

Ο Κόσμος το 2025

Ο τρόπος με τον οποίο θα
πρέπει να αντιμετωπίσει τις
προκλήσεις η Ευρωπαϊκή
Ένωση

ΕΓΓΡΑΦΟ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2007

www.ein.eu

Ο Κόσμος το 2025

Ο τρόπος με τον οποίο θα πρέπει να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις η Ευρωπαϊκή Ένωση

Περιεχόμενα

Πρόλογος	4
Εισαγωγή	5
Σύνοψη	7
I. Η Ευρώπη σίγουρη για τον εαυτό της	12
II. Οι παγκόσμιες προκλήσεις του μέλλοντος	14
III. Επιλογές πολιτικής για την Ευρώπη σε τομείς-κλειδιά	19
Παγκοσμιοποίηση και Ψηφιακή Οικονομία	19
Δημογραφική Κατάσταση και Μετανάστευση	23
Τρομοκρατία και Ασφάλεια	29
Ενέργεια και Περιβάλλον	37
IV. Συνέπειες για την Ευρωπαϊκή Ένωση	42
Ευρωπαϊκή Διακυβέρνηση: Αξίες, Ταυτότητα και Σύνορα	42
Ο Πολυπολικός Κόσμος: ο Καθοριστικός Ρόλος της Διατλαντικής Εταιρικής Σχέσης	48
V. Συμπεράσματα	53

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

"Ο Κόσμος το 2025: Ο τρόπος με τον οποίο θα πρέπει να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις η Ευρωπαϊκή Ένωση" αποτελεί σημαντική συμβολή στη διεργασία εκπόνησης πολιτικής της κεντροδεξιάς στο ευρωπαϊκό πολιτικό φάσμα. Πρόκειται περί μιας αξιόλογης εργασίας για την οποία κατέβαλαν προσπάθεια πολλοί από το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Ιδεών (European Ideas Network) – το υπό μορφή δικτύου εργαστήριο ιδεών, χορηγός του οποίου είναι η Ομάδα του Ευρωπαϊκού Λαϊκού Κόμματος (Χριστιανοδημοκράτες) και των Ευρωπαίων Δημοκρατών (Ομάδα EPP-ED) χάρις στο οποίο έρχονται σε επαφή εκλεγμένοι πολιτικοί αξιωματούχοι και σύμβουλοι, πανεπιστημιακοί, εξωτερικοί εμπειρογνώμονες και εκπρόσωποι της κοινωνίας των πολιτών.

Τους τελευταίους δώδεκα μήνες τα μέλη του δικτύου, τα εργαστήρια ιδεών και τα πολιτικά ιδρύματα εργάστηκαν σε δώδεκα θεματικές ομάδες εργασίας και επτά φορείς με ειδική αποστολή για να προβούν σε εις βάθος ανάλυση των θεμάτων που τίθενται και να εξετάσουν το πώς μπορεί να ανταποκριθεί κανείς σε αυτά σε επίπεδο πολιτικής. Διεξήχθησαν συναντήσεις απ' άκρου εις άκρο της Ευρώπης - στις Βρυξέλλες, το Παρίσι, το Λονδίνο, το Βερολίνο, τη Βουδαπέστη, τη Χάγη, τη Βόννη και τη Μαδρίτη – αλλά και στην Ουάσινγκτων των ΗΠΑ, με κορύφωμα το ετήσιο καλοκαιρινό συμπόσιο που φέτος διεξήχθη στη Βαρσοβία.

Το ανά χείρας έγγραφο συζήτησης αποτελεί μείζονα νέα πρωτοβουλία του EIN για να δοθεί στα ηγετικά στελέχη της κεντροδεξιάς στην Ευρώπη που λαμβάνουν τις αποφάσεις η δυνατότητα καινούργιας διορατικότητας για τις επιλογές, προκλήσεις και ευκαιρίες σε έναν μακρύτερο χρονικό ορίζοντα από ό,τι συνήθως. Παραμένει ανοικτό σε παντός είδους συζήτηση· σκοπός του είναι να αποτελέσει αντικείμενο σχολιασμού από ευρύ φάσμα συμμετεχόντων για να αναπτύξει και καταστήσει λεπτομερέστερη την ανάλυση και τα συμπεράσματά του.

Ελπίζω ότι θα αναγνωριστεί ευρέως ότι αυτό το κείμενο συνιστά σημαντικό και εποικοδομητικό πρόσθετο στοιχείο για τον διάλογο και ότι θα αποτελέσει έναυσμα για ευρεία συζήτηση με θέμα τα βασικά ζητήματα που διερευνά.

*Joseph Daul, Βουλευτής του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου,
Πρόεδρος της Ομάδας EAK-ED*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Λέγεται συχνά ότι είναι δυνατόν να αντισταθεί κανείς στην εισβολή στρατευμάτων, αλλά δεν είναι δυνατόν να αντισταθεί στην εισβολή ιδεών.

Καθώς βαίνουμε προς τη δεύτερη δεκαετία του 21ου αιώνα, ο κόσμος γίνεται ένας χώρος όπου τα μηνύματα διαβιβάζονται αστραπιαία από άτομο σε άτομο· ένας χώρος όπου οι ειδήσεις διοχετεύονται μέσω παγκόσμιων δικτύων ενημέρωσης με το απλό πάτημα ενός κουμπιού και ένας χώρος όπου τα σύνορα έχουν τη μικρότερη σημασία που είχαν ποτέ στη σύγχρονη ιστορία.

Τα τελευταία 500 έτη, οι Ευρωπαίοι υπήρξαν πρωτοπόροι στις ιδέες, τις εξερευνήσεις και τη δημοκρατία καθώς οι κοινωνίες μας στηρίζονται στο κράτος δικαίου. Τα πράγματα όμως αλλάζουν.

Σήμερα οι ιδέες, είτε στον επιστημονικό είτε στον πολιτικό τομέα, διακινούνται περισσότερο ελεύθερα από ποτέ, αφήνοντας πίσω τον 20ό αιώνα με τις μαζικές αναταραχές λόγω ιδεολογικών συγκρούσεων.

Η ταχύτητα της αλλαγής αυτής αποτελεί για πολλούς έκπληξη. Σε ορισμένους αρέσει το περιβάλλον αυτό, αλλά άλλοι φοβούνται τις αρνητικές του επιπτώσεις και αισθάνονται αποκλεισμένοι.

Ολοένα και περισσότερο, τα παγκόσμια προβλήματα απαιτούν παγκόσμιες λύσεις. Κανείς δεν μπορεί να αρνηθεί ότι οι αλλαγές αυτές συμβαίνουν και ότι πολλές από αυτές δεν είναι αναστρέψιμες.

Τα τελευταία 60 έτη η Ευρώπη κατάφερε να βρει τρόπους προκειμένου να επιλύσει τις υποβόσκιουσες διαφορές και να προωθήσει τις κοινές αρχές και την κοινή ευημερία.

Αυτό που πρέπει να πράξει τώρα είναι να αποκτήσει όραμα για το μέλλον, το οποίο, στην καλύτερη περίπτωση, δεν είναι ευδιάκριτο, εξετάζοντας συγκεκριμένους μακροπρόθεσμους στόχους. Πρέπει όμως και να κατευθύνουμε τις προσπάθειές μας κατά τα προσεχή 50 έτη για να βοηθήσουμε όσους έχουν μείνει εκτός του δυτικού κόσμου να ενταχθούν σε αυτόν. Τούτο θα είναι αμοιβαία επωφέλες, θα συμβάλει δε στη διατήρηση της ευημερίας και της σταθερότητας στην Ευρώπη.

Η επακριβής εκτίμηση των συνθηκών που θα επικρατούν το 2025 δεν είναι δυνατή. Η ιστορία είναι γεμάτη από παραδείγματα αποτυχημένων προσπαθειών πρόβλεψης του μέλλοντος, όπως η Λέσχη της Ρώμης ή η διάσημη έκθεση του Ινστιτούτου Hudson το 1967 η οποία αγνόησε την ανάπτυξη του μικροτσιπ.

Συλλέγοντας όμως πληροφορίες και εμπειρίες, τα δίκτυα μπορούν να υποδείξουν τον καλύτερο δρόμο για το μέλλον ενθαρρύνοντας απλά την όσο το δυνατόν ευρύτερη συζήτηση βασικών ιδεών, πραγματικών στοιχείων και εναλλακτικών επιλογών. Με τον τρόπο αυτό, οι κυβερνήσεις μπορούν να λάβουν αποφάσεις και οι αποφάσεις αυτές να γίνουν ευρέως κατανοητές από τους πολίτες.

Αυτό είναι το πρίσμα υπό το οποίο το ΕΙΝ συνέταξε κατόπιν ευρείας διαβουλεύσεως το επισυναπτόμενο έγγραφο συζήτησης, για να παρουσιάσει ιδέες για τις μεγαλύτερες μελλοντικές προκλήσεις πολιτικής και για τον τρόπο αντιμετώπισής τους από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

James Elles
Πρόεδρος ΕΙΝ
Οκτώβριος 2007

ΣΥΝΟΨΗ

Το έτος 2007 το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Ιδεών (European Ideas Network/EIN) ανέλαβε ένα μεγάλο εγχείρημα που είχε ως στόχο τον προσδιορισμό των κύριων προκλήσεων και επιλογών με τις οποίες θα έρθουν αντιμέτωποι οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής της ΕΕ και των κρατών μελών της τα προσεχή είκοσι έτη και την ανάπτυξη μελλοντοστρεφών ιδεών προς αντιμετώπισή τους. Η άσκηση αυτή αποσκοπεί στην προώθηση της συνοχής της διαδικασίας παραγωγής ιδεών στον κεντροδεξιό ευρωπαϊκό πολιτικό χώρο.

Το παρόν έγγραφο επικεντρώνεται στις τάσεις που πρόκειται να κάνουν την εμφάνισή τους τα προσεχή 20 έτη, οι οποίες, εάν προσδιοριστούν με σαφήνεια, θα καταστήσουν δυνατή τη λήψη των αποφάσεων που είναι αναγκαίες για τη διασφάλιση της ευημερίας και του παγκόσμιου ηγετικού ρόλου της Ευρώπης. Η επακριβής εκτίμηση των συνθηκών που θα επικρατούν το 2025 δεν είναι δυνατή. Συγκεντρώνοντας όμως πληροφορίες και εμπειρίες, τα δίκτυα μπορούν να συμβάλουν προτείνοντας τον καλύτερο δρόμο προς το μέλλον απλά και μόνο μέσω της ενθάρρυνσης της ευρύτερης δυνατής συζήτησης βασικών ιδεών, πραγματικών στοιχείων και επιλογών. Με τον τρόπο αυτό, οι κυβερνήσεις θα μπορούν να λάβουν αποφάσεις και οι αποφάσεις αυτές θα γίνονται καλύτερα κατανοητές από τους πολίτες.

Αυτό είναι το πρίσμα υπό το οποίο συντάχθηκε το παρόν έγγραφο από το δίκτυο EIN, για να παρουσιαστούν ιδέες σχετικά με τις κύριες πολιτικές προκλήσεις του μέλλοντος και να υπογραμμιστούν οι ενέργειες που πρέπει να αναληφθούν από τους υπεύθυνους σχεδιασμού των προγραμμάτων των πολιτικών κομμάτων. Τα έξι κυριότερα συμπεράσματα που συνάχθηκαν είναι τα εξής:

1. - Μια σημαντική αλλαγή ρυθμού βρίσκεται υπό εξέλιξη όσον αφορά τα υπό συζήτηση θέματα καθώς και μετατόπιση του σημείου εστίασης από τα συνταγματικά θέματα στις παγκόσμιες προκλήσεις του μέλλοντος. Τα τελευταία 60 έτη οι Ευρωπαίοι κατάφεραν να βρουν τρόπους επίλυσης των διαφορών τους και προώθησης των κοινών αξιών και της ευημερίας τους. Παρ' όλα αυτά, η ταχύτητα των αλλαγών αυξάνεται και σήμερα τα θέματα αποκτούν ολοένα και μεγαλύτερο παγκόσμιο χαρακτήρα απαιτώντας παγκόσμιες λύσεις. Δίδεται η εντύπωση ότι η Ευρώπη δεν αντιδρά με την απαιτούμενη ταχύτητα στις αλλαγές.
2. - Αυτές οι μελλοντικές προκλήσεις έχουν τεράστια σημασία όσον αφορά το εύρος και το βάθος τους. Έχουν επίσης μακροπρόθεσμο χαρακτήρα και δεν είναι δυνατόν να επιλυθούν με βραχυπρόθεσμες λύσεις. Ως εκ τούτου, η απόκτηση ενός σαφούς οράματος για το μέλλον αποκτά ολοένα και μεγαλύτερη σημασία.
3. - Σε αυτό το εξελισσόμενο παγκόσμιο περιβάλλον, κανένα κράτος μέλος δεν μπορεί να αντιμετωπίσει μόνο του τις προκλήσεις αυτές. Η ΕΕ και τα κράτη μέλη πρέπει να διαδραματίσουν αποφασιστικό ρόλο έτσι ώστε να γίνει κατανοητή η σημασία των προκλήσεων αυτών για τους πολίτες της ΕΕ, ενθαρρύνοντάς τους να γίνουν εξωστρεφείς με αισιοδοξία και αυτοπεποίθηση.
4. - Σε έναν πολυπολικό κόσμο, η Ευρώπη πρέπει να διατηρεί επαφή με όλους τους παράγοντες, αλλά οι στενοί διατλαντικοί δεσμοί έχουν θεμελιώδη σημασία για την αντιμετώπιση των προκλήσεων, ιδιαίτερα στους τομείς της οικονομίας, της ενέργειας/του περιβάλλοντος και της ασφάλειας. Θα καταστεί απαραίτητο να υπάρξει νέα διάρθρωση

της διατλαντικής εταιρικής σχέσης. Οι προκλήσεις θα αντιμετωπιστούν καλύτερα για τη Δύση, εάν υπάρξει εμβάθυνση της διατλαντικής εταιρικής σχέσης για το σκοπό αυτό. Θα καταστεί απαραίτητο να υπάρξει ενίσχυση της διατλαντικής συνεργασίας κατά τη χάραξη οικονομικών και ρυθμιστικών πολιτικών καθώς και άρση των εναπομενόντων εμποδίων μη δασμολογικού χαρακτήρα στο εμπόριο και τις επενδύσεις, προκειμένου να ολοκληρωθεί η διατλαντική αγορά.

5. - Σε έναν παγκοσμιοποιημένο κόσμο με βάση την ψηφιακή οικονομία η κύρια μονάδα σημασίας θα είναι το άτομο
Με αυτό ως δεδομένο, το γραφειοκρατικό ήθος της ΕΕ και των κρατών μελών της θα χρειασθεί να προσαρμοσθεί για να επικαιροποιηθεί η ευρωπαϊκή διακυβέρνηση. Το κοινό βλέπει στη χρήση των νέων τεχνολογιών το μέσο με το οποίο καλούνται οι πολιτικοί ηγέτες σε απόδοση λογαριασμών, συζητούνται ιδέες και διεξάγονται εκστρατείες με στόχο την αλλαγή πολιτικής.

6. - Η ΕΕ πρέπει να εστιάζει ολιγότερο την προσοχή της στην επέκταση των συνόρων της προς τα ανατολικά. Η Ευρώπη έχασε χρόνο με τη διαδικασία θέσπισης συντάγματος τα προηγούμενα 5 έτη και δεν έδωσε επαρκή προσοχή στην ταχεία προσαρμογή σε έναν κόσμο άγριου οικονομικού ανταγωνισμού, σημαντικών στρατηγικών απειλών και σαρωτικών τεχνολογικών και πολιτισμικών αλλαγών. Τα σύνορα της ΕΕ πρέπει τώρα να καθοριστούν και να υπάρξει συμφωνία για μια αριετά μεγάλη χρονική περίοδο κατά την οποία θα ενδυναμωθεί η εσωτερική συνοχή της Ένωσης, στοιχείο που θα επιτρέψει στους πολίτες της ΕΕ να αποκτήσουν πραγματική αίσθηση ταυτότητας. Τούτο θα καταστήσει δυνατόν να καταβληθούν εστιασμένες προσπάθειες για την αντιμετώπιση των προκλήσεων του μέλλοντος χωρίς να διασπάται συνεχώς η προσοχή της Ένωσης λόγω της διεύρυνσής της και να αποδυναμώνεται πιθανώς η ικανότητά της να ενεργεί ως αναγνωρισμένος παγκόσμιος εταίρος. Ο ορισμός των συνόρων της ΕΕ δεν θα σημαίνει το τέλος της διαδικασίας διεύρυνσης, αλλά, κατ' αυτόν τον τρόπο, η Ένωση θα μπορέσει να δώσει πρωτίστως έμφαση στο δικό της συμφέρον, δηλαδή στην ενταξιακή της ικανότητα, αντί να επιτρέπει την ένταξη κάθε κράτους που την επιθυμεί.

Πιο συγκεκριμένα, το παρόν έγγραφο επικεντρώνεται σε πέντε κύριους τομείς πολιτικής στους οποίους πρέπει να αφιερωθούν περισσότερος χρόνος και προσπάθειες, έτσι ώστε να αντιμετωπιστούν επείγοντα ζητήματα που δεν μπορούν να περιμένουν άλλο:

> Ανταγωνιστικότητα και Παγκόσμια Οικονομία

Η παγκοσμιοποίηση μεταβάλλει με ταχείς ρυθμούς την παγκόσμια ισορροπία μεταξύ των χωρών. Η Κίνα και η Ινδία αναμένεται να παράγουν το 50% του παγκόσμιου ΑΕγχΠ έως το 2060. Αυτό συνέβαινε το... 1820. Αυτή η νέα εμφάνιση στο προσκήνιο της Ασίας ως παγκόσμιας οικονομικής δύναμης θα αποτελέσει ριζική πρόκληση για την Ευρώπη. Οι Ευρωπαίοι θα πρέπει να αποφασίσουν εάν η σχετική υποβάθμιση της Ευρώπης σε σύγκριση με την άνοδο της Ασίας θα εξακολουθήσει τα προσεχή 20 έτη να αποτελεί συνέπεια ενός απλού φαινομένου κάλυψης της μέχρι τούδε καθυστέρησης από την Ασία ή εάν θα σημαίνει ότι η Ευρώπη βρίσκεται πλέον σε φάση οριστικού υποσκελισμού από νεότερα και πιο δυναμικά έθνη.

Μία μόνον στρατηγική υπάρχει για την πρόληψη των καταστροφικών πολιτικών συνεπειών μιας τέτοιας πορείας. Η Ευρώπη πρέπει να βρεθεί στην πρώτη γραμμή της εποχής της πληροφορίας. Πρέπει να επιδοθεί στον επιδέξιο χειρισμό της οικονομίας της γνώσης διότι οι τεχνολογίες της πληροφορίας έχουν διεισδύσει σήμερα σε όλους τους τομείς πολιτικής. Το έργο αυτό δεν θα είναι εύκολο. Η αντιστροφή της τάσης θα είναι ουσιαστικά ζήτημα εκπαίδευσης, καινοτομίας και επιχειρηματικού πνεύματος. Για να επιτύχει, η Ευρώπη θα πρέπει να απαλλαγεί από

δυσκαμψίες και μερικαντικούς κανονισμούς που δυσχεραίνουν την καλλιέργεια μιας δυναμικής επιχειρηματικής νοοτροπίας. Εάν η Ευρώπη επιθυμεί να αντλήσει οφέλη από όλες τις ευκαιρίες που η συνεχιζόμενη παγκοσμιοποίηση θα προσφέρει κατά την προσεχή εικοσαετία, είναι επιτακτικό να υπάρξει περισσότερος ανταγωνισμός τόσο εντός των εκπαιδευτικών συστημάτων των κρατών μελών όσο και σε παγκόσμια κλίμακα. Τούτο πρέπει να αναχθεί σε κύρια προτεραιότητα για την Ένωση για το 2025.

> Δημογραφική κατάσταση και Μετανάστευση

Το πιο θεμελιώδες και δύσκολο πρόβλημα της Ευρώπης είναι το χαμηλό ποσοστό των γεννήσεων. Σε παγκόσμιο επίπεδο, σημειώνονται σήμερα 21 γεννήσεις ανά χίλια άτομα ετησίως· στις ΗΠΑ, οι γεννήσεις φθάνουν τις 14· στην Ευρώπη είναι μόνον 10. Η αύξηση του μέσου αριθμού των γεννήσεων από 10 σε 11 θα μπορούσε τουλάχιστον να σταθεροποιήσει τον πληθυσμό της Ευρώπης αν και όχι να ανατρέψει τη μείωση του ενεργού πληθυσμού. Για την πρόληψη της μείωσης του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας απαιτείται ακόμη μεγαλύτερη αύξηση του ποσοστού των γεννήσεων. Πρόσφατες μελέτες δείχνουν ότι, εάν τα ποσοστά γονιμότητας παραμείνουν στα σημερινά χαμηλά επίπεδα, κάθε νέα δεκαετία από σήμερα θα σημειώνεται περαιτέρω μείωση των πληθυσμού της ΕΕ κατά 30-40 εκατομμύρια άτομα. Οι τάσεις αυτές, εάν συνεχιστούν, θα έχουν σημαντικές επιπτώσεις σε όλες τις πτυχές της ζωής στην Ευρώπη, περιλαμβανομένων των συντάξεων, των μεταφορών, της στέγασης κ.λπ.

Για την αντιμετώπιση των προκλήσεων αλλά και την αξιοποίηση των ευκαιριών που φέρνει η δημογραφική αλλαγή, απαιτείται από τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής στην Ευρώπη να ενθαρρύνουν την αύξηση των γεννήσεων, να αυξήσουν τα όρια ηλικίας αποχώρησης από την εργασία και συνταξιοδότησης, να αυξήσουν τα ποσοστά συμμετοχής στην αγορά εργασίας, να προωθήσουν την αύξηση της παραγωγικότητας των υφιστάμενων εργαζομένων, να ενθαρρύνουν τη μερική απασχόληση και την προσαρμοστικότητα των εργαζομένων μέσω κινητρών νομικού και οικονομικού χαρακτήρα.

Σχετικά με τη μετανάστευση, οι χώρες της ΕΕ θα πρέπει να επανεξετάσουν τις πολιτικές νόμιμης μετανάστευσης που μεροληπτούν όσον αφορά τους ανειδίκευτους εργάτες και να τις αντικαταστήσουν, τουλάχιστον εν μέρει, με πολιτικές που διευκολύνουν τη μετανάστευση ειδικευμένων εργαζομένων. Πρέπει να καταβληθούν προσπάθειες αύξησης της ειδίκευσης των μεταναστών με μακρά παραμονή στη χώρα υποδοχής καθώς και αξιοποίησης της πολυγλωσσίας και επίγνωσης της διαπολιτισμικής κατανόησης που διαθέτουν. Θα πρέπει να αναληφθεί δράση ώστε η Ευρώπη να καταστεί ελκυστικότερη συγκριτικά με τον υπόλοιπο κόσμο προκειμένου να προσελκύσει και να διατηρήσει ειδικευμένους εργαζομένους και να αντιστρέψει την τάση «διαρροής εγκεφάλων». Τέλος, θα πρέπει να υπάρξει καλύτερη αντιμετώπιση απ' ό,τι στο παρελθόν των συγκεκριμένων προβλημάτων ένταξης των δεύτερων γενεών, προς το συμφέρον τόσο των μεταναστών όσο και του αυτόχθονος πληθυσμού.

> Τρομοκρατία και Ασφάλεια

Η δημοκρατία της ελεύθερης αγοράς του 21ου αιώνα διευκόλυne την πρόσβαση σε πηγές πληροφοριών και δημιούργησε νέα συστήματα επικοινωνίας που καθιστούν ευκολότερα τα ταξίδια, τη δράση διεθνών δικτύων και την κινητικότητα των σπουδαστών σε πρωτόγνωρο βαθμό. Τα επόμενα 20 έτη οι τάσεις αυτές θα παρουσιάσουν ραγδαία εξέλιξη. Η δυναμική αυτή έχει δημιουργήσει ένα νέο είδος εχθρού που κάνει κατάχρηση της ελεύθερης πρόσβασης στις πληροφορίες, της εύκολης επικοινωνίας και των ταξιδιών. Η νέα απειλή έχει σχέση με την πολυμορφία της

εποχής του διαδικτύου. Η δημοκρατία αποτελεί στόχο επίθεσης μέσω κινητοποίησης στον κυβερνοχώρο καθώς εν δυνάμει μέλη καλούνται από τον εχθρό προς στρατολόγηση σε όλο τον κόσμο.

Η τακτική που ακολουθείται έχει ως στόχο την υπονόμηση και στη συνέχεια την καταστροφή της ηθικής ανωτερότητας των δημοκρατιών, εξαναγκάζοντάς τις για παράδειγμα να εγκαταλείψουν το κράτος δικαίου προκειμένου να υπερασπιστούν το δίκαιο. Αντί να τις προκαλεί σε κατά μέτωπον επίθεση, ο άμορφος αυτός εχθρός προτιμά να προκαλεί την υιοθέτηση μιας υποκριτικής συμπεριφοράς από μέρους των δημοκρατιών, ώστε αυτές να προβαίνουν σε ενέργειες που τις αποξενώνουν από τη μετριοπαθή κοινή γνώμη σε περιοχές-κλειδιά και που υπονομεύουν την υποστήριξή τους στο εσωτερικό τους.

Δεν υπάρχει γρήγορη λύση στην αντιμετώπιση της τρομοκρατίας. Ο συνδυασμός πολιτικής βούλησης, αποφασιστικότητας από μέρους των πολιτών για αντίσταση, προηγμένων και διεισδυτικών αντιτρομοκρατικών μέτρων, μείωσης οιασδήποτε δικαιολογημένης αίσθησης αδικίας και περιθωριοποίησης της ιδεολογίας που ασπάζονται οι τρομοκράτες μπορεί να δημιουργήσει τις απαραίτητες συνθήκες για την εξάλειψη της τρομοκρατικής απειλής. Ωστόσο, το κλειδί της επιτυχίας κατά των παγκόσμιων εξεγέρσεων βρίσκεται ίσως στην κατάτμηση της επίθεσης αντιμετωπίζοντας τις διαφορετικές εστίες με διαφορετικό τρόπο και εδραιώνοντας αποτελεσματικά κράτη με βάση το δίκαιο, τα οποία θα μπορούν να δημιουργούν οφέλη για τους πολίτες τους και να σταθεροποιούν τους δημοκρατικούς θεσμούς. Η Ένωση πρέπει να εξακολουθήσει να δίνει προτεραιότητα στην προώθηση της δημοκρατίας και των δικαιωμάτων του ανθρώπου σε ολόκληρο τον κόσμο.

Όλοι οι Ευρωπαίοι ενωμένοι πρέπει να έχουν σαφή άποψη σχετικά με τη σημασία του αγώνα υπέρ των αρχών τους και τον τρόπο υπεράσπισης των αρχών αυτών από κάθε είδους τρομοκρατική απειλή. Είναι ουσιώδες να αναπτυχθεί στενή συνεργασία μεταξύ των κυβερνήσεων με βάση αυτή την κοινή αντίληψη.

Οι δημοκρατικές κοινωνίες της Ευρώπης θα έρθουν αντιμέτωπες με την κύρια πρόκληση της πολιτικής και οικονομικής ενσωμάτωσης των κοινωνικών ομάδων που σήμερα αισθάνονται αποκλεισμένες και οργισμένες. Θα πρέπει να αναληφθεί δράση με στόχο την προώθηση του διαπολιτισμικού διαλόγου, την ενίσχυση της θέσης των μετριοπαθών μουσουλμάνων και την απομόνωση των εξτρεμιστών.

Για την επίτευξη όλων αυτών, θα χρειαστεί να υπάρξει δυναμική ηγεσία που να αντισταθμίζει τα πρόσθετα μέτρα ασφάλειας που απαιτούνται με τη δέσμευση υπέρ των δημοκρατικών αρχών και της ελευθερίας του ατόμου.

> Ενέργεια και Περιβάλλον

Η παρούσα περίοδος είναι σημαντική τόσο διότι η αλλαγή επέρχεται με ταχύτητα όσο και διότι τυγχάνει ευρείας αποδοχής το ότι η αλλαγή του κλίματος δεν αποτελεί φυσική διεργασία.

Ο πιο ριζικός τρόπος αντιμετώπισης της πρόκλησης που σχετίζεται με την αλλαγή του κλίματος είναι να καταβληθεί προσπάθεια να σταματήσει τελείως η αλλαγή του κλίματος με την εφαρμογή του Κυότο. Υπάρχει όμως μία δύναμη πιο αποδοτική εναλλακτική πολιτική η οποία συνίσταται στην επιλογή μιας «στρατηγικής προσαρμογής» που θα έχει ως βάση την αντίληψη ότι οι προκλήσεις της αλλαγής του κλίματος θα μπορέσουν να αντιμετωπιστούν επιτυχώς μέσω της τεχνολογικής προόδου. Είναι αναγκαίο να πραγματοποιηθούν έρευνες και επενδύσεις που θα συμβάλουν

στην εξεύρεση νέων τεχνολογιών οι οποίες θα μπορέσουν να βελτιώσουν τον τρόπο με τον οποίο όσοι ζούμε στη Δύση και οι γείτονές μας σε όλο τον κόσμο διαβιώνουμε μέσα στο περιβάλλον μας αλλά και μαζί με αυτό. Μια πλέον υποσχόμενη στρατηγική δεν συνίσταται στην υπονόμευση των πηγών οικονομικής ανάπτυξης και τεχνολογικής προόδου της αγοράς, αλλά στην κεφαλαιοποίηση της κοινωνίας της γνώσης την οποία προκαλεί η παγκοσμιοποίηση.

Όσον αφορά την ενέργεια.

μεσοπρόθεσμα η μόνη αποδεδειγμένη ενεργειακή τεχνολογία που μπορεί να έχει σημαντική επίδραση στον ενεργειακό εφοδιασμό είναι η πυρηνική ενέργεια. Εναλλακτικές επιλογές όπως οι ανεμόμυλοι ή τα βιοκαύσιμα δεν μπορούν παρά μόνον ελάχιστα να συμβάλουν στην αύξηση του ενεργειακού εφοδιασμού. Οι επιλογές αυτές μπορούν να χρησιμεύουν μόνον συμπληρωματικά σε τοπικό επίπεδο. Για το λόγο αυτό, θα πρέπει να αρθούν οι απαγορεύσεις της ανάπτυξης πυρηνικής ενέργειας. Η βασική πρόκληση αφορά την αναδόμηση της λαϊκής συναίνεσης όσον αφορά τη χρήση της πυρηνικής ενέργειας.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη της πρέπει να παράσχουν μεγάλες φορολογικές ελαφρύνσεις και κίνητρα στη βιομηχανία, τις μικρές επιχειρήσεις, τις τοπικές περιφέρειες και τους δήμους, καθώς και τους ιδιοκτήτες κατοικίας και τους καταναλωτές, προκειμένου να ενισχυθούν τόσο η έρευνα και η ανάπτυξη όσο και η υιοθέτηση σε αρχικό στάδιο των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και των τεχνολογιών υδρογόνου/κυψελών καυσίμου. Η μεγάλη πρόκληση όμως που θα αντιμετωπίσει η ΕΕ τις επόμενες δύο δεκαετίες θα είναι η προώθηση του ανταγωνιστικού πνεύματος και του ελεύθερου περιβάλλοντος σε συνδυασμό με τη βελτίωση των δεξιοτήτων και της εκπαίδευσης ώστε να ενισχύσει τη δυνατότητα των Ευρωπαίων να είναι μεταξύ των πρώτων που θα αξιοποιήσουν πλήρως τις νέες αυτές τεχνολογίες.

Το παρόν έγγραφο τελειώνει με μια υπενθύμιση ότι όλες αυτές οι προκλήσεις και οι λύσεις είναι στενά συνδεδεμένες μεταξύ τους. Για παράδειγμα, η καινοτομία συνδέεται με τη δημογραφική κατάσταση και τη μετανάστευση, ενώ η μετανάστευση, με τη σειρά της, συνδέεται με την τρομοκρατία και την ασφάλεια και η ασφάλεια συνδέεται με τα θέματα περιβάλλοντος και ενέργειας. Κατά συνέπεια, για να μπορέσει το εγχείρημα αυτό να αποβεί χρήσιμο από την άποψη της προειδοποίησης των υπευθύνων χάραξης πολιτικής για τους κινδύνους του μέλλοντος, πρέπει να δοθεί έμφαση στην τακτική επικαιροποίηση έτσι ώστε να καταγράφονται όλες οι αλλαγές που είναι βέβαιο ότι θα επηρεάσουν τις σχέσεις αυτές κατά την εξέλιξη των γεγονότων.

I. Η ΕΥΡΩΠΗ ΣΙΓΟΥΡΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΤΗΣ

Η ζωή φαίνεται να είναι ωραία στην Ευρώπη το φθινόπωρο του 2007. Σε όσους ζουν έξω από τα σύνορά της, στις ΗΠΑ, στη Λατινική Αμερική ή στην Ασία, η Ευρώπη φαίνεται ότι έχει σταθερότητα και ευημερία, ότι βασίζεται στο κράτος δικαίου και ότι θεμελιώδεις στήριγμά της είναι η δημοκρατία.

Η πρόοδος της Ευρώπης και των κρατών μελών της μετά το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου είναι, από όλες τις απόψεις, αξιοσημείωτη. Συντετριμμένοι από την εμπειρία δύο παγκόσμιων πολέμων μέσα σε χρονικό διάστημα 30 ετών, οι ηγέτες της μεταπολεμικής περιόδου αποφάσισαν ότι έπρεπε να πράξουν παν το δυνατόν προκειμένου να αποφύγουν την επανάληψη μιας τέτοιας καταστροφής.

Ξεκινώντας το 1957 με τη συμμετοχή έξι μόνον ευρωπαϊκών χωρών με συνολικό πληθυσμό 170 εκατομμυρίων ανθρώπων, η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (η σημερινή Ευρωπαϊκή Ένωση) επεκτάθηκε σε 27 χώρες με συνολικό πληθυσμό 500 εκατομμυρίων ανθρώπων περίπου. Στη δήλωση για την 50ή επέτειο της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναγνωρίστηκε η μοναδική αυτή πορεία και η εξαιρετική της επιτυχία.

Χάρη σε ηγέτες με μακροπρόθεσμο όραμα, η Ευρωπαϊκή Ένωση ανέπτυξε την ικανότητά της να επιλύει τα προβλήματα των κρατών μελών της εξελίσσοντας την έννοια μιας κοινωνίας δικτυωμένων κρατών¹ που μπορούν να πραγματοποιούν τις φιλοδοξίες τους καταβάλλοντας από κοινού προσπάθειες σε συγκεκριμένους τομείς.

Χάρη στις αποφάσεις αυτές, οι λαοί της Ευρώπης ευημερούν σήμερα όσο ποτέ άλλοτε καθώς οι αρχές της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς διευκολύνουν τη ζωή τους επιτρέποντας την ανεμπόδιστη κυκλοφορία αγαθών, υπηρεσιών, ατόμων και κεφαλαίου σε όλη την Ευρώπη.

Η σημερινή κατάσταση της ευρωπαϊκής οικονομίας είναι καλή ενώ, συγκριτικά με τις ΗΠΑ, δημιουργήθηκαν περισσότερες θέσεις απασχόλησης -13,1 εκατομμύρια- στη ζώνη του ευρώ μετά το 2000. Η εικόνα είναι ακόμη καλύτερη εάν προστεθούν χώρες που δεν είναι μέλη της ζώνης του ευρώ όπως το Ηνωμένο Βασίλειο. Στην Ανατολική Ευρώπη, τα νέα μέλη της ΕΕ παρουσιάζουν ποσοστά ανάπτυξης που μπορούν να συγκριθούν μόνον με αυτά των χωρών της Άπω Ανατολής. Για παράδειγμα, το ποσοστό αύξησης της οικονομίας που παρατηρείται σήμερα στην Πολωνία είναι ίσο με αυτό της Ινδίας ενώ η τσεχική οικονομία αυξάνεται ταχύτερα από την οικονομία της Ταϊβάν ή την οικονομία της Μαλαισίας. Επιπλέον, η ζώνη του ευρώ παρουσιάζει εμπορικό πλεόνασμα σε αντίθεση με τις Ηνωμένες Πολιτείες, που εμφανίζουν έλλειμμα 830 δισεκατομμυρίων δολαρίων, και έχει οικονομία του αυτού μεγέθους.

Η πρόσφατη επιτυχία της γερμανικής προεδρίας να λάβει εντολή για μεταρρυθμιστική συνθήκη που ενδέχεται να επικυρωθεί εντός του προσεχούς έτους, είναι ένα σημαντικό βήμα στην πορεία της Ένωσης προς τον 21ο αιώνα. Με τη συνθήκη αυτή η Ένωση θα βγει από το θεσμικό αδιέξοδο στο οποίο είχε περιέλθει μετά την αύξηση των μελών της σε 27 και θα μπορέσει να επικεντρωθεί σε πιο σημαντικά θέματα, όπως η ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού, η αλλαγή του κλίματος και οι σχέσεις με τον έξω κόσμο.

---

¹ «Network Society» του Manuel Castell, 1996.

Η ενίσχυση της συνεργασίας στον τομέα της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων θα συμβάλει στην αντιμετώπιση των απειλών για την ασφάλεια της Ευρώπης. Ωστόσο, η δράση κατά της τρομοκρατίας δεν είναι δυνατόν να είναι ολοκληρωμένη χωρίς τη στήριξη των ΗΠΑ. Πράγματι, η κοινή απειλή της τρομοκρατίας με την οποία είναι αντιμέτωπες η ΕΕ και οι ΗΠΑ αποτέλεσε σημαντικό παράγοντα ενίσχυσης της διατλαντικής συνεργασίας τα πρόσφατα έτη.

Ωστόσο εξακολουθεί να ασκείται έντονη κριτική κατά των Βρυξελλών. Κριτική για τη θέσπιση νομοθετικών κανόνων που έχουν ως αποτέλεσμα μη αναγκαίες παρεμβάσεις και αυξημένη γραφειοκρατία. Επιπροσθέτως, η καταφανής έλλειψη υποχρέωσης λογοδοσίας των υπαλλήλων της ΕΕ καθώς και η αντίληψη που έχει εδραιωθεί ευρέως ότι οι έλεγχοι των πόρων της ΕΕ δεν είναι αυστηροί, δίνουν την έντονη εντύπωση ότι το «δημοκρατικό έλλειμμα» εξακολουθεί να είναι μεγάλο.

Η περίοδος των έντονων συνταγματικών συζητήσεων πλησιάζει στο τέλος της. Οι συζητήσεις, ωστόσο σχετικά με τις παγκόσμιες προκλήσεις του μέλλοντος έχουν αρχίσει να αυξάνονται. Οι συζητήσεις αυτές περιλαμβάνουν θέματα όπως η ανάγκη για καινοτομία και ανάπτυξη δεξιοτήτων σύμφωνα με το ταχύ βήμα της παγκοσμιοποίησης· οι δημογραφικές αλλαγές και η μετανάστευση· η τρομοκρατία και η ασφάλεια και, τελευταίο αλλά εξίσου σημαντικό, η ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού και η αλλαγή του κλίματος.

Οι Ευρωπαίοι έχουν δικαίωμα να είναι ικανοποιημένοι από τον επιτυχημένο τρόπο αντιμετώπισης των προβλημάτων του 20ού αιώνα. Το ερώτημα όμως που αποκτά ολοένα και πιο επείγοντα χαρακτήρα είναι το εξής: είμαστε υπερβολικά σίγουροι για τον εαυτό μας; Σε ποιο βαθμό είμαστε ικανοί να αντιμετωπίσουμε τις παγκόσμιες προκλήσεις του 21ου αιώνα, η επίλυση των οποίων είναι δυνατή μόνον μέσα από την αποτελεσματική συνεργασία σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο; Ποιες είναι οι τάσεις που προκρίνεται να εμφανιστούν τα επόμενα 20 έτη, ο επιτυχής προσδιορισμός των οποίων θα μας καταστήσει ικανούς να λάβουμε τις απαραίτητες αποφάσεις προκειμένου να εξασφαλίσουμε ότι οι Ευρωπαίοι θα συνεχίσουν να ευημερούν και θα παραμείνουν σε σταθερά ηγετική θέση σε παγκόσμιο επίπεδο;

II. ΟΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ

Από την πτώση του τείχους του Βερολίνου στα τέλη του 1989 και μετά, η Ευρώπη ζει μια περίοδο επαναστατικών αλλαγών οι οποίες είχαν ευτυχώς ειρηνικό χαρακτήρα. Σημαντικές αλλαγές επήλθαν στις δομές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τόσο από την άποψη των μελών που την απαρτίζουν όσο και από την άποψη των αρμοδιοτήτων της, με αποκορύφωμα την προτεινόμενη μεταρρυθμιστική συνθήκη που αναμένεται να οριστικοποιηθεί έως το τέλος του 2007.

Ενώ αλλαγές στη χάραξη πολιτικής επικεντρώνονταν, στις περισσότερες περιπτώσεις, στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σημαντικές εξελίξεις λάμβαναν χώρα στον παγκόσμιο χώρο, απέναντι στις οποίες η ΕΕ αναλάμβανε ενέργειες sporadικά, δίνοντας την εντύπωση ότι αντιδρά στις εξελίξεις και όχι ότι επιδιώκει να τις επηρεάσει μέσω μιας προσεκτικά σχεδιασμένης στρατηγικής.

Η ταχεία εξάπλωση των παγκόσμιων δικτύων ενημέρωσης σημαίνει ότι προβλήματα που κάνουν την εμφάνισή τους σε μακρινά, άγνωστα μέρη «μπαίνουν» ταχύτατα στα σπίτια όλων των ανθρώπων. Δεν είναι δυνατόν να μένουμε αδιάφοροι απέναντι στα δεινά συνανθρώπων μας ή στις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η ανθρωπότητα στο σύνολό της. Η Ευρώπη, όπου αυτό είναι εφικτό, πρέπει να σηλώσει το βλέμμα της και να παράσχει βοήθεια στα δύο τρίτα του παγκόσμιου πληθυσμού που δεν έχουν ενταχθεί πλήρως στο παγκόσμιο σύστημα.

Αναλαμβάνοντας το παρόν εγχείρημα, το EIN οφείλει πολλά στο έργο του Ιδρύματος για την Πολιτική Καινοτομία (Fondation pour l'innovation politique), το οποίο ξεκίνησε μια διαδικασία συζήτησης των κυριότερων εκθέσεων προοπτικών για τον κόσμο του 2025 που εξέδωσαν το Εθνικό Συμβούλιο Πληροφοριών (National Intelligence Council), συμβουλευτικό όργανο της CIA, και το Ινστιτούτο Μελετών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για Θέματα Ασφάλειας.

Για τους σκοπούς της παρούσας ανάλυσης, οι παγκόσμιες προκλήσεις του μέλλοντος, οι οποίες έχουν μακροπρόθεσμο χαρακτήρα, εξετάζονται παρακάτω σε ενότητες που αφορούν τη διάσταση ασφάλειας, τη διάσταση της πολιτικής καθώς και την διάσταση της οικονομίας με την αυτονόητη επιφύλαξη ότι ισορροπία μεταξύ των διαφορετικών αυτών διαστάσεων μπορεί να διαταραχθεί από απρόβλεπτα γεγονότα.

ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Η βεβαιότητα αλλά και η αμηχανία που επικρατούσε κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου έχουν αντικατασταθεί σήμερα από την αβεβαιότητα αλλά και την πιο χαλαρή ατμόσφαιρα της μεταψυχροπολεμικής περιόδου. Παρά το γεγονός ότι ο πόλεμος κερδήθηκε συνολικά από τις δυτικές δυνάμεις, τόσο από στρατιωτική όσο και από οικονομική άποψη για την ελευθερία, η πρώτη δεκαετία του 21ου αιώνα χαρακτηρίζεται από διαφορετικές ανησυχίες καθώς διάφορες χώρες προβάλλουν στην παγκόσμια σκηνή επιθυμώντας να αποκτήσουν παγκόσμιο έλεγχο.

Η νοοτροπία μας στη Δύση έχει επηρεαστεί από την απειλή της εισβολής από την Ανατολή. Σήμερα οι προκλήσεις είναι πολύ πιο ποικίλες και συγκεκριμένες. Μεγάλη ανησυχία προκαλεί η τρομοκρατία, η καταστροφή των δυτικών κοινωνιών από ριζοσπαστικές ομάδες οπαδών της τζιχάντ που εκμεταλλεύονται την ελευθερία του διαδικτύου για να επικοινωνούν και να σχεδιάζουν επιθέσεις με στόχο τα πιο αδύναμα και ευάλωτα σημεία των συστημάτων μας.

Με τα ως άνω συνδέεται και η απειλή της εξάπλωσης των πυρηνικών όπλων, η οποία καθίσταται ευκολότερη μέσω της εύκολης πρόσβασης σε πληροφορίες που παρέχονται στο διαδίκτυο. Η κατάσταση που επικρατεί σήμερα όσον αφορά το Ιράν έχει πολύ μεγάλη σημασία. Εάν το Ιράν κατορθώσει να επιτύχει το σκοπό του, είναι δύσκολο να προβλέψει κανείς τον αριθμό των χωρών που θα εξελιχθούν σε πυρηνικές δυνάμεις έως το 2025.

Πρέπει επειγόντως να δοθεί μεγαλύτερη σημασία στο ζήτημα των αποτυχημένων κρατών. Είναι απαράδεκτο ότι σχεδόν 50 από τις 200 περίπου χώρες που υπάρχουν στον κόσμο εξακολουθούν να μην μπορούν να αυτοκυβερνηθούν ενώ οι περισσότεροι από τους λαούς αυτούς ζουν υπό πενιχρές συνθήκες. Οι εν λόγω χώρες πρέπει έως το 2025 να έχουν ενταχθεί αποτελεσματικά στο διεθνές σύστημα.

Οι ανάγκες για φυσικούς πόρους θα αυξηθούν, γεγονός που ενδέχεται να επηρεάσει την ευρωπαϊκή πολιτική ασφάλειας και άμυνας. Η Κίνα προηγείται κατά πολύ των υπόλοιπων χωρών όσον αφορά την εξασφάλιση μελλοντικών πόρων καθώς έχει συνάψει μακροπρόθεσμες συμφωνίες με το Ιράν και το Σουδάν για παροχή πετρελαίου και με άλλες αφρικανικές χώρες για την παροχή πρώτων υλών. Η Ρωσία, η οποία διαθέτει τεράστια αποθέματα πετρελαίου και αερίου, επανεμφανίζεται στη σκηνή ως παγκόσμια δύναμη και με προθυμία χρησιμοποιεί το πλεονέκτημα αυτό για την προώθηση των συμφερόντων της –προτιμώντας να στηρίζεται στην εδαφική ισχυροποίηση παρά να διαδώσει τις τεχνολογίες της πληροφορίας στους λαούς που την απαρτίζουν.

Το γεγονός ότι η στρατιωτική απειλή φαίνεται να έχει μειωθεί τα τελευταία έτη δεν σημαίνει ότι η απειλή αυτή δεν θα εμφανιστεί και πάλι στο μέλλον. Αξίζει να σημειώσουμε, για παράδειγμα, την πρόσφατη έκδοση «China's New Great Leap Forward, High technology and Military Power in the Next Half-Century» (Το Νέο Μεγάλο Άλμα της Κίνας προς τα Εμπρός, Υψηλή Τεχνολογία και Στρατιωτική Δύναμη τον Προσεχή Μισό Αιώνα)². Η Ρωσία και η Κίνα μαζί με τα κράτη της Κεντρικής Ασίας σχημάτισαν πρόσφατα έναν περιφερειακό οργανισμό. Δεν έχει ακόμη αποσαφηνιστεί εάν οι σκοποί του οργανισμού αυτού είναι στρατιωτικοί ή οικονομικοί (Οργανισμός Συνεργασίας της Σαγκάης (Shanghai Cooperation Organisation)).

Μπροστά μας ξεπροβάλλει ένας πολυπολικός κόσμος. Η Ευρώπη οφείλει να συνεργασθεί με όλους τους ηγετικούς παράγοντες, ακόμη και εάν δεν υπάρχει ισχυρή πολιτική βούληση για χρηματοδότηση των στρατιωτικών μέσων που είναι αναγκαία προκειμένου να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο. Στις συνθήκες αυτές, όμως, η σταθερή αξία της διατλαντικής εταιρικής σχέσης θα πρέπει να ισχυροποιηθεί εκ νέου, τροποποιώντας τις υφιστάμενες δομές, συμπεριλαμβανομένου του ΝΑΤΟ, έτσι ώστε να μπορέσουν οι εταίροι να δράσουν πιο αποτελεσματικά για την αντιμετώπιση παγκόσμιων προκλήσεων όπως η Μέση Ανατολή, το Αφγανιστάν, η Κίνα και η Ρωσία.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

Τις επόμενες 2 δεκαετίες, θα δοθεί πολύ μεγαλύτερη προσοχή στους εξής τρεις τομείς πολιτικής:

Δημογραφική Κατάσταση και Μετανάστευση: Λόγω της αύξησης του προσδόκιμου ζωής, ο αριθμός των συνταξιούχων στην Ευρώπη σχεδόν θα διπλασιαστεί έως το 2050. Η συρρίκνωση του ενεργού πληθυσμού σε σχέση με τον μη ενεργό πληθυσμό θα αποτελέσει ιδιαίτερο πρόβλημα. Οι επιπτώσεις, από τις ελλείψεις εργατικού δυναμικού και

---

² Ινστιτούτο Hudson, 2005.

τα μειωμένα ποσοστά ανάπτυξης έως την αύξηση των πιέσεων στα συνταξιοδοτικά συστήματα και την αύξηση των δημόσιων δαπανών για φροντίδα υγείας, θα επηρεάσουν τη χάραξη πολιτικών. Θα πρέπει επίσης να βρεθούν λύσεις στα ζητήματα που έχουν σχέση με τα σημερινά μεταναστευτικά πρότυπα, το ρόλο της μετανάστευσης στις πολιτικές αντιμετώπισης των δημογραφικών αλλαγών και τις προκλήσεις της ενσωμάτωσης των μεταναστών στις κοινωνίες μας. Ο παγκόσμιος πληθυσμός θα αποκτήσει ολοένα και περισσότερο αστικό χαρακτήρα, με την πλειονότητα των ατόμων να ζει σε μεγάλα αστικά συγκροτήματα, γεγονός που θα έχει σημαντική επίδραση στη χάραξη πολιτικών για την αντιμετώπιση της φτώχειας, της εγκληματικότητας και τη βελτίωση των σχέσεων μεταξύ των κοινοτήτων.

Ενέργεια και περιβάλλον: Θα πρέπει να βρεθούν τρόποι αντιμετώπισης της διπλής πρόκλησης της ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού και της αλλαγής του κλίματος. Δικαιολογημένα τα δύο αυτά θέματα θεωρούνται ότι είναι οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Η ενεργειακή μας εξάρτηση πρόκειται να αυξηθεί σημαντικά έως το 2030. Ο ανταγωνισμός για την εξασφάλιση ενεργειακών πόρων θα αυξηθεί. Παράλληλα, η πρόσφατη έκθεση των Ηνωμένων Εθνών με θέμα την αλλαγή του κλίματος λειτούργησε ως προειδοποίηση όσον αφορά τα όρια της ανάπτυξης με βάση τα ορυκτά καύσιμα.

Η στήριξη της δημοκρατίας: Η νίκη των δυτικών πεποιθήσεων στον τομέα της οικονομίας δεν συνεπάγεται απαραίτητα συνεχείς επιτυχίες κατά την ενθάρρυνση όλων των χωρών να υιοθετήσουν το σύστημα της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας όπως αυτό εφαρμόζεται στη Δύση. Επιπροσθέτως, στο εσωτερικό των δυτικών χωρών, δυνάμεις όπως ο φόβος της τρομοκρατίας, ο φόβος των πολιτιστικών διαφορών και ο φόβος των μεταναστών θα έχει ως αποτέλεσμα να κινδυνεύσει η σημερινή κοινωνική αρμονία από απολυταρχικά, ξενοφοβικά κινήματα που επικεντρώνονται στα ζητήματα ασφάλειας³.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

Η παγκοσμιοποίηση είναι εδώ. Έχει έρθει για να μείνει. Παρότι οι απόψεις σχετικά με την παγκοσμιοποίηση είναι αντιφατικές, εντούτοις πρόκειται για ισχυρό μέσο δημιουργίας πλούτου. Η παγκοσμιοποίηση είναι απειλή κυρίως για εκείνους που αρνούνται να προσαρμοστούν σε αυτήν. Τα επόμενα 20 έτη, οι χώρες που θα είναι απομονωμένες από τις παγκόσμιες αγορές θα είναι αυτές που θα αντιμετωπίζουν τα μεγαλύτερα προβλήματα.

Η ίδια η παγκοσμιοποίηση δεν διαιρεί την κοινωνία. Αυτό που διαιρεί την κοινωνία είναι ο φόβος της παγκοσμιοποίησης. Δεν πρέπει να φοβόμαστε την παγκοσμιοποίηση, πρέπει να φοβόμαστε αυτούς που μας κάνουν να φοβόμαστε την παγκοσμιοποίηση. Στην πραγματικότητα, όσοι σήμερα εξακολουθούν να είναι φτωχοί δεν υποφέρουν από την πολλή παγκοσμιοποίηση: υποφέρουν από τη λίγη παγκοσμιοποίηση.

Εάν συγκρίνει κανείς τους πλουσιότερους ανθρώπους στον κόσμο και τους φτωχότερους, το χάσμα διευρύνεται. Αν όμως συγκρίνει κανείς το κατά κεφαλή ΑΕγχΠ στις ΗΠΑ ή στην ΕΕ με αυτό της Κίνας και το συγκρίνει στη συνέχεια με τις τιμές που ίσχυαν πριν από πολλά έτη, θα δει ότι το κατά κεφαλή ΑΕγχΠ στην Κίνα έχει αυξηθεί πολύ περισσότερο από αυτό των βιομηχανοποιημένων χωρών. Το 1960, οι λεγόμενες μεσαίες τάξεις –όσοι κερδίζουν 20 με

---

³ Ινστιτούτο Μελετών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για Θέματα Ασφάλειας, *The New Global Puzzle: What World for the EU in 2025*, 2006.

40 δολάρια την ημέρα- αντιστοιχούσαν μόνον στο 6% του παγκόσμιου πληθυσμού. Σήμερα το ποσοστό αυτό είναι 50%.

Επιπλέον, η παγκοσμιοποίηση αλλάζει πράγματι την παγκόσμια ισορροπία μεταξύ των χωρών. Η Κίνα και η Ινδία είναι πιθανόν να παράγουν το 50% του παγκόσμιου ΑΕγχΠ έως το 2060. Αυτό συνέβαινε το 1820. Σήμερα είμαστε μάρτυρες μιας στροφής προς την Ασία. Το γεγονός αυτό όμως δεν συμβαίνει για πρώτη φορά στην ιστορία. Είμαστε μάρτυρες της επανεμφάνισης της Ασίας στο προσκήνιο. Η μεταβολή αυτή δεν είναι βέβαιο ότι θα είναι ομαλή. Στην πορεία τους προς την απόκτηση ηγετικής θέσης στον κόσμο, θα πρέπει να αντιμετωπίσουν σημαντικά διαρθρωτικά προβλήματα, ελλείψεις σε νερό και ηλεκτρική ενέργεια καθώς και ελλείψεις σε βασικές δεξιότητες.

Τελευταίο αλλά εξίσου σημαντικό, η στασιμότητα των διαπραγματεύσεων του γύρου της Ντόχα για την ανάπτυξη και η αύξηση των διμερών συμφωνιών δείχνει ότι η ύπαρξη πολυμερούς πλαισίου δεν μπορεί να θεωρηθεί δεδομένη εκτός εάν όλοι οι κύριοι εμπορικοί εταίροι συμφωνήσουν για έναν αυστηρό κώδικα στο πλαίσιο του ΠΟΕ, ο οποίος θα διέπει τις συμφωνίες αυτές.

Για να εκτιμηθεί επακριβέστερα το εξελισσόμενο παγκόσμιο περιβάλλον εντός του οποίου η ΕΕ και τα κράτη μέλη θα πρέπει να αναπτύξουν δράση, για να προσδιοριστούν οι σημαντικές μακροπρόθεσμες οικονομικές και κοινωνικές τάσεις, για να αναλυθούν οι κύριες προκλήσεις που συνεπάγονται οι τάσεις αυτές για τη χάραξη πολιτικών, για να καθορισθούν οι πρωταρχικές επιλογές και εναλλακτικές λύσεις σε κάθε τομέα πολιτικής και να υποδειχθούν οι καλύτερες στρατηγικές για τις πολιτικές λύσεις του μέλλοντος, το ΕΙΝ επέλεξε τέσσερις κύριους τομείς πολιτικής βάσει των πορισμάτων των ομάδων εργασίας και των ειδικών ομάδων του:

- 1) Παγκοσμιοποίηση και Ψηφιακή Οικονομία
- 2) Δημογραφική Κατάσταση και Μετανάστευση
- 3) Τρομοκρατία και Ασφάλεια
- 4) Ενέργεια και Περιβάλλον

Οι τέσσερις αυτές κύριες προκλήσεις για τη χάραξη πολιτικών περιλαμβάνουν δύο πτυχές που πρέπει να εξεταστούν από την Ευρωπαϊκή Ένωση:

Ευρωπαϊκή Διακυβέρνηση:

Για την αντιμετώπιση των προκλήσεων αυτών, η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να μπορεί να διαμορφώνει κοινές πολιτικές και να θέτει σε εφαρμογή τις δράσεις της με αποτελεσματικότητα. Κατά συνέπεια, η δόμηση της Ένωσης κατά τρόπο που να εγγυάται την αποτελεσματική **διακυβέρνηση** έχει ζωτική σημασία, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η πολιτική λογοδοσία καθώς και οι αναγκαίοι οικονομικοί πόροι. Στενά συνδεδεμένο με το θέμα αυτό είναι το ζήτημα των **αξιών και της ταυτότητας** της Ευρώπης καθώς και το ζήτημα των **συνόρων** της Ένωσης.

Διατλαντική Εταιρική Σχέση:

Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αντιμετώπιση των προκλήσεων αυτών είναι αναμφίβολα σημαντικός. Η συνεργασία με ικανούς εταίρους, ωστόσο, θα ενισχύσει σημαντικά την αποτελεσματικότητά της. Ως προς το σημείο αυτό, **απαραίτητος** εταίρος θα είναι οι Ηνωμένες Πολιτείες. Η στενότερη **διατλαντική συνεργασία** για ευρύ φάσμα ζητημάτων παγκόσμιου χαρακτήρα θα έχει θεμελιώδη σημασία όσον αφορά την ανάληψη ηγετικού ρόλου σε παγκόσμιο επίπεδο, την προώθηση της συμμετοχής άλλων παραγόντων και το σχεδιασμό αποτελεσματικών λύσεων – για παράδειγμα όσον αφορά την αλλαγή του κλίματος και την ενέργεια.

Τελευταία αλλά εξίσου σημαντική παρατήρηση είναι ότι από τα συμπεράσματα που παρουσιάζονται στα επόμενα κεφάλαια προκύπτει ότι οι τέσσερις αυτές κύριες θεματικές ενότητες συνδέονται στενά μεταξύ τους. Ουδεμία δύναμη, ουδέν θεσμικό όργανο μπορούν κατά μόνας να αντιμετωπίσουν αυτές τις προκλήσεις ασχέτως του πόσο αναγκαίο ή απαραίτητο στοιχείο συνιστούν.

III. ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΣΕ ΤΟΜΕΙΣ- ΚΛΕΙΔΙΑ

Παγκοσμιοποίηση και Ψηφιακή Οικονομία

ΑΝΑΛΥΣΗ

Η παγκοσμιοποίηση δεν είναι νέο φαινόμενο. Σύμφωνα με την ανάλυση του Thomas Friedmann στο βιβλίο του «The World is Flat» (Ο κόσμος είναι επίπεδος), το πρώτο στάδιο αυτής της διαδικασίας ξεκίνησε με τη βιομηχανική επανάσταση στην Ευρώπη του 18ου αιώνα και με τις **χώρες** ως κύριους παράγοντες. Το δεύτερο στάδιο -η εποχή των **μεγάλων πολυεθνικών εταιρειών**- ξεκίνησε μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο όταν υπό την ηγεσία των ΗΠΑ, διεθνείς οργανισμοί όπως η GATT (Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου), το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και η Παγκόσμια Τράπεζα επείρεσαν να μειώσουν τις εμπορικές ποσοστώσεις και τους δασμολογικούς φραγμούς είχαν τεθεί σε ισχύ σε όλο τον κόσμο. Η διαδικασία αυτή συνεχίστηκε και ενισχύθηκε κατά τις δεκαετίες του 1970 και του 1980. Έφτασε στο αποκορύφωμά της τη δεκαετία του 1990 ως αποτέλεσμα δύο σημαντικών γεγονότων:

1. της πτώσης του τείχους του Βερολίνου, μετά την οποία εκατομμύρια πεινασμένων εργατών διοχετεύθηκαν στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα (και η οποία ακολούθηθηκε από την αποδέσμευση 750 εκατομμυρίων κινέζων εργατών μετά την εγκατάλειψη από μέρους της Κίνας της παλαιάς μαοϊκής κομμουνιστικής εποχής) ·
2. της ανατολής μιας νέας τεχνολογικής επανάστασης που κατέστησε απίστευτα πιο φθηνή και εύκολη τη μεταφορά αγαθών και πληροφοριών σε όλες σχεδόν τις γωνιές του κόσμου και η οποία προετοίμασε το έδαφος για την εξάπλωση της οικονομίας της γνώσης σε όλη την υφήλιο.

Η παγκοσμιοποίηση δεν έχει ολοκληρωθεί ακόμη (η διακίνηση αγαθών και υπηρεσιών, ακόμη και στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεν είναι ακόμη τόσο ελεύθερη όσο ήταν ενδεχομένως πριν από τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο). Βρισκόμαστε όμως κοντά σε έναν παγκοσμιοποιημένο κόσμο όπου τα αγαθά, οι υπηρεσίες, τα κεφάλαια, οι μηχανισμοί, το χρήμα, οι εργαζόμενοι και οι ιδέες θα κατευθύνονται προς το σημείο όπου λαμβάνουν τη μεγαλύτερη αξία και όπου μπορούν να αναπτύξουν τις πιο αποτελεσματικές, ευέλικτες και ασφαλείς συνεργασίες.

Η παγκοσμιοποίηση πυροδότησε μια απίστευτη έκρηξη της παγκόσμιας παραγωγικότητας. Η παγκόσμια αύξηση της παραγωγικότητας έχει σχεδόν διπλασιαστεί, από 1,2 % ετησίως κατά τη δεκαετία του 1980 σε 2,3 % ετησίως την προηγούμενη δεκαετία - με εξαίρεση τη Δυτική Ευρώπη και την Ιαπωνία που σημείωσαν μικρότερες επιδόσεις την προηγούμενη δεκαετία απ' ό,τι τη δεκαετία του 1980. Ουσιαστικά, η παγκοσμιοποίηση υπήρξε μηχανή δημιουργίας πλούτου στον κόσμο: ποτέ άλλοτε στην ιστορία δεν μειώθηκε η φτώχεια τόσο γρήγορα και εντυπωσιακά όπως στις μέρες μας.

Πολλοί έγκυροι σχολιαστές θεωρούν ότι η αύξηση των οικονομικών και κοινωνικών εντάσεων, τόσο σε διεθνές όσο και σε εγχώριο επίπεδο, μπορεί να οδηγήσει στην ενίσχυση αρνητικών πολιτικών αντιλήψεων που θα μπορούσαν να εκτροχιάσουν τη συνολική διαδικασία πριν από το 2025. Κατά τη γνώμη μας, όμως, οι φόβοι αυτοί είναι υπερβολικοί. Οι διαφορές απόλυτου χαρακτήρα έχουν σημασία, αλλά αντισταθμίζονται από τη μαζική κίνηση που προκαλείται από

τον παγκόσμιο ανταγωνισμό, καθώς εκατομμύρια άνθρωποι κάθε έτος εντάσσονται στον οικονομικό εκσυγχρονισμό... 15 εκατομμύρια Ινδοί συμμετέχουν στην παγκόσμια αγορά απασχόλησης κάθε έτος.

Κατά συνέπεια, οι ίδιες οικονομικές και τεχνολογικές δυνάμεις που δόμησαν τον κόσμο τη δεκαετία του 1990 είναι πιθανόν ότι θα εξακολουθήσουν να ισχύουν τα επόμενα 20 έτη. Το τρίτο στάδιο της παγκοσμιοποίησης θα είναι το **ατομικό στάδιο**, το οποίο βασίζεται στην πρόσβαση σε πληροφορίες μέσω του διαδικτύου. Η δυναμική ανάπτυξη της τεχνολογίας της πληροφορίας (ΤΠ) καθιστά αδύνατη την πρόβλεψη των μελλοντικών κατευθύνσεων, αλλά η γενική τάση είναι σαφής: η ταχύτητα της επεξεργασίας, η αποθήκευση δεδομένων και ευρυζωνική σύνδεση θα συνεχίσουν να αναπτύσσονται ασταμάτητα.

Το 2005, για παράδειγμα, οι ειδικοί προέβλεψαν ότι η ποσότητα των ψηφιακών πληροφοριών στον κόσμο θα διπλασιαζόταν κάθε 1.100 ημέρες. Το 2007, ο χρόνος αυτός μειώθηκε στους 11 μήνες. Μια νέα μελέτη της IBM προβλέπει ότι έως το 2010 η ποσότητα των πληροφοριών θα διπλασιάζεται κάθε 11 ώρες. Μια άλλη έκθεση της εταιρείας αναλύσεων IDC αναφέρει ότι έως το 2010 η ποσότητα των πληροφοριών που δημιουργούνται και αντιγράφονται θα εξαπλασιαστεί σε 988 exabyte, μέγεθος που αντιστοιχεί σε σύνθετο ετήσιο ποσοστό αύξησης 57%.

Ακόμη πιο εντυπωσιακή είναι η περίπτωση του IPv6, του επόμενου πρωτοκόλλου στρώματος του διαδικτύου για δίκτυα πακετομεταγωγής. Το IPv6 είναι ο διάδοχος του IPv4, της σημερινής έκδοσης του πρωτοκόλλου διαδικτύου, το οποίο χρησιμοποιείται γενικά στο διαδίκτυο⁴. Το λυπηρό γεγονός για την Ευρώπη και τις ΗΠΑ είναι ότι η Ασία προχωρά πολύ πιο γρήγορα προς την επίτευξη του IPv6. Έως το 2025, τα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας για πολλές από τις τεχνολογικές καινοτομίες που απαιτούνται για το εγχείρημα αυτό θα ανήκουν κατά πάσα πιθανότητα στην κατοχή της Ασίας.

Η πιο εύλογη και πιθανή πρόβλεψη είναι ότι η παγκοσμιοποίηση θα συνεχίσει να εξελίσσεται αδιάπτωτα και να επιταχύνεται. Κατά συνέπεια, έως το 2025 ο κόσμος θα αποτελείται από πολλές περισσότερες μεγάλες οικονομικές δυνάμεις απ' ό,τι στο παρελθόν. Η Κίνα, η Ινδία, η Ιαπωνία, η Κορέα, η Μαλαισία, η Ινδονησία θα αποκτήσουν μεγαλύτερο ρόλο στην παγκόσμια οικονομία. Είναι κοινή πεποίθηση πως η Κίνα θα είναι ο κύριος παγκόσμιος εξαγωγέας το 2025 και ότι το ίδιο έτος η Νότια Ασία από μόνη της θα παράγει το 38% του παγκόσμιου πλούτου σε σύγκριση με το 24% που ισχύει σήμερα. Αυτό το άλμα προόδου θα φέρει τον νέο ασιατικό οικονομικό πόλο στο ίδιο επίπεδο με τις χώρες του ΟΟΣΑ οι οποίες έως τότε αναμένεται να παράγουν το 40% περίπου της παγκόσμιας παραγωγής.

Αναμένεται επίσης ότι η συνεχιζόμενη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης θα προχωρήσει ένα βήμα πιο πέρα επιφέροντας μια ποιοτική αλλαγή. Το 2025 το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα των ασιατικών οικονομιών δεν θα περιορίζεται μόνον στην παραγωγή αγαθών με βάση το φθηνό εργατικό δυναμικό και τους πλούσιους πόρους. Η παγκοσμιοποίηση επεκτείνεται ήδη πέρα από τα μεταποιημένα προϊόντα και ανέρχεται ταχύτατα στην κλίμακα της προστιθέμενης αξίας προς άλλους τομείς της οικονομίας, όπως ο τομέας των υπηρεσιών ο οποίος μέχρι σήμερα ήταν σε μεγάλο βαθμό απομονωμένος (ιατρική, επεξεργασία δεδομένων, ανάπτυξη λογισμικού...). Ως συνέπεια της επανάστασης

---

⁴ Το IPv6 («Internet Protocol version 6») θα αυξήσει σε τεράστιο βαθμό τον αριθμό των διευθύνσεων που είναι διαθέσιμες για δικτυωμένες συσκευές, επιτρέποντας, για παράδειγμα, σε κάθε κινητό τηλέφωνο και κάθε κινητή ηλεκτρονική συσκευή να έχει τη δική της διεύθυνση. Το IPv4 υποστηρίζει 2³² (περίπου 4,3 δισεκατομμύρια) διευθύνσεις, αριθμός που δεν επαρκεί για να αποκτήσει κάθε άτομο έστω και μία διεύθυνση και σίγουρα όχι για να υποστηριχθούν οι ενσωματωμένες και οι κινητές ηλεκτρονικές διατάξεις. Το IPv6 θα υποστηρίξει 2¹²⁸ (περίπου 340 δισεκατομμύρια δισεκατομμύρια δισεκατομμύρια δισεκατομμύρια) διευθύνσεις ή περίπου 5×10²⁸ διευθύνσεις για κάθε έναν από τους 6,5 δισεκατομμύρια ανθρώπους που ζουν σήμερα στη γη.

στις τεχνολογίες της επικοινωνίας, η οποία επιτρέπει στη γνώση να υπερπηδήσει τα παραδοσιακά εμπόδια της απόστασης, έως το 2025 ο ανταγωνισμός από την Ασία θα επεκτείνεται επίσης στον τομέα της προστιθέμενης αξίας.

Αυτή η επανεμφάνιση της Ασίας ως παγκόσμιας οικονομικής δύναμης θα αποτελέσει ριζική πρόκληση για την Ευρώπη.

Ο ανταγωνισμός από τα νέα αναδυόμενα έθνη δεν είναι παιχνίδι μηδενικού αθροίσματος εάν η έρευνα και η τεχνολογία ανοίξουν νέες αγορές και δημιουργήσουν νέες ευκαιρίες για μελλοντική ανάπτυξη σε τομείς της οικονομίας που παραμένουν ακόμη ανεκμετάλλευτοι. Αυτό ισχύει για τις Ηνωμένες Πολιτείες, όπου τα τελευταία δέκα έτη, χάρη στην ηγετική θέση που κατέχουν στην τεχνολογία και την καινοτομία, για κάθε θέση απασχόλησης που χάνεται λόγω ξένων ανταγωνιστών, 1,2 θέσεις απασχόλησης δημιουργούνται στην εγχώρια αγορά (με τις υπηρεσίες να αντιστοιχούν σήμερα στο 80% και άνω της εγχώριας παραγωγής). Αυτό όμως δεν ισχύει δυστυχώς για την ηπειρωτική Ευρώπη (όπου η αναλογία είναι 0,8 θέσεις απασχόλησης για κάθε θέση απασχόλησης που έχει μεταναστεύσει).

Τα αίτια για την κατάσταση αυτή είναι γνωστά. Η Ευρώπη είναι επιβαρυνμένη με κανονισμούς και δυσκαμψίες του εργατικού δυναμικού και της αγοράς οι οποίες εμποδίζουν την κινητικότητα, μειώνουν τον ανταγωνισμό, δυσχεραίνουν την καινοτομία και αποθαρρύνουν την επιχειρηματικότητα που αναλαμβάνει ρίσκο. Ως αποτέλεσμα, η παραγωγικότητα της Ευρώπης σήμερα αυξάνεται κατά μία ποσοστιαία μονάδα λιγότερη απ' ό,τι πριν από δέκα έτη, προτού γίνει αισθητός ο πλήρης αντίκτυπος του τελευταίου σταδίου της παγκοσμιοποίησης. Η αύξηση της οικονομίας παραμένει κάτω από 2% ετησίως ενώ έχει αυξηθεί σε πάνω από 3% κατά μέσο όρο στην Αμερική. Δεν είναι περιεργό που η ευρωπαϊκή κοινή γνώμη δεν τρέφει θετικά αισθήματα για την παγκοσμιοποίηση.

Οι Ευρωπαίοι θα πρέπει να αποφασίσουν εάν αυτή η σχετική υποβάθμιση της Ευρώπης σε σύγκριση με την ανάδυση της Ασίας θα εξακολουθήσει, τα επόμενα 20 έτη, να αποτελεί συνέπεια ενός απλού φαινομένου καθυστέρησης ή εάν θα σημαίνει ότι η Ευρώπη βρίσκεται πλέον σε φάση οριστικού υποσιελισμού από νεότερα και πιο δυναμικά έθνη.

ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Μία μόνον στρατηγική υπάρχει για την πρόληψη των καταστροφικών πολιτικών συνεπειών που θα είχε ως αποτέλεσμα μια τέτοια πορεία. Η Ευρώπη, εάν θέλει να είναι έτοιμη για τον προσεχή γύρο του παγκόσμιου ανταγωνισμού ώστε να τον αξιοποιήσει και να συνεχίσει να ευημερεί, πρέπει να αποκτήσει ηγετική θέση στην εποχή της πληροφορίας. Πρέπει να εξασφαλίσει την υπεροχή της στην οικονομία της γνώσης διότι οι τεχνολογίες της πληροφορίας διέπουν σήμερα κάθε τομέα πολιτικής, συμπεριλαμβανομένων κύριων τομέων ανάπτυξης όπως η ναυτεχνολογία και η βιοτεχνολογία.

Το έργο αυτό δεν πρόκειται να είναι εύκολο όπως φαίνεται από το ακόλουθο παράδειγμα. Από τις 300 εταιρείες με υψηλές δαπάνες στον τομέα της έρευνας και της ανάπτυξης που υπάρχουν στον κόσμο, οι 130 έχουν την έδρα τους στις ΗΠΑ ενώ 90 περίπου είναι ευρωπαϊκές εταιρείες. Αυτό δεν φαίνεται τόσο άσχημο. Ωστόσο, από τις αμερικανικές εταιρείες οι 53 συστάθηκαν μετά το 1960 ενώ ο αντίστοιχος αριθμός από τις ευρωπαϊκές είναι μόνον... δύο. Αυτό σημαίνει ότι οι ευρωπαϊκές εταιρείες που δαπανούν μεγάλα ποσά στην έρευνα και την ανάπτυξη ανήκουν κατά κύριο λόγο σε παλαιότερους κλάδους, και όχι στην νέα οικονομία των τεχνολογιών των πληροφοριών. Αυτό από μόνο του δεν είναι λάθος καθώς και αυτοί οι κλάδοι έχουν ανάγκη από εκσυγχρονισμό και καινοτομία, προκειμένου να αξιοποιήσουν την ψηφιακή επανάσταση· αλλά αυτό δεν είναι αρκετό.

Η αντιστροφή της τάσης, η γεφύρωση του χάσματος είναι ουσιαστικά **ζήτημα εκπαίδευσης, καινοτομίας και επιχειρηματικού πνεύματος**. Αυτές είναι οι τρεις θεμελιώδεις επιλογές που πρέπει να κάνει η Ευρώπη εάν επιθυμεί να παραμείνει μία από τις μεγαλύτερες οικονομικές και πολιτικές δυνάμεις στον κόσμο τις επόμενες δεκαετίες.

Η αύξηση και μόνον των χρηματικών ποσών που διατίθενται σε σχέδια έρευνας και ανάπτυξης (μέσω, για παράδειγμα, των δημόσιων επενδύσεων) δεν θα είναι ποτέ αρκετή διότι δεν χρειάζεται να υπάρξουν απλά περισσότερες εφευρέσεις, αλλά καλύτερες «καινοτομίες», πράγμα που είναι πολύ διαφορετικό. Πολύ συχνά στην Ευρώπη η εστίαση στην «έρευνα και την ανάπτυξη» είναι απλό ενδιαφέρον για την έρευνα. Η «ανάπτυξη» απαιτεί την εφαρμογή των ιδεών στον πραγματικό κόσμο, όπου η έρευνα μπορεί να οδηγήσει στην καινοτομία – και η καινοτομία συνεπάγεται ένα περιβάλλον που δίνει αξία στους επιχειρηματίες και τα άτομα που αναλαμβάνουν ρίσκο και τα οποία γνωρίζουν τον τρόπο να μετατρέπουν τη γνώση σε χρήμα και δεν περιορίζονται στο να μετατρέπουν το χρήμα σε γνώση, πράγμα που από μόνο του δεν αρκεί για να βοηθήσει την ευρωπαϊκή οικονομία. Στην ψηφιακή οικονομία, είναι απαραίτητη μια κοινωνία με βάση τη γνώση, αλλά η γνώση πρέπει να χρησιμοποιείται με έναν οικονομικά αποδοτικό τρόπο. Για να επιτύχει, η Ευρώπη θα πρέπει να απαλλαγεί από δυσκαμψίες και μερικαντικισμούς που δυσχεραίνουν την ανάπτυξη μιας δυναμικής επιχειρηματικής νοοτροπίας.

Σήμερα ακόμη και η εκπαίδευση έχει παγκοσμιοποιηθεί. Τα αμερικανικά πανεπιστήμια βρίσκονται πολύ μπροστά σε αυτόν το νέο τομέα δραστηριοτήτων. Αυτή είναι η μεγαλύτερη απειλή που αντιμετωπίζουν σήμερα οι Ευρωπαίοι διότι σημαίνει ότι πολλά άτομα που σήμερα ζουν με εισόδημα 5.000 ευρώ το μήνα θα πρέπει να αντέξουν στον ανταγωνισμό από άλλους εργαζομένους (από την Ινδία για παράδειγμα) με παρόμοια ακαδημαϊκή και εργασιακή εμπειρία οι οποίοι όμως ζητούν μόνον 500 ευρώ για την ίδια εργασία. Για να ανταποκριθεί στην πρόκληση αυτή, η Ευρώπη χρειάζεται όχι μόνον ένα μεγάλο Ευρωπαϊκό Τεχνολογικό Ινστιτούτο με κρατική χρηματοδότηση, αλλά ένα δίκτυο πολλών μικρότερων ανταγωνιστικών μεταξύ τους ινστιτούτων που θα βοηθούν του Ευρωπαίους να προσαρμοστούν στο νέο περιβάλλον. Επιπροσθέτως, τα πανεπιστήμια πρέπει να είναι πολύ πιο ανοικτά στον ανταγωνισμό όσον αφορά τις υπηρεσίες που προσφέρουν.

Για να εξασφαλιστεί η αποτελεσματική χρήση της τεχνολογίας της πληροφορίας η οποία στηρίζει τις βελτιώσεις σε παραγωγικότητα στους τομείς της μεταποίησης και των υπηρεσιών, τομείς που είναι σημαντικοί για τη διατήρηση της ανταγωνιστικότητας της Ευρώπης σε παγκόσμιο επίπεδο, θα πρέπει να αποτελέσει ύψιστη προτεραιότητα για την Ευρώπη η εξασφάλιση διοίκησης και εργατικού δυναμικού με κατάλληλες δεξιότητες αξιοποίησης των ευκαιριών και γνώσης και εφαρμογής της τεχνολογίας. Ιδιαίτερη φροντίδα και προσοχή είναι απαραίτητο να δοθεί στις δεξιότητες στον τομέα της τεχνολογίας της πληροφορίας, ιδιαίτερα στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, κύριο μοχλό δημιουργίας νέων θέσεων απασχόλησης.

Εάν η Ευρώπη επιθυμεί να αποκομίσει οφέλη από όλες τις ευκαιρίες που θα προσφέρει η συνεχιζόμενη παγκοσμιοποίηση τα προσεχή 20 έτη, είναι επιτακτική η αύξηση του ανταγωνισμού στα εθνικά συστήματα εκπαίδευσης και σε παγκόσμιο επίπεδο. Αυτή πρέπει να είναι η κύρια προτεραιότητα της Ευρώπης για το 2025.

Δημογραφική Κατάσταση και Μετανάστευση

ΑΝΑΛΥΣΗ

Οι Ευρωπαίοι ζουν περισσότερο: το προσδόκιμο ζωής στην Ευρώπη το 1900 ήταν μόλις 47 έτη· έναν αιώνα αργότερα έχει φθάσει τα 77 έτη. Έως το 2050, αν όχι νωρίτερα, θα αυξηθεί σε 81 έτη για τους άνδρες και 86 έτη για τις γυναίκες – ενώ στην Ιαπωνία θα είναι 92 έτη. Πρόκειται για παγκόσμια τάση, αν και παρατηρούνται διαφορές: το προσδόκιμο ζωής κατά τη γέννηση στην Ινδία είναι σήμερα 64 έτη και στην Κίνα 72· ο παγκόσμιος μέσος όρος είναι τα 63 έτη. Η αναλογία του παγκόσμιου πληθυσμού άνω των 60 ετών θα αυξηθεί σε ένα άτομο στα πέντε έως το 2050 από ένα στα 12 που ήταν το 1950. Έως το 2050 πάνω από το 10% των Ευρωπαίων θα είναι πάνω από 80 ετών.

Παράλληλα, παρατηρείται μείωση των ποσοστών γονιμότητας. Σήμερα 29 χώρες στον κόσμο έχουν ποσοστά γονιμότητας κάτω από το επίπεδο που απαιτείται για τη διατήρηση των πληθυσμών τους. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, το πρόβλημα αυτό είναι οξύ: 12 κράτη μέλη έχουν ποσοστά γονιμότητας κάτω του ποσοστού ευσταθούς κατάστασης. Την έκρηξη των γεννήσεων στην Ευρώπη, η οποία έφθασε στο αποκορύφωμά της το 1964 όταν οι γεννήσεις στην ΕΕ15 ήταν περισσότερες από έξι εκατομμύρια, ακολούθησε μια αντίθετη τάση. Το 2002 οι γεννήσεις στην ΕΕ15 ήταν λιγότερες από τέσσερα εκατομμύρια. Το συνολικό ποσοστό γονιμότητας μειώθηκε. Τη δεκαετία του 1960 η σχετική αναλογία ήταν μεγαλύτερη από την αναλογία αντικατάστασης (η οποία ορίζεται σε 2,1 παιδιά ανά γυναίκα) ενώ σήμερα φθάνει το 1,5.

Βάσει αυτών των διττών τάσεων, ο σε ενεργό ηλικία πληθυσμός στην Ευρώπη θα μειωθεί κατά πολύ, τόσο σε απόλυτους όσο και σε αναλογικούς όρους. Από τώρα έως το 2050, ο αριθμός των ατόμων ηλικίας 15 έως 64 ετών στην ΕΕ θα μειωθεί κατά 48 εκατομμύρια (μείωση κατά 20%) και ο αριθμός των ατόμων ηλικίας άνω των 65 ετών θα αυξηθεί κατά 58 εκατομμύρια. Η αναλογία των τεσσάρων ατόμων παραγωγικής ηλικίας για κάθε ηλικιωμένο θα μειωθεί στην Ευρώπη σε δύο προς έναν. Ο ΟΟΣΑ προβλέπει ότι έως το 2050 για κάθε συνταξιούχο στις βιομηχανοποιημένες χώρες θα υπάρχει μόνον ένα άτομο που εργάζεται πραγματικά.

Σύμφωνα με τις σημερινές τάσεις, ο πληθυσμός της ΕΕ27 θα αυξηθεί από τα 490 εκατομμύρια το 2005 στα 499 εκατομμύρια το 2025, αλλά στη συνέχεια θα μειωθεί στα 470 εκατομμύρια το 2050. Η μεγαλύτερη αύξηση πληθυσμού θα παρουσιαστεί στο Λουξεμβούργο, τη Σουηδία, την Ιρλανδία και το ΗΒ οι πληθυσμοί των οποίων θα αυξηθούν κατά 41, 18, 14 και 12 τοις εκατό αντίστοιχα έως το 2050. Οι μεγαλύτερες μειώσεις θα σημειωθούν στη Βουλγαρία, τη Ρουμανία, τη Σλοβενία, την Κροατία και την Τσεχική Δημοκρατία, οι οποίες μπορεί και να χάσουν το 20% περίπου του πληθυσμού τους. Παρ' όλα αυτά, ο πληθυσμός των ΗΠΑ αναμένεται να αυξηθεί από 296 σε 420 εκατομμύρια (ή κατά 42%) λόγω των μεγαλύτερων ποσοστών γεννήσεων και μετανάστευσης. Το ίδιο χρονικό διάστημα ο πληθυσμός της Βόρειας Αφρικής θα αυξηθεί από 194 σε 324 εκατομμύρια (ή κατά 67%) και ο πληθυσμός της Τουρκίας θα αυξηθεί από 73 εκατομμύρια σε 101 εκατομμύρια έως το 2050 (αύξηση 38% με ποσοστό γονιμότητας 2,4). Η χώρα αυτή αναμένεται να έχει φθάσει τα 90 εκατομμύρια έως το 2025. Στο πλαίσιο της συζήτησης για τη διεύρυνση, πρέπει να σημειωθεί ότι, παρὰ τα εν λόγω επίπεδα αύξησης, η συμμετοχή της Τουρκίας στην ΕΕ δεν θα επιλύσει τις ελλείψεις της Ένωσης σε εργατικό δυναμικό.

Μαζί με την Ιαπωνία, η Ευρώπη βρίσκεται στην πρώτη γραμμή αυτού που είναι πιθανόν να αποτελέσει παγκόσμια τάση. Τα επόμενα πενήντα έτη, οι αναπτυσσόμενες χώρες θα αντιστοιχούν στο 90% περίπου της αύξησης του παγκόσμιου πληθυσμού. Οι πληθυσμοί τους θα συνεχίσουν να αυξάνονται για αρκετές δεκαετίες. Επιπροσθέτως, παρὰ τη μείωση των

ποσοτών γονιμότητας στην Ανατολική Ασία και τη Λατινική Αμερική, ο πληθυσμός τους θα εξακολουθεί να είναι νεότερος από τον πληθυσμό των ανεπτυγμένων χωρών για πολλά έτη ακόμη. Ωστόσο, τα ποσοστά γονιμότητας στις αναπτυσσόμενες χώρες αναμένεται να μειωθούν φθάνοντας το ποσοστό αντικατάστασης έως το 2050 και κάτω από το ποσοστό αυτό στη συνέχεια. Η πρόκληση ενός γρηγοότερου και μειούμενου πληθυσμού θα αρχίσει να αποκτά παγκόσμια διάσταση το 2070. Ενώ ο παγκόσμιος πληθυσμός θα αυξηθεί κατά το ένα τέταρτο έως το 2025 -από 6,4 δισεκατομμύρια σε 8 δισεκατομμύρια- αναμένεται ότι το ύψιστο επίπεδο στο οποίο θα φθάσει θα είναι τα 9,3 δισεκατομμύρια το 2050 και στη συνέχεια θα μειωθεί.

Ευρωπαϊκά Θέματα

Η ΕΕ και τα κράτη μέλη της έχουν αρχίσει να λαμβάνουν μέτρα για ορισμένα από αυτά τα επείγοντα θέματα τα τελευταία πέντε έτη. Παρά το γεγονός ότι πολλά από τα ζητήματα αυτά εξακολουθούν να εμπίπτουν σε μεγάλο βαθμό στην αρμοδιότητα των εθνικών ή περιφερειακών διοικήσεων, η ευρωπαϊκή διάσταση έχει αποκτήσει εντονότερο χαρακτήρα. Ο πιο εμφανής τομέας δραστηριότητας αφορά την αγορά εργασίας: Η ΕΕ και τα κράτη μέλη έχουν δεσμευτεί να καταβάλουν προσπάθειες για την αύξηση τόσο του ποσοστού των απασχολούμενων ενηλίκων, για παράδειγμα, όσο και του ορίου ηλικίας συνταξιοδότησης. Πολλές ευρωπαϊκές χώρες παρουσιάζουν συγκριτικά χαμηλά ποσοστά απασχόλησης ενηλίκων. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισαβόνας όρισε ως στόχο την αύξηση του συνολικού ποσοστού απασχόλησης από 64 σε 70 τοις εκατό του πληθυσμού ενηλίκων τη δεκαετία που διανύουμε. Τέσσερα κράτη μέλη έχουν ήδη φθάσει το ποσοστό αυτό και τρία βρίσκονται κοντά στο να το επιτύχουν. Κατά συνέπεια, ο εν λόγω στόχος, αν και φιλόδοξος, δεν είναι εντούτοις αδύνατος. (Στις ΗΠΑ το ποσοστό είναι σήμερα 72%). Η πράσινη βίβλος με τίτλο «Μπροστά στις δημογραφικές αλλαγές» που εξέδωσε η ΕΕ το 2005, δείχνει ότι το 2030 θα υπάρξει έλλειψη της τάξεως των 20,8 εκατομμυρίων απασχολούμενων.

Λόγω του ότι το **ποσοστό απασχόλησης των γυναικών** στην ΕΕ είναι κατά μέσο όρο 18% μικρότερο από αυτό των ανδρών, έχει τεθεί συγκεκριμένος στόχος της Λισαβόνας για την αύξηση της απασχόλησης των γυναικών από το 55 στο 60%. (Στη Σουηδία, το 70% περίπου των γυναικών εργάζονται). Αυτό συνιστά κάτι περισσότερο από μια απλή πρόκληση οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής. Υπάρχει επίσης μια ηθική διάσταση καθώς είναι απαραίτητο να υπάρξει αλλαγή νοοτροπίας. Σε ορισμένες χώρες, για παράδειγμα στη Γερμανία, την Ιρλανδία και την Ιταλία, οι εργαζόμενες μητέρες θεωρούνται «κακές μητέρες». Το ίδιο ισχύει για τους πατέρες που παίρνουν γονική άδεια και αντιμετωπίζουν εμπόδια στην καριέρα τους καθώς και προβλήματα στην εικόνα τους καθώς δείχνουν «μαλακοί». Για το λόγο αυτό, είναι ολοένα και περισσότερο αναγκαίο να υπάρξουν πρόσθετα προγράμματα που θα επιτρέπουν την επιστροφή των γονέων στην εργασία μετά από άδεια για τη φροντίδα παιδιού. Έχει επιτευχθεί μερική πρόοδος ως προς το σημείο αυτό, ιδιαίτερα στις πρώην κομμουνιστικές χώρες, όπου πολλές γυναίκες εργάζονταν πριν από το 1989-90. Πράγματι, μόνον οι εργαζόμενες μητέρες θεωρούνταν «χειραφετημένες» και έχαιραν κοινωνικής αναγνώρισης για το λόγο αυτό. Σήμερα οι χώρες με υψηλά ποσοστά γυναικείας απασχόλησης, όπως η Γαλλία ή η Σουηδία, έχουν επίσης υψηλά ποσοστά γεννήσεων. Το γεγονός αυτό είναι ενδεικτικό της επιθυμίας των γυναικών σε πολλές χώρες να συνδυάσουν καριέρα και οικογένεια. Από πολιτική άποψη, φαίνεται σκόπιμο να διαμορφωθεί ένα κοινωνικό πλαίσιο που θα επιτρέπει στις γυναίκες να είναι μητέρες και εργαζόμενες παράλληλα.

Εξίσου σημαντικό είναι να μειωθεί η **ανεργία των νέων** και η πρόσληψη νεότερων εργαζομένων σε θέσεις απασχόλησης πιο νωρίς απ' ό,τι ισχύει σήμερα. Οι μεγαλύτερης ηλικίας εργαζόμενοι ενθαρρύνονται επίσης να παραμείνουν μεγαλύτερο χρονικό διάστημα στην εργασία. Η μέση διάρκεια της συνταξιοδότησης το 1900 ήταν μόλις λίγο παραπάνω από ένα έτος.

Έως το 1980 είχε αυξηθεί σε 13 έτη και έως το 1990 σε 19 έτη. Στο μέλλον, η περίοδος συνταξιοδότησης θα διαρκεί κατά κανόνα δύο έως τρεις δεκαετίες.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκτιμά ότι εάν καταστεί δυνατή η αύξηση της **μέσης ηλικίας συνταξιοδότησης** στην Ευρώπη έως πέντε έτη, οι δημόσιες δαπάνες για τις συντάξεις θα μπορέσουν τουλάχιστον να παραμείνουν στατικές παρά τη δημογραφική αλλαγή. Η ΕΕ έχει θέσει συγκεκριμένο στόχο για την αύξηση του ποσοστού απασχόλησης των ατόμων ηλικίας 55-64 ετών από το 39% στο 50%. Σε αρκετές χώρες, τα όρια της ηλικίας συνταξιοδότησης των εργαζομένων στον δημόσιο τομέα έχουν αυξηθεί. Τα συστήματα πρόωρης συνταξιοδότησης έχουν περιοριστεί, εισάγονται «ευέλικτες» κλίμακες ηλικίας συνταξιοδότησης και υπάρχει διαχωρισμός της ηλικίας κατά την οποία κάποιος μπορεί να αποχωρήσει από την εργασία και της ηλικίας κατά την οποία δικαιούται λαμβάνει σύνταξη. Αρκετά κράτη μέλη επιχειρούν να αναθεωρήσουν τα συστήματα συντάξεων προκειμένου να μειώσουν την οικονομική επιβάρυνση του κράτους – ιδιαίτερα αυξάνοντας τις περιόδους συνεισφοράς, συνδέοντας το ύψος των συντάξεων με τις τιμές και όχι με τις αμοιβές και μεταβαίνοντας από τα συστήματα καθορισμένης συνεισφοράς στα συστήματα καθορισμένων παροχών. Παράλληλα, οι πολίτες ενθαρρύνονται να συμβάλουν σε χρηματοδοτούμενα συστήματα και να συγκεντρώσουν αποταμιεύσεις, συχνά μέσω φορολογικών κινήτρων. Προωθείται επίσης η δυνατότητα μεταφοράς των συντάξεων έτσι ώστε να ενθαρρύνεται η επαγγελματική κινητικότητα. Η Γαλλία, η Πολωνία, η Βρετανία και η Σουηδία κινούνται προς μία ή πολλές από τις ανωτέρω κατευθύνσεις.

Ένα άλλο μέσο αντιμετώπισης των ελλείψεων της αγοράς εργασίας είναι η **πλήρης αξιοποίηση του εργατικού δυναμικού των μεταναστών** που υπάρχουν ήδη, μεριμνώντας για την εκπαίδευση των οικογενειών των μεταναστών και βελτιώνοντας τις ευκαιρίες στην εκπαίδευση. Συχνά οι γονείς των παιδιών υπονομεύουν τις δυνατότητές τους λόγω της μη εξοικείωσής τους με τα τοπικά σχολικά συστήματα. Αυτό ζημιώνει ασφαλώς τις φιλοδοξίες των ίδιων των παιδιών, αλλά και το σύνολο της κοινωνίας καθώς συνιστά πρωτίστως οικονομικό πρόβλημα. Λόγω της μείωσης του ενεργού πληθυσμού, είναι σημαντικό κάθε πολίτης να λαμβάνει την καλύτερη δυνατή εκπαίδευση και απασχόληση.

Το πιο θεμελιώδες και δύσκολο πρόβλημα που αντιμετωπίζει η Ευρώπη είναι κατά πάσα πιθανότητα το χαμηλό **ποσοστό των γεννήσεων**. Σε παγκόσμιο επίπεδο, σημειώνονται σήμερα 21 γεννήσεις ανά χίλια άτομα ανά έτος· στις ΗΠΑ, οι γεννήσεις φθάνουν τις 14· στην Ευρώπη είναι 10. Στην Ιαπωνία μόνον 9. Η αύξηση του μέσου αριθμού γεννήσεων από 10 σε 11 ανά χίλια άτομα θα μπορούσε τουλάχιστον να σταθεροποιήσει το μέγεθος του πληθυσμού της Ευρώπης αν και όχι να ανατρέψει τη μείωση του ενεργού πληθυσμού. Για την πρόληψη της μείωσης του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας απαιτείται ακόμη μεγαλύτερη αύξηση του ποσοστού των γεννήσεων. Πρόσφατες μελέτες δείχνουν ότι, εάν τα ποσοστά γεννήσεως παραμείνουν στα σημερινά χαμηλά επίπεδα, κάθε νέα δεκαετία από σήμερα θα σημειώνεται περαιτέρω μείωση των πληθυσμού της ΕΕ κατά 30-40 εκατομμύρια άτομα.

Ωστόσο, τα χαμηλά ποσοστά γεννήσεων είναι δυνατόν να κατανοηθούν ως αντίδραση των γυναικών στις οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες και δεν έχουν απαραίτητα ως αποτέλεσμα την «κατάρρευση της οικογένειας» από δημογραφική και κοινωνιολογική άποψη. Σπάνια ο επιθυμητός αριθμός παιδιών συμπίπτει με τον πραγματικό αριθμό παιδιών σε μια οικογένεια. Αντίθετα, η επιθυμία για απόκτηση παιδιών μπορεί να παραμείνει σταθερή στο χρόνο, αλλά δεν είναι πάντοτε δυνατόν να εκπληρωθεί λόγω οικονομικών ή κοινωνικών δυσχερειών. Όσον αφορά τη δημόσια πολιτική, πρέπει να δοθεί προσοχή στην άρση των εμποδίων που έχουν κοινωνικό και εργασιακό χαρακτήρα. Οι κυβερνήσεις αναζητούν μέτρα με άμεσο ή έμμεσο αποτέλεσμα παρά το γεγονός ότι αναπόφευκτα θα χρειαστεί αρκετός χρόνος προτού υπάρξει αύξηση του

εργατικού δυναμικού. Η παροχή «αρωγής προς την οικογένεια» καθίσταται ολοένα και περισσότερο σημαντικός στόχος πολιτικής σε πολλές χώρες. Σαφέστατα, τα συστήματα φορολόγησης και κοινωνικής ασφάλισης μπορούν να προσαρμοστούν έτσι ώστε να μην είναι αδιάφορα προς τις οικογένειες με περισσότερα μέλη αλλά να τις «επιβραβεύουν». Ως προς το σημείο αυτό, σημαντικός μπορεί να είναι επίσης ο ρόλος των φορολογικών κινήτρων και της πραγματικής παροχής υπηρεσιών ημερήσιας φροντίδας. Τα επιτυχή παραδείγματα της Γαλλίας και ορισμένων σκανδιναβικών χωρών όσον αφορά τη συγκράτηση της μείωσης των ποσοστών γονιμότητας μπορούν να αποτελέσουν ενδεχομένως πηγή έμπνευσης.

ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Για την αντιμετώπιση των προκλήσεων και την αξιοποίηση των ευκαιριών που συνεπάγεται η δημογραφική αλλαγή, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής της Ευρώπης πρέπει:

- να ενθαρρύνουν την αύξηση των ποσοστών των γεννήσεων μέσω οικονομικών κινήτρων, μέσω μέτρων που θα καθιστούν ευκολότερη την ανατροφή των παιδιών από τις εργαζόμενες γυναίκες, μέσω της ενίσχυσης της παροχής ημερήσιας φροντίδας καθώς και μέσω της ενίσχυσης του νομικού πλαισίου και της κοινωνικής κατάστασης των οικογενειών ·
- να αυξήσουν τα ποσοστά συμμετοχής στην αγορά εργασίας, ιδιαίτερα για τις γυναίκες και τους νέους εργαζομένους, ενθαρρύνοντας επίσης τη μερική απασχόληση ·
- να αυξήσουν τα όρια ηλικίας αποχώρησης από την εργασία και συνταξιοδότησης, να αποθαρρύνουν την πρόωγη συνταξιοδότηση και να καταπολεμήσουν τις διακρίσεις λόγω ηλικίας στο χώρο εργασίας ·
- να ενθαρρύνουν την οικονομική πρόνοια των εργαζομένων όσον αφορά τις συντάξεις τους και να προωθήσουν την εδραίωση πιο ευέλικτων συστημάτων αποταμίευσης και συνταξιοδότησης ·
- να προωθήσουν την αύξηση της παραγωγικότητας των υφιστάμενων εργαζομένων, έτσι ώστε η αυξανόμενη παραγωγικότητα να αντισταθμίσει τον αποπληθωριστικό αντίκτυπο της μείωσης των πληθυσμών ·
- να ενθαρρύνουν την προσαρμοστικότητα των εργαζομένων, έτσι ώστε να διαθέτουν δεξιότητες που θα τους καθιστούν ικανούς να αλλάζουν θέσεις απασχόλησης και επαγγέλματα κατά τη διάρκεια του επαγγελματικού τους βίου.

Όσον αφορά τη μετανάστευση, πρέπει να υποβληθούν οι εξής προτάσεις:

1. Οι χώρες της ΕΕ πρέπει να επανεξετάσουν τις πολιτικές νόμιμης μετανάστευσης που μεροληπτούν όσον αφορά τους ανειδίκευτους εργάτες και να τις αντικαταστήσουν, τουλάχιστον εν μέρει, με πολιτικές που διευκολύνουν τη μετανάστευση ειδικευμένων εργαζομένων. Πρέπει να εξεταστούν πλήρως τα πιθανά οφέλη από την εφαρμογή ενός συστήματος μονάδων (ενδεχομένως μιας «μπλε κάρτα» κατά το καναδικό μοντέλο) που θα μπορούσε να προσαρμοστεί στο εθνικό ή περιφερειακό πλαίσιο καθώς και στις εξελίξεις στην αγορά εργασίας. Με τον τρόπο αυτό, οι οικονομίες των χωρών της ΕΕ θα αποκομίσουν οφέλη από την «προσέλκυση εγκεφάλων». Μια διαφορετική μορφή του συστήματος αυτού, η οποία θα μπορούσε να αποδειχθεί επωφέλης για τις χώρες καταγωγής των εργαζομένων, είναι η κυκλική διακίνηση επαγγελματιών από τις αναπτυσσόμενες χώρες, που έχουν εκπαιδευθεί και εργαστεί σε βιομηχανικές χώρες για μια ορισμένη περίοδο, επιστρέφοντας ενδεχομένως στις χώρες καταγωγής τους και εφαρμόζοντας τις νέες δεξιότητες και εμπειρίες που απέκτησαν.
2. Η προσέγγιση αυτή πρέπει να συνοδεύεται από την παροχή βοήθειας προς τις φτωχές χώρες με στόχο την ανάπτυξη των οικονομιών τους.

3. Πρέπει να καταβληθούν προσπάθειες αύξησης της ειδίκευσης των μεταναστών με μακρά παραμονή στη χώρα υποδοχής καθώς και αξιοποίησης του ιδιαίτερου δυναμικού πολυγλωσσίας και διαπολιτισμικού διαλόγου που διαθέτουν. Πρέπει να εξεταστούν συγκεκριμένα προγράμματα προώθησης της εκμάθησης δεύτερης γλώσσας και προγράμματα υποστήριξης των μεταναστών στο σχολείο και κατά την επαγγελματική τους εκπαίδευση. Η ένταξη και η εκπαίδευση των μεταναστών μπορεί να αποφέρει τεράστια οφέλη για τις κοινωνίες υποδοχής εάν το ιδιαίτερο δυναμικό των μεταναστών σε δεξιότητες αναπτυχθεί και αξιοποιηθεί. Λόγω των πολυγλωσσικών τους δεξιοτήτων και της γνώσης των κοινωνικών και πολιτισμικών παραδόσεων των χωρών καταγωγής τους, μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην προώθηση των διαπολιτισμικών συνδέσμων, πράγμα ιδιαίτερα σημαντικό για τον παγκοσμιοποιημένο μας κόσμο.
4. Πρέπει να βρεθούν κοινές ευρωπαϊκές λύσεις στα προβλήματα της παράνομης μετανάστευσης καθώς οι ενέργειες μεμονωμένων χωρών, για παράδειγμα η αναγνώριση του νομικού καθεστώτος των ατόμων που εισέρχονται λαθραία στο έδαφός τους, έχουν αντίκτυπο στα άλλα μέλη της ΕΕ λόγω της κινητικότητας του εργατικού δυναμικού στο εσωτερικό της ΕΕ.
5. Θα πρέπει να αναληφθεί δράση ώστε να καταστεί η Ευρώπη ελκυστικότερη συγκριτικά με τον υπόλοιπο κόσμο προκειμένου να προσελκύσει και να διατηρήσει ειδικευμένους εργαζομένους και να αντιστρέψει την τάση «διαρροής εγκεφάλων». Οι πολιτικές αυτές δύνανται να περιλαμβάνουν, για παράδειγμα, τη διευκόλυνση των ειδικευμένων εργαζομένων κατά τη διακίνησή τους στην Ευρώπη μέσω μιας ειδικής βίζας για τους ερευνητές στην Ευρώπη.
6. Δεν αρκεί μια συγκεκριμένη πολιτική για τους μετανάστες για να αντιμετωπιστούν όλα τα ζητήματα που αφορούν τη μετανάστευση. Μια τέτοια πολιτική πρέπει να υποστηρίζεται από μια πολιτική ενσωμάτωσης που θα περιλαμβάνει, για παράδειγμα, την παρακολούθηση υποχρεωτικών μαθημάτων γλώσσας, πολιτισμού και ιστορίας της χώρας υποδοχής.
7. Σε αρκετά κράτη μέλη θα πρέπει να υπάρξει πιο ολοκληρωμένη αντιμετώπιση απ' ό,τι στο παρελθόν των συγκεκριμένων προβλημάτων ένταξης των μεταναστών και των «δεύτερων γενεών» (των παιδιών των μεταναστών), προς το συμφέρον τόσο των μεταναστών όσο και του αυτόχθονος πληθυσμού. Η εκπαίδευση στη διεργασία αυτή έχει θεμελιώδη σημασία· η διδακτέα ύλη στα σχολεία, για παράδειγμα, πρέπει να αποσκοπεί στο να έρθουν οι κοινότητες πιο κοντά και όχι στο να δημιουργείται απόσταση μεταξύ τους. Μαζί με την κοινωνική κινητικότητα, η εκπαίδευση αποτελεί το κλειδί για την ένταξη των μεταναστών.

Τρομοκρατία και Ασφάλεια

ΑΝΑΛΥΣΗ

Στο μέλλον ενδέχεται να υπάρξει επανεμφάνιση των παραδοσιακών απειλών για την ασφάλεια στη Δύση. Ένας τομέας όμως που ήδη συνιστά κύρια πρόκληση είναι ο τζιχαντισμός. Δεν πρόκειται για τη μόνη τρομοκρατική απειλή αλλά για την απειλή που είναι η πιο φονική και έχει τους πιο μεγαλεπήβολους στόχους.

Η φιλελεύθερη δημοκρατία σε όλο τον κόσμο αποτελεί στόχο επίθεσης ενός άμορφου και διαφορετικού εχθρού. Δεν πρόκειται για «σύγκρουση πολιτισμών» - ξεκίνησε ως εσωτερικός αγώνας εντός του μουσουλμανικού κόσμου – αλλά για σύγκρουση μεταξύ των πολιτισμένων ατόμων και του βάρβαρου τζιχαντισμού. Ο τζιχαντισμός συνιστά επίθεση σε όλους όσους, ανεξάρτητα από τη θρησκεία τους, πιστεύουν στο κράτος δικαίου, τα ανθρώπινα δικαιώματα, τον πλουραλισμό και τη δημοκρατική διακυβέρνηση. Απορρίπτει τα ίδια τα θεμέλια της δημοκρατίας με την αιτιολογία ότι κάθε σύστημα διακυβέρνησης που βασίζεται στο θέλημα των ανθρώπων και όχι στο θέλημα του Θεού, όπως το μεταφέρουν οι ίδιοι οι τζιχαντιστές, πρέπει να θεωρείται βλάσφημο. Δεν πρόκειται τόσο για «πόλεμο ενάντια της τρομοκρατίας» όσο για πόλεμο ιδεών: έναν αγώνα για τη δημοκρατία. Το μέγεθος της πρόκλησης δεν πρέπει να υποτιμηθεί· πρόκειται για μάχη που δεν είναι δυνατόν να κερδηθεί κάνοντας λίγες παραχωρήσεις. Ενώ οι παραδοσιακές τρομοκρατικές ομάδες δημιουργούνταν συνήθως για να τραβήξουν την προσοχή στην ιδεολογία τους και να προβάλλουν τις αδικίες που υπέφεραν, να πιέσουν τις κυβερνήσεις να διαπραγματευθούν και να αποσπάσουν παραχωρήσεις, οι τζιχαντιστές, σύμφωνα με τον Hussein Massawi της Hezbollah το 2003,

«δεν αγωνιζόμαστε για να μας προσφέρετε κάτι. Αγωνιζόμαστε για να σας εξοντώσουμε.»

Τζιχαντισμός

Αρχικά επρόκειτο για εσωτερικό αγώνα εντός της μουσουλμανικής κοινωνίας. Οι εξτρεμιστές απέρριπταν τον εκσυγχρονισμό των κοινοτήτων τους και την υιοθέτηση κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών πρακτικών που θεωρούσαν «δυτικές». Στην αρχή ο διάλογος μεταξύ των «σλαμιστών» και των μετριοπαθών μουσουλμάνων είχε ακαδημαϊκό χαρακτήρα. Οι ισλαμιστές όμως γίνονταν ολοένα και πιο μαχητικοί και στο τέλος βίαιοι δημιουργώντας οργανώσεις, αναπτύσσοντας δίκτυα και στρατολογώντας πιστούς προκειμένου να ανατρέψουν τον ισλαμικό κόσμο. Οι μουσουλμάνοι που θεωρούνταν ότι είχαν «δυτικοποιηθεί» ή που υποστήριζαν τη δημοκρατία θεωρούνταν προδότες της πίστης.

Οι τζιχαντιστές έχουν ανοίξει σήμερα ένα δεύτερο μέτωπο εξαπολύοντας απευθείας επιθέσεις στη Δύση με στόχο την αποδυνάμωση των αντιπάλων τους, την ενδυνάμωση της δικής τους εκστρατείας και το ξεκίνημα του επόμενου σταδίου του αγώνα τους για παγκόσμια κυριαρχία. Μπορεί να πολεμούν για να απομακρύνουν τους αμερικανούς στρατιώτες από το Ιράκ –ή προηγουμένως τη Σαουδική Αραβία- και για τη δημιουργία ενός παλαιστινιακού κράτους ενάντια στο Ισραήλ. Για τους τζιχαντιστές αυτοί είναι ιεροί σκοποί τους οποίους μπορούν να εκμεταλλευθούν προκειμένου να δικαιολογήσουν τις ενέργειές τους και να κινητοποιήσουν τους υποστηρικτές τους. Επιδιώκουν να υπονομεύσουν ή να απαξιώσουν όσους επιχειρούν να εδραιώσουν βιώσιμα κράτη στο μουσουλμανικό κόσμο, όπως στο Ιράκ ή το Αφγανιστάν, διότι μακροπρόθεσμος στόχος τους είναι η ένωση όλων των μουσουλμάνων σε ένα φονταμενταλιστικό κράτος, αυτό που ονομάζουν νέο «χαλιφάτο», ως αποφασιστικό βήμα στην πορεία τους για κυριαρχία στον κόσμο με βάση τη δική τους ερμηνεία του νόμου της «σαρία» και τη θεοκρατική διακυβέρνηση.

Είναι δύσκολο να υπερεκτιμηθούν οι φιλόδοξοι στόχοι της πρόκλησης που συνιστούν για τον δημοκρατικό κόσμο. Αυτός ο πόλεμος ιδεών διαδραματίζεται σήμερα και έχει καταστεί το γενικό πλαίσιο του εικοστού πρώτου αιώνα⁵

Τα νέα όπλα: τα σύγχρονα μέσα επικοινωνίας

Η νέα απειλή δεν είναι όμοια με τις προηγούμενες. Όπως και στους αγώνες ενάντια στο ναζισμό ή τον κομμουνισμό, η κλίμακα της απειλής είναι παγκόσμια, αλλά, στην περίπτωση της τρομοκρατίας, οι μέθοδοι που εφαρμόζονται είναι τοπικές, απρόβλεπτες και τρομακτικές. Η τρομοκρατία επιδιώκει να υπονομεύσει τον δημοκρατικό κόσμο χρησιμοποιώντας ως όπλα τις ίδιες τις ελευθερίες και τον πλούτο που αυτός παρέχει και με τον τρόπο αυτό να μετατρέψει τα πλεονεκτήματά του σε αδυναμίες. Η δημοκρατία της ελεύθερης αγοράς του εικοστού πρώτου αιώνα δημιούργησε πλούτο και έδωσε δύναμη στα άτομα. Διευκόλυνε την πρόσβαση σε πηγές πληροφοριών και δημιούργησε νέα συστήματα επικοινωνίας που καθιστούν ευκολότερα τα ταξίδια, τη δράση διεθνών δικτύων και την κινητικότητα των σπουδαστών σε πρωτόγνωρο βαθμό. Τα προσεχή 20 έτη οι τάσεις αυτές θα παρουσιάσουν ραγδαία εξέλιξη. Η δυναμική αυτή έχει δημιουργήσει ένα νέο είδος εχθρού που κάνει κατάχρηση της ελεύθερης πρόσβασης στις πληροφορίες, της εύκολης επικοινωνίας και των ταξιδιών.

Η νέα απειλή αντικατοπτρίζει την πολυμορφία της εποχής του διαδικτύου. Η δημοκρατία αποτελεί στόχο επίθεσης μέσω «κινητοποίησης στον κυβερνοχώρο» - μιας «ηλεκτρονικής στρατολόγησης»⁶ - καθώς εν δυνάμει μέλη καλούνται προς στρατολόγηση από τον εχθρό σε όλο τον κόσμο. Οι πόροι που απαιτούνται για την ανάληψη παγκόσμιου ηγετικού ρόλου σε μια τέτοιου είδους εκστρατεία είναι μικροί: μια συσκευή βιντεοεγγραφής και η πρόσβαση στο διαδίκτυο μπορούν να καταστήσουν κάθε ομιλία, και κάθε αγριότητα, απαγωγή ή φόνο όπλα του τζιχαντισμού. Πρόκειται για τη σκοτεινή πλευρά της επανάστασης της ΤΠ. Όπως έχει πει για τον Osama Bin Laden ο αυστραλός ειδικός για την καταπολέμηση των εξεγέρσεων David Kilcullen: «Εάν δεν διέθετε πρόσβαση στα παγκόσμια μέσα ενημέρωσης, τις δορυφορικές επικοινωνίες και το διαδίκτυο, θα ήταν απλώς ένας εκκεντρικός τύπος σε μια σπηλιά».

Οι τακτικές που ακολουθούν αποσκοπούν στην υπονόμηση και εν συνεχεία στην καταστροφή της ηθικής ανωτερότητας των δημοκρατιών: επιδιώκουν να τις εξαναγκάσουν να εγκαταλείψουν το κράτος δικαίου προκειμένου να υπερασπιστούν το δίκαιο, να χρησιμοποιήσουν τη φυλάκιση χωρίς τη διεξαγωγή δίκης προκειμένου να υπερασπιστούν τους ελεύθερους ανθρώπους, να καταφύγουν στο βασανισμό προκειμένου να προλάβουν την άσκηση βίας, να θανατώσουν τους αθώους προκειμένου να προστατεύσουν το άτομο και να επιβάλουν ολοένα και πιο αυστηρά μέτρα ασφάλειας εις βάρος της ελευθερίας. Δημιουργούν κλίμα αμοιβαίας καχυποψίας και φόβου στις κοινότητες, προκαλώντας περισσότερες εντάσεις τις οποίες μπορούν να εκμεταλλευθούν περαιτέρω. Αντί να προκαλεί τις δημοκρατίες σε κατά μέτωπον επίθεση, ο άμορφος αυτός εχθρός προτιμά να προκαλεί την υιοθέτηση υποκριτικής συμπεριφοράς από μέρους των δημοκρατιών, έτσι ώστε να προβαίνουν σε ενέργειες που τις αποξενώνουν από τη μετριοπαθή κοινή γνώμη σε περιοχές-κλειδιά και που υπονομεύουν την υποστήριξή τους στο εσωτερικό τους. Πιστεύουν ότι οι επιτυχίες τους θα οδηγήσουν στον προσηλυτισμό όσων διακατέχονται από αισθήματα δυσαρέσκειας -είτε δικαιολογημένα είτε αδικαιολόγητα- και ότι θα αποδυναμώσουν την αποφασιστικότητα του κοινού.

⁵ Phares, Walid, «*The War of Ideas*», Palgrave Macmillan 2007.

⁶ Cronin, Audrey, «*Cyber-Mobilization: the New Levée en Masse*», http://ccw.politics.ox.ac.uk/publications/cronin_parameters.pdf.

Αυτοί οι εχθροί της δημοκρατίας διαθέτουν νέα όπλα μαζί με μια δηλητηριώδη και ριζοσπαστική ιδεολογία και πολλούς εν δυνάμει πιστούς ανά τον κόσμο.

Οι κύριες τρομοκρατικές απειλές

Είναι δυνατόν να προσδιοριστούν τέσσερα σκέλη αυτού του συνασπισμού των δυσαρεστημένων, τα οποία θα έχουν καθοριστική επίδραση τα επόμενα έτη:

- Πρώτον, υπάρχουν τα κράτη που αντιτίθενται στις δημοκρατικές αξίες. Επί του παρόντος δύο από τους κύριους αντίπαλους είναι το Ιράν και η Συρία. Έως τώρα έχουν αποφύγει τις απευθείας προκλήσεις προς τη Δύση. Τα συμφέροντά τους εντοπίζονται σε τοπικές ή περιφερειακές κρίσεις και στην προβολή της δύναμής τους στις άμεσα γειτονικές τους χώρες. Για το λόγο αυτό, παρέχουν συγκαλυμμένη υποστήριξη σε συγκεκριμένες ομάδες που δρουν σε ασταθείς περιοχές όπως η Παλαιστίνη και ο Λίβανος ανάγοντας εν τέλει μια πηγή περιφερειακών εντάσεων σε ανησυχία σε παγκόσμιο επίπεδο. Η νέα μαχητικότητα του Ιράν σχετικά με την πυρηνική του ικανότητα θα μπορούσε να αποτελέσει μια νέα κατεύθυνση. Παρά το γεγονός ότι δεν είναι δυνατόν να προβλεφθεί με ασφάλεια ο τρόπος με τον οποίο το Ιράν ή η Συρία θα εξελιχθούν τα επόμενα είκοσι έτη, φαίνεται πιθανό ότι τα κράτη αυτά ή παρόμοια κράτη –ορισμένα θεοκρατικά, ορισμένα απολυταρχικά αν και κοσμικά- θα συνεχίσουν να συνιστούν απειλή.
- Ομάδες με υψηλό επίπεδο οργάνωσης, οι οποίες συχνά χρηματοδοτούνται εν τέλει από δυτικούς καταναλωτές μέσω της καταβολής πληρωμών για πετρέλαιο, έχουν δημιουργήσει σχολές εξτρεμιστών, στρατόπεδα εκπαίδευσης τρομοκρατών και μέσα επίθεσης κατά δυτικών στόχων. Μεντρεσέδες που έχουν συσταθεί από οπαδούς του Ουάχαμπ αποτελούν «φυτώρια» τρομοκρατών, ιδιαίτερα στο Πακιστάν, αλλά και στην Ευρώπη. Προσηλυτίζουν νεοσυλλέκτους και στη συνέχεια τους διοχετεύουν στα συστήματά τους.
- Αυτές οι οργανωμένες ομάδες κατόρθωσαν να αυξήσουν τη δύναμή τους και να επεκτείνουν τη δράση τους δημιουργώντας δίκτυα που σχετίζονται με τον σκληρό πυρήνα τους. Ένα ευρύ φάσμα διαφορετικών ομάδων με διαφορετικού είδους δυσαρέσεις και στόχους έχουν συνδεθεί μεταξύ τους μέσω του διαδικτύου και των φθηνών ταξιδιών, μοιραζόμενα πόρους και γνώση.
- Πέρα από τα δίκτυα αυτά, άλλα άτομα που αισθάνονται αποξενωμένα εμπνέονται να ξεκινήσουν τη δική τους εκστρατεία ενάντια σε τοπικούς στόχους με αυτοσχέδια μέσα στο όνομα ενός ευρύτερου σκοπού.

Δεν υπάρχει γρήγορη λύση για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας. Όπως δείχνουν τα παραδείγματα ανά τον κόσμο, από το Περού έως τη Βόρεια Ιρλανδία, πολλοί παράγοντες πρέπει να συνδυαστούν ώστε να υπάρξει επιτυχής αντίσταση στην τρομοκρατία και στο τέλος να εξαλειφθεί η τρομοκρατική απειλή:

- ισχυρή πολιτική βούληση,
- αποφασιστικότητα από μέρους των απλών πολιτών για αντίσταση σε αυτήν την απειλή της δημοκρατίας ·
- ολοένα και πιο προηγμένα και διεισδυτικά αντιτρομοκρατικά μέτρα ·
- μείωση κάθε δικαιολογημένης αίσθησης αδικίας · και
- περιθωριοποίηση των ιδανικών της τρομοκρατίας.

Ορισμένες τάσεις φαίνονται σαφείς. Καθώς η δράση που έχει αναληφθεί έως σήμερα φαίνεται να έχει φέρει τις τρομοκρατικές οργανώσεις σε κατάσταση άμυνας, δεν πρόκειται να υπάρξει άμεσα τέλος της τρομοκρατικής απειλής και η Ευρώπη πρέπει να είναι προετοιμασμένη για το επόμενο ξέσπασμα. Φαίνεται ότι η απειλή καθίσταται ολοένα και περισσότερο πιο αποκεντρωμένη και «αυθόρμητη». Απόλυτο φόβο προκαλεί η ενδεχόμενη απόκτηση από τους τρομοκράτες βιολογικών παραγόντων ή πυρηνικού υλικού, γεγονός που θα οδηγούσε την τρομοκρατία σε νέο επίπεδο⁷.

---

⁷ Εθνικό Συμβούλιο Πληροφοριών (National Intelligence Council), *Mapping the Global Future: Report of the National Intelligence Council's 2020 Project*, 2004.

ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Για τη μακροπρόθεσμη αντιμετώπιση αυτής της νέας «παγκόσμιας εξεγερσης» στο πλαίσιο του πολέμου των ιδεών, οι δημοκρατίες θα πρέπει ίσως να αναπτύξουν ένα σχέδιο για «μακρόχρονο πόλεμο» μη συμβατικού χαρακτήρα, με στόχο την αξιοποίηση δεξιοτήτων κατά της τρομοκρατίας και κατά των εξεγέρσεων σε συνδυασμό με στρατιωτικές προσπάθειες σταθεροποίησης και αναδιάρθρωσης. Πρέπει σήμερα να ληφθούν μέτρα που να συμβάλουν στην υπονόμευση της ιδεολογίας που βρίσκεται στη βάση της τρομοκρατικής απειλής και στην υποβάθμιση της ικανότητας των τρομοκρατών να δρουν προκαλώντας αντίτυπο. Εάν τα μέτρα αυτά είναι επιτυχή, θα καταστεί ίσως δυνατός ο περιορισμός της απειλής στο ελάχιστο έως το 2025.

Το κλειδί της επιτυχίας κατά των παγκόσμιων εξεγέρσεων βρίσκεται ίσως στην κατάτμηση της απειλής αντιμετωπίζοντας τις διαφορετικές εστίες με διαφορετικό τρόπο, μειώνοντας οιαδήποτε δικαιολογημένη δυσαρέσκεια και εδραιώνοντας κράτη με βάση το δίκαιο τα οποία θα μπορούν να δημιουργούν οφέλη για τους πολίτες τους και να ενισχύουν τους δημοκρατικούς θεσμούς. Μια τέτοια στρατηγική «αποσάθρωση» θα πρέπει να επικεντρώνεται στην αποκοπή των συνδέσμων μεταξύ των διάφορων εστιών, εξαλείφοντας την ικανότητα των περιφερειακών και παγκόσμιων παραγόντων να δημιουργούν συνδέσεις και να εκμεταλλεύονται τους τοπικούς παράγοντες, διαταράσσοντας τις ροές μεταξύ αλλά και στο εσωτερικό των εστιών της τζιχάντ, και απαγορεύοντας τη δημιουργία καταφυγίων, απομονώνοντας τους ισλαμιστές από τους τοπικούς πληθυσμούς και διαταράσσοντας τις εισροές πληροφοριών από τις πηγές του ισλαμισμού στην ευρύτερη Μέση Ανατολή⁸

Εγγώριο πλαίσιο

Όλοι οι Ευρωπαίοι ενωμένοι πρέπει να έχουν σαφή άποψη σχετικά με τη σημασία του αγώνα για τις αρχές τους και τον τρόπο υπεράσπισης των αρχών αυτών από κάθε είδους τρομοκρατική απειλή. Είναι ουσιώδες να αναπτυχθεί στενή συνεργασία μεταξύ των κυβερνήσεων με βάση αυτή την κοινή αντίληψη.

Οι δημοκρατικές κοινωνίες της Ευρώπης θα έρθουν αντιμέτωπες με την κύρια πρόκληση της πολιτικής και οικονομικής **ενσωμάτωσης** των κοινωνικών ομάδων που σήμερα αισθάνονται αποκλεισμένες και οργισμένες. Θα πρέπει να αναληφθεί δράση με στόχο την προώθηση του διαπολιτισμικού διαλόγου, την ενίσχυση της θέσης των μετριοπαθών μουσουλμάνων και την απομόνωση των εξτρεμιστών. Παράλληλα, οι δυτικές κυβερνήσεις πρέπει να αποδείξουν ότι οι πολιτικές ένταξης και πολιτισμικής κατανόησης είναι δείγμα δύναμης και όχι αδυναμίας. Δεν πρέπει, για παράδειγμα, να γίνονται ανεκτές πρακτικές, οι οποίες σύμφωνα με ορισμένους υποστηρικτές πηγάζουν από το νόμο της «σαρία», σε μέρη των πόλεων μας που έρχονται σε αντίθεση με παραδοσιακές αξίες. Απαιτείται σημαντική περαιτέρω έρευνα για τον προσδιορισμό των αιτιών των εξτρεμιστικών τάσεων σε ορισμένα τμήματα του μουσουλμανικού πληθυσμού.

Οι προσπάθειες αυτές θα πρέπει να διπλασιαστούν καθώς υπάρχει κίνδυνος η τρομοκρατία να προκαλέσει αντίλογο-πράγμα που σίγουρα επιδιώκουν οι τρομοκράτες – και να υπάρξει μεγαλύτερη ανοχή⁹. Έως τώρα οι δυτικές κοινωνίες έχουν εν γένει δείξει αξιοσημείωτη πολιτική ωριμότητα στις αντιδράσεις τους έναντι των αγρισμάτων των τρομοκρατών

⁸ Kilcullen, David, *Countering Global Insurgency*, σελίδα 46 · <http://smallwarsjournal.com/documents/kilcullen.pdf>

⁹ European Union Institute for Security Studies, *The New Global Puzzle: What World for the EU in 2025*, 2006.

και αυτό είχε ελάχιστο αντίκτυπο στις σχέσεις των κοινοτήτων. Υπάρχει όμως ο κίνδυνος ότι μακροπρόθεσμα η συνέχιση της τρομοκρατικής εκστρατείας θα διαβρώσει την κατάσταση αυτή.

Θα υπάρξει πίεση να ληφθούν μέτρα που θα μειώσουν την ελευθερία και θα αυξηθούν οι εντάσεις, ενισχυόμενες ίσως από παράγοντες όπως οι γηρασμένοι πληθυσμοί και οι οικονομικές αλλαγές που προκαλούν φόβο και ανασφάλεια. Θα χρειαστεί να υπάρξει δυναμική ηγεσία έτσι ώστε να **αντισταθμιστούν τα πρόσθετα μέτρα ασφάλειας που απαιτούνται με τη δέσμευση υπέρ των δημοκρατικών αρχών και της ελευθερίας του ατόμου**. Κατ' αρχήν δεν υπάρχει σύγκρουση μεταξύ της καλής ασφάλειας και της ατομικής ελευθερίας. Οι δυτικές κυβερνήσεις δεν πρέπει να παρασυρθούν από τους τρομοκράτες στη λήψη μέτρων που ενώ φαίνονται σωστά ενισχύουν τη βασική ιδεολογία της τρομοκρατίας. Είναι σημαντικό να συζητηθεί ο ρόλος των κανονιστικών ρυθμίσεων και ο ρόλος που αυτές μπορούν να διαδραματίσουν για το μετριασμό της κατάχρησης των νέων τεχνολογιών. Απαιτούνται περαιτέρω προσπάθειες για να καταστεί το διαδίκτυο ένα ασφαλές και ευνομούμενο περιβάλλον.

Όπως δείχνει η εμπειρία της Βόρειας Ιρλανδίας και άλλων περιπτώσεων, οι υπηρεσίες ασφάλειας πρέπει να επενδύσουν σοβαρά στη συλλογή **πληροφοριών**, διεισδύοντας στα δίκτυα των τρομοκρατών έτσι ώστε να συνθλιψουν και να καταπολεμήσουν τις τρομοκρατικές πρωτοβουλίες. Η τζιχαντιστική τρομοκρατία είναι πιο αποκεντρωμένη από πολλές προηγούμενες τρομοκρατικές απειλές και για το λόγο αυτό απαιτείται να καταβληθούν σημαντικές προσπάθειες και πόροι. Οι εθνικοί οργανισμοί πληροφοριών και ασφάλειας των κρατών μελών πρέπει να συνεργάζονται πιο αποτελεσματικά στον τομέα αυτό και πρέπει να χορηγείται οικονομική και πολιτική υποστήριξη στους υπεύθυνους που ηγούνται της προσπάθειας αυτής. Οι εν λόγω οργανισμοί πρέπει να είναι προσεκτικοί όσον αφορά τη διείσδυση. Η παρακολούθηση της ροής χρημάτων και ανθρώπων συνιστά κύριο μέσο για μια αποτελεσματική αντιτρομοκρατική πολιτική. Πρέπει να εξετάζονται επίσης με προσοχή οιοσδήποτε υπόνοιες ότι δίκτυα τζιχαντιστών τρομοκρατών επιδιώκουν τη σύναψη συνδέσμων με υφιστάμενες ευρωπαϊκές τρομοκρατικές ομάδες και ότι ο εγκληματικός υπόκοσμος επιδιώκει να μεγιστοποιήσει τον αντίκτυπο της δράσης τους.

Η **ασφάλεια των ουσιαστικών υποδομών** πρέπει να ενισχυθεί. Οι προηγμένες δυτικές οικονομίες εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από υποδομές μεγάλης κλίμακας όσον αφορά βασικές ανάγκες όπως ο ενεργειακός εφοδιασμός, το νερό και η τροφή. Τα δίκτυα αυτά και τα συστήματα διανομής πρέπει να επανεξεταστούν και να βελτιωθούν έτσι ώστε να εξασφαλιστεί η αξιοπιστία τους και η ικανότητά τους να αντισταθούν σε ενδεχόμενη επίθεση.

Πιθανό πρόβλημα του λεγόμενου «πολέμου ενάντια στην τρομοκρατία» είναι ότι φαίνεται πως χάνει πολιτική στήριξη. Ο πόλεμος αυτός, που ξεκίνησε ως αντίδραση σε μια συγκεκριμένη αγκιότητα, έχαιρε **ευρείας υποστήριξης αρχικά από τους πολίτες**, αλλά οι στόχοι του γίνονται ολοένα και πιο ασαφείς για το κοινό. Αφορά τη νίκη επί της Αλ Κάιντα; Εάν ναι, πώς εξηγείται ο πόλεμος κατά του Ιράκ; Τι γίνεται με τις υπόλοιπες εστίες; Το Αφγανιστάν; Τη Σομαλία; Πρέπει να υπάρξουν περισσότερες εξηγήσεις ως προς τη φύση της απειλής και το γεγονός ότι πρόκειται για «μάχη υπέρ της δημοκρατίας», εάν οι δυτικές κυβερνήσεις επιθυμούν να διατηρήσουν την υποστήριξη των πολιτών για έναν αγώνα που συνεπάγεται σημαντικότερο κόστος σε πόρους και εν τέλει σε ανθρώπινες ζωές. Η πολιτική ηγεσία απαιτείται να αντισταθεί σε όσους τάσσονται υπέρ της καταπράυνσης και σε όσους, συχνά στα μέσα ενημέρωσης, επιδεικνύουν βραχυπρόθεσμη μνήμη.

Διεθνές πλαίσιο

Κατά την εφαρμογή μιας πολιτικής «**αποσάθρωσης**» για τη διάσπαση των δικτύων των τζιχαντιστών, οι προσπάθειες πρέπει να επικεντρώνονται στην άρση ορισμένων δικαιολογημένων αιτίων δυσαρέσκειας έτσι ώστε να απομονωθούν οι εξτρεμιστές στο εσωτερικό των ίδιων των κοινοτήτων τους, αναχαιτίζοντας με τον τρόπο αυτό την εισροή πιστών και χρηματοδότησης, περιορίζοντας την υλικοτεχνική υποστήριξη που δίνεται από τις κοινότητες υποδοχής και ενισχύοντας τη θέση της μετριοπαθούς μουσουλμανικής ηγεσίας. Η στενή διατλαντική συνεργασία έχει ζωτική σημασία γι' αυτόν τον τομέα-κλειδί. Έχει προταθεί η διάθεση πολύ περισσότερων πόρων σε πολιτικά, οικονομικά και ψυχολογικά εγχειρήματα απ' ό,τι σε στρατιωτικές παρεμβάσεις, αν και σήμερα τα κράτη της Ευρώπης κάνουν πολύ μικρές δαπάνες στον τομέα της παραδοσιακής άμυνας.

Παλαιστίνη και Ισραήλ: Η Δύση οφείλει να συνεχίσει να υποστηρίζει τις προσπάθειες επίτευξης συμφωνίας μεταξύ του κράτους του Ισραήλ και της παλαιστινιακής αρχής, συμπεριλαμβανομένης της δημιουργίας ενός παλαιστινιακού κράτους, στόχος στον οποίο δίνεται ύψιστη προτεραιότητα στο χάρτη πορείας του κουαρτέτου. Ένα βιώσιμο παλαιστινιακό κράτος που διαθέτει επαρκή νομιμότητα στο εσωτερικό του και στη διεθνή σκηνή ώστε να μειώσει στο ελάχιστο την ιστορική σύγκρουση ως αιτία εχθροπραξιών εμπίπτει σήμερα στα ζωτικά συμφέροντα της Ευρώπης και των ΗΠΑ. Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι οι τζιχαντιστές δεν θα ησυχάσουν εάν επιτευχθεί διακανονισμός -είναι σίγουρο ότι θα απορρίψουν οποιαδήποτε συμφωνία επιτευχθεί- αλλά η λύση αυτή θα συμβάλει σημαντικά στην απομόνωσή τους από τους μετριοπαθείς μουσουλμάνους.

Ιράκ: Εάν θεωρηθεί ότι ο συνασπισμός έχει ηττηθεί στο Ιράκ, τα μακροπρόθεσμα συμφέροντα της Δύσης θα έχουν υποστεί ένα βαρύ πλήγμα. Παρά τα σοβαρά λάθη των στρατευμάτων του συνασπισμού τη «χρυσή εποχή» μετά την επιτυχή τους εισβολή, πρέπει να υπάρξει πολιτική βούληση για συνέχιση της πορείας. Το κόστος της συνέχισης των μαχών θα είναι υψηλό τόσο από οικονομική άποψη όσο και, το κυριότερο, από άποψη ανθρώπινων ζωών. Ωστόσο, η μάχη αυτή έχει ζωτική σημασία για το μακροπρόθεσμο αγώνα υπέρ της δημοκρατίας. Η αποφασιστικότητα των μετριοπαθών Ιρακινών και των δυτικών συμμάχων, πρέπει να είναι αρκετά ισχυρή ώστε να κατατροπωθούν τα ριζοσπαστικά στοιχεία και να αναπτυχθεί ένα βιώσιμο ιρακινό δημοκρατικό κράτος. Είναι σημαντικό να σημειωθεί η ομοιότητα με τη σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν. Οι τζιχαντιστές πιστεύουν ότι νίκησαν τη Σοβιετική Ένωση στο Αφγανιστάν και ότι σε αυτούς οφείλεται, ως αποτέλεσμα, η κατάρρευση του σοβιετικού μπλοκ. Δεν πρέπει να επιτύχουν παρόμοια «νίκη» στο Ιράκ.

Αφγανιστάν: Και αυτή η μάχη δεν επιτρέπεται να χαθεί: Η απειλή των Ταλιμπάν έχει περιορισθεί και η κατάσταση απέχει πολύ από την κατάσταση που επικρατεί στο Ιράκ. Ο άμαχος πληθυσμός, ωστόσο, θα πρέπει να δει τα οικονομικά και κοινωνικά οφέλη της νέας κατάστασης έτσι ώστε να βρει το κουράγιο να παραμείνει στην πορεία αυτή υποστηρίζοντας τη νέα δημοκρατική κυβέρνηση που χαιρεί της υποστήριξης της Δύσης.

Μέση Ανατολή: Η Δύση πρέπει να θέσει ως προτεραιότητα την ανάπτυξη ισχυρών κρατών με βάση το κράτος δικαίου και τη συνταγματική διακυβέρνηση, την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και τη προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης. Πρέπει να ενθαρρύνεται η διεύρυνση των μεταρρυθμίσεων με βάση τη δημοκρατική διακυβέρνηση. Υπάρχουν κίνδυνοι. Οι μετριοπαθείς μη δημοκρατικές κυβερνήσεις ενδέχεται να αισθανθούν ότι απειλούνται από ριζοσπαστικά στοιχεία, αλλά η απειλή αυτή μπορεί να αντιμετωπιστεί σήμερα προληπτικά ή να της επιτραπεί να δημιουργήσει ακόμη μεγαλύτερα προβλήματα στο μέλλον. Η Δύση πρέπει να ενθαρρύνει την οικονομική ανάπτυξη και

τις πολιτικές μείωσης της ανεργίας, ιδιαίτερα στους νέους. Δεν υπάρχει άμεση σύνδεση μεταξύ της φτώχειας και της τρομοκρατίας –αντιθέτως πολλοί τρομοκράτες προέρχονται από εύπορα περιβάλλοντα- αλλά η έλλειψη οικονομικής προόδου συμβάλλει στη δημιουργία μιας αίσθησης αποξένωσης. Τα έθνη της Μέσης Ανατολής πρέπει να βοηθηθούν όπου αυτό είναι δυνατό προκειμένου να διαδραματίσουν πλήρη ρόλο στη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης. Πρέπει να εφαρμοσθούν πολιτικές διαλόγου που θα ενθαρρύνουν την ανάπτυξη της «ισλαμικής δημοκρατίας» σύμφωνα με το παράδειγμα της «χριστιανικής δημοκρατίας» με στόχο τη συμφιλίωση των θρησκευτικών πιστεύω και των δημοκρατικών αρχών, προωθώντας την ανεκτικότητα από μέρους της θρησκευτικής ηγεσίας προς τη συνταγματική κυβέρνηση και το σεβασμό των δικαιωμάτων των άλλων καθώς και την απόρριψη της ιδέας ότι η δημοκρατία συνιστά παρακμή επιβαλλόμενη από τη Δύση. Για το διάλογο αυτό απαιτείται να επενδυθούν οι απαραίτητοι πόροι. Λίγες χώρες της Μέσης Ανατολής είναι συνδεδεμένες με δίκτυα για τη δημοκρατία και την καλή διακυβέρνηση όπως η Κοινοπολιτεία. Δεν υπάρχει αντίστοιχο προς το Συμβούλιο της Ευρώπης όργανο στη Μέση Ανατολή ή τη Μεσόγειο που να προωθεί τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Βόρεια Αφρική: Λόγω της γειτνιάσής της με την Ένωση, η περιοχή αυτή έχει ιδιαίτερη σημασία για την ασφάλεια της Ευρώπης. Κατά το σχεδιασμό προγραμμάτων οικονομικής συνεργασίας και πολιτικών ανταλλαγών, η Ένωση πρέπει να δίνει προτεραιότητα στις σχέσεις της με τα κράτη της Μεσογείου.

Ευρύτερη ισλαμική κοινότητα: Σημαντικός στόχος πρέπει να είναι η παροχή υποστήριξης σε άλλα κράτη με ισχυρούς μουσουλμανικούς πληθυσμούς, όπως το Πακιστάν, η Ινδονησία και τα έθνη της κεντρικής Ασίας, έτσι ώστε να μπορέσουν τα κράτη αυτά να ακολουθήσουν το παράδειγμα χωρών όπως η Μαλαισία και η Ινδία για την εδραίωση σχετικά σταθερών και φιλελεύθερων κυβερνήσεων με αυξανόμενη οικονομική ευημερία.

Ο ευρύτερος κόσμος: Μεγάλο μέρος της Ασίας αναπτύσσει δυναμικές οικονομίες της αγοράς, που συμμετέχουν στο παγκόσμιο εμπορικό δίκτυο και επιδιώκουν να φθάσουν τα δυτικά επίπεδα οικονομικής ευημερίας, αλλά τι συμβαίνει στο υπόλοιπο τμήμα της; Μέρη της ανατολικής Αφρικής, για παράδειγμα, έχουν ήδη χρησιμεύσει ως βάση για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων από την Αλ Κάιντα. Η παροχή εμπορικών πακέτων και βοήθειας για την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης δεν φέρνουν μόνον άμεσα οφέλη στον τοπικό πληθυσμό. Ευνοούν τα μακροπρόθεσμα συμφέροντα της Δύσης και τις παγκόσμιες δημοκρατικές αξίες και, κατά συνέπεια, απαιτείται πολιτική βούληση και δέσμευση πόρων σε αναλογία με τη σημασία τους για τον αγώνα υπέρ της δημοκρατίας.

Ενέργεια και περιβάλλον

ΑΝΑΛΥΣΗ

Αλλαγή του κλίματος

Το περιβάλλον αλλάζει. Σε πολλές περιοχές του κόσμου παρατηρούνται ακραίες θερμοκρασίες και ακανόνιστες καιρικές συνθήκες που έχουν ως συνέπεια καταστροφές, όπως πλημμύρες και ξηρασία. Οι πάγοι λιώνουν και οι εκτάσεις ερήμου αυξάνονται. Ο κόσμος βιώνει σημαντικές αλλαγές της θερμοκρασίας και των καιρικών συνθηκών. Η Ευρώπη, για παράδειγμα, έζησε μια «μικρή εποχή παγετώνων» την περίοδο μεταξύ του 1500 και του 1850, την οποία διαδέχτηκε μια «μεσαιωνική θερμή περίοδος». Αυτό που χαρακτηρίζει την παρούσα περίοδο είναι η ταχύτητα των αλλαγών και η ευρεία πεποίθηση ότι δεν πρόκειται για φαινόμενο με φυσικά αίτια.

Οι απόψεις διαφαίνεται να συγκλίνουν προς το ότι το σημερινό στάδιο της αλλαγής του κλίματος οφείλεται στην αύξηση της θερμοκρασίας του πλανήτη, η οποία, κατά κύριο λόγο, οφείλεται με τη σειρά της στην πρωτόγνωρη συγκέντρωση CO₂ στην ατμόσφαιρα της γης και, ως εκ τούτου, είναι υποπροϊόν του δικού μας μοντέλου οικονομικής ανάπτυξης και σύγχρονου τρόπου ζωής που βασίζεται στην κατανάλωση ενέργειας από ορυκτά καύσιμα. Είναι, επομένως, πιθανό ότι έως το 2025 το περιβάλλον παγκοσμίως θα συνεχίσει να επιδεινώνεται περαιτέρω και ότι τα θέματα περιβάλλοντος και ενέργειας θα λαμβάνονται σε μεγάλο βαθμό υπόψη κατά τη χάραξη πολιτικών.

Εάν η οικονομική παγκοσμιοποίηση συνεχιστεί με το σημερινό ρυθμό αναμένεται ότι θα προκαλέσει 60% περίπου αύξηση της ζήτησης και της κατανάλωσης ορυκτών καυσίμων κατά τα επόμενα 20 έτη. Η γη θα υποστεί σημαντική αύξηση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και η αλλαγή του κλίματος θα γίνεται ολοένα και περισσότερο εμφανής. Σύμφωνα με τους κυριότερους αναλυτές, το φαινόμενο της αύξησης της θερμοκρασίας του πλανήτη, το οποίο ως επί το πλείστον έχει περιορισμένη έκταση προς το παρόν, θα αρχίσει να γίνεται σαφέστατα αισθητό κατά το τέλος της περιόδου, δηλαδή μεταξύ του 2025 και του 2030, οπότε θα παρατηρηθούν τα ακόλουθα χαρακτηριστικά: αύξηση των μέσων θερμοκρασιών στην επιφάνεια της γης μεταξύ 0,4°C και 1,1°C έως το 2025, επιτάχυνση της τήξης των πάγων, αύξηση της στάθμης, θέρμανση και οξίνιση των ωκεανών, αύξηση της κατακρήμνισης, συχνότερη εμφάνιση φυσικών καταστροφών (κυκλώνες, τυφώνες, καύσωνες, πλημμύρες...) και αυξανόμενη σπάνις καθαρού ύδατος σε συνδυασμό με την εμφάνιση νέων πανδημικών απειλών. Οι συνέπειες για τις καλλιεργητικές περιόδους και τη γεωργική παραγωγή θα είναι σοβαρές. Η διακυβερνητική ομάδα για την αλλαγή του κλίματος (Intergovernment Panel on Climate Change)¹⁰ ισχυρίζεται ότι πάνω από το 50% των αλλαγών της θερμοκρασίας που έχουν καταγραφεί έως τώρα κατά πάσα πιθανότητα οφείλονται σε ανθρωπίνες δραστηριότητες που προκαλούν συγκεντρώσεις αερίων του θερμοκηπίου¹¹.

Υπάρχουν ασφαλώς και διαφορετικές απόψεις. Ασκήθηκε κριτική στην IPCC για τη μεθοδολογία που εφαρμόζει τόσο αναφορικά με τις μελλοντικές προβολές των υφιστάμενων τάσεων όσο και κατά την ανάλυση των παγκόσμιων θερμοκρασιών που σημειώθηκαν κατά το παρελθόν, για τις οποίες χρησιμοποιεί ως βάση περιορισμένα αρχεία και βιολογικά δεδομένα που επιδέχονται διαφορετικές ερμηνείες. Η διαμάχη σχετικά με το «ραβδί του χόκευ», για παράδειγμα, αφορούσε μια απλοποιημένη γραφική παράσταση στην έκθεση της IPCC για το 2001, σύμφωνα με την οποία οι θερμοκρασίες στον πλανήτη ήταν σταθερές μεταξύ του 1000 και του 1900 και κατόπιν παρουσίασαν ραγδαία

¹⁰ Η διακυβερνητική ομάδα για την αλλαγή του κλίματος (Intergovernmental Panel on Climate Change / IPCC) συστάθηκε το 1988 από δύο όργανα των Ηνωμένων Εθνών, τον Παγκόσμιο Μετεωρολογικό Οργανισμό (WMO) και το Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον (UNEP), με στόχο την εκτίμηση του κινδύνου της αλλαγής του κλίματος.

άνοδο¹². Αρκετοί επιστήμονες (κυρίως κλιματολόγοι που ειδικεύονται στη μελέτη του σχηματισμού των νεφών, του κύριου καθοριστικού παράγοντα για την εξέλιξη του καιρού) ασκούν σήμερα ανοικτή κριτική επί των απόψεων της IPCC οι οποίες αποτελούν τη βάση των σημερινών πολιτικών και ιδεών σχετικά με την αύξηση της θέρμανσης του πλανήτη. Δεν αμφισβητούν το γεγονός ότι οι θερμοκρασίες μπορεί να έχουν αυξηθεί τα τελευταία 20-25 έτη. Αμφισβητούν όμως τα μακροπρόθεσμα συμπεράσματα που βασίζονται στις παρατηρήσεις του παρελθόντος. Αναπτύσσονται νέα κλιματικά μοντέλα βάσει των οποίων μειώνεται σημαντικά ο βαθμός ευθύνης των εκπομπών CO₂ και των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων για την εμφάνιση των πρόσφατων τάσεων θέρμανσης, και τα οποία δίνουν, για παράδειγμα, μεγαλύτερη έμφαση στον πιθανό ρόλο φυσικών φαινομένων, όπως ο κύκλος ηλιακής δραστηριότητας.

Η δυσκολία για τη χάραξη δημόσιας πολιτικής είναι ότι όταν μπορεί να δοθεί οριστική απάντηση στα ερωτήματα αυτά θα είναι ίσως αργά για την ανάληψη της αναγκαίας διορθωτικής δράσης. Η άποψη ότι η σημαντικότερη αιτία για την αλλαγή του κλίματος είναι η ανθρώπινη δραστηριότητα έχει γίνει σήμερα ευρέως αποδεκτή και η κοινή γνώμη απαιτεί ολοένα και περισσότερο να πραγματοποιηθούν ενέργειες άμεσα. Οι κυβερνήσεις πρέπει να κρίνουν, βάσει ζυγισμένων πιθανοτήτων και εκτίμησης κινδύνου, κατά πόσο απαιτούνται βαθιές τομές στη δημόσια πολιτική. Είναι σαφές ότι, εάν αποδειχθεί ότι η αλλαγή του κλίματος δεν οφείλεται στον άνθρωπο, τέτοιου είδους πρωτοβουλίες πολιτικής θα μειώσουν, στη χειρότερη περίπτωση, το παγκόσμιο ΑΕγχΠ και θα αναχαιτίσουν ίσως την πρόοδο της τεχνολογικής καινοτομίας προκειμένου να περιορίσουν τις συνέπειές της. Εάν, ωστόσο, η αλλαγή του κλίματος οφείλεται πράγματι στον άνθρωπο, η μη ανάληψη δράσης θα αποδειχθεί καταστροφική.

Ενέργεια

Σήμερα τα κράτη μέλη της ΕΕ καταναλώνουν 45% λιγότερη ενέργεια απ' ό,τι το 1973 για την παραγωγή ίδιας μονάδας οικονομικής ανάπτυξης. Παρ' όλα αυτά, η απόλυτη ζήτηση ενέργειας συνεχίζει να αυξάνεται καθώς η κατανάλωση πρωτογενούς ενέργειας στην ΕΕ-25 αυξήθηκε κατά 41% από το 1971 έως το 2003. Η παγκόσμια κατανάλωση ενέργειας ορυκτών καυσίμων προβλέπεται να αυξηθεί κατά 60% τα επόμενα 20 έτη. Τα δύο τρίτα της αύξησης αυτής θα πηγάσουν από τις χώρες της Ασίας, ιδίως την Κίνα και την Ινδία. Το πετρέλαιο θα εξακολουθήσει να είναι η πηγή καυσίμου με τη μεγαλύτερη ζήτηση ενώ η κατανάλωση φυσικού αερίου αναμένεται να αυξηθεί κατά 87% έως το 2030. Κατά συνέπεια, η Ευρώπη αντιμετωπίζει αυξανόμενο ανταγωνισμό για περιορισμένες προμήθειες ενώ ήδη είναι ο μεγαλύτερος εισαγωγέας πετρελαίου και αερίου στον κόσμο.

Στα μέσα ενημέρωσης αρέσει να τονίζουν τον κίνδυνο να εξαντληθούν τα παγκόσμια αποθέματα ορυκτών καυσίμων πριν από την εκπνοή του αιώνα που διανύουμε. Εκτιμάται, για παράδειγμα, ότι τα αποθέματα φυσικού αερίου επαρκούν μόνον για 60 έτη. Οι προβλέψεις αυτές δεν είναι ποτέ ρεαλιστικές και αξιόπιστες (αρκεί να ενθυμηθεί κανείς τις προβλέψεις για «μηδενική μεγέθυνση» της δεκαετίας του 1970). Στις περισσότερες από τις εκτιμήσεις αυτές υποτιμάται ο ρόλος των σχετικών τιμών και της επαγόμενης καινοτομίας όσον αφορά την εξασφάλιση βιώσιμης και επαρκούς ροής πηγών. Για παράδειγμα, υπάρχουν σημαντικά αποθέματα άνθρακα –τρεις φορές μεγαλύτερα από αυτά του πετρελαίου ή του αερίου ως προς την ποσότητα ενέργειας- τα οποία, σε κατάλληλη τιμή, θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για την κάλυψη των αναγκών σε ενέργεια. Είναι, κατά συνέπεια, εύλογη η πρόβλεψη ότι ακόμη και πολύ μετά το 2025 δεν θα υπάρχει πραγματικό πρόβλημα ενεργειακών αποθεμάτων.

¹¹ Τέταρτη έκθεση αξιολόγησης της IPCC: Climate Change 2007.

¹² Αναφέρεται επίσης ως «αναπαράσταση MBH98» (MBH98 reconstruction) των Mann, Bradley και Hughes.

Αυτό δεν αποκλείει το ενδεχόμενο να εμφανιστούν προβλήματα όσον αφορά τον επαρκή ενεργειακό εφοδιασμό της αγοράς και την αποφυγή ραγδαίων αυξήσεων των τιμών. Υπάρχει ο μεσοπρόθεσμος κίνδυνος ότι οι υποδομές ανάκτησης, μεταφοράς και επεξεργασίας ενεργειακών αποθεμάτων δεν θα επαρκούν για να καλύψουν τη ζήτηση. Πολλές από τις πετρελαιοπαραγωγούς χώρες διοικούνται από κυβερνήσεις που ενδιαφέρονται περισσότερο για τη μεγιστοποίηση των βραχυπρόθεσμων κερδών απ' ό,τι για τη μακροπρόθεσμη οικονομική βελτιστοποίηση. Επιπροσθέτως, ορισμένοι από τους κυριότερους παραγωγούς πετρελαίου, όπως η Βενεζουέλα, η Ρωσία και το Ιράκ, εφαρμόζουν, για πολύ διαφορετικούς λόγους ο καθένας, πολιτικές ή αντιμετωπίζουν εσωτερικά προβλήματα που δεν τους καθιστούν ελυστικούς ή επιλέξιμους για τους εμπορικούς επενδυτές.

Σύμφωνα με τον Διεθνή Οργανισμό Ενέργειας, οι επενδύσεις που απαιτούνται σε παγκόσμιο επίπεδο θα είναι της τάξεως των 20 000 δισεκατομμυρίων δολαρίων. Το ποσό αυτό θα πρέπει κατά κύριο λόγο να καταβληθεί από ιδιωτικές επενδύσεις και, ως εκ τούτου, ο ιδιωτικός τομέας θα πρέπει να αναλάβει ηγετικό ρόλο στην αντιμετώπιση τόσο της ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού όσο και της αλλαγής του κλίματος. Οι κυβερνήσεις θα πρέπει να δημιουργήσουν το σχετικό πλαίσιο με το οποίο θα ενθαρρύνουν την πραγματοποίηση επενδύσεων προς την κατάλληλη κατεύθυνση.

Επιπλέον, σημαντικό πρόβλημα για την ΕΕ θα αποτελέσει η αυξανόμενη εξάρτησή της από εξωτερικές πηγές ενέργειας. Το ποσοστό της εξάρτησής της έχει μειωθεί από 62% το 1975 σε 48% σήμερα, αλλά αναμένεται να αυξηθεί και πάλι στο 70% έως το 2030.

Το πρόβλημα επιδεινώνεται από το γεγονός ότι ουσιαστικά όλοι οι κύριοι παραγωγοί πετρελαίου και οι περιοχές διαμετακόμισης από όπου εξαρτάται η ΕΕ για τις εισαγωγές της είναι περιοχές που χαρακτηρίζονται από μεγάλη γεωπολιτική αστάθεια. Για το λόγο αυτό, δεν είναι δυνατόν να αποκλεισθεί το ενδεχόμενο συχνών σχετικών ελλείψεων και αυξήσεων των τιμών ως αποτέλεσμα περιφερειακών πολιτικών αναταραχών ή μη εκσυγχρονισμού και συντήρησης των τοπικών υποδομών.

ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Αλλαγή του κλίματος

Υπάρχουν επομένως δύο τρόποι για την αντιμετώπιση της πρόκλησης. Ο πιο ριζικός τρόπος είναι να καταβληθεί προσπάθεια ώστε να σταματήσει τελείως η αλλαγή του κλίματος. Αυτή είναι ουσιαστικά η προσέγγιση που υιοθετήθηκε στο Κιότο. Για το σκοπό αυτό, θα πρέπει να καθοριστούν οι μέγιστες ποσοστώσεις εκπομπών όσον αφορά τις ρυπαίνουσες δραστηριότητες, έτσι ώστε να περιοριστούν, να σταματήσουν και στη συνέχεια να αντιστραφούν οι συγκεντρώσεις CO₂. Θα πρέπει να εφαρμοστούν κανονιστικές ρυθμίσεις που θα ενθαρρύνουν τις βιομηχανίες και τα νοικοκυριά να υιοθετήσουν νέα πρότυπα παραγωγής και κατανάλωσης, επιτρέποντας τη μεγαλύτερη χρήση τεχνολογιών «καθαρή» ενέργειας. Οι κυβερνήσεις θα πρέπει να παρεμβαίνουν στην αγορά, μέσω της φορολογίας, προκειμένου να καθορίζουν τις τιμές, με στόχο τον περιορισμό των ορυκτών καυσίμων και την ανάπτυξη των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας θα πρέπει εσικεμμένα να απομακρυνθεί από τα ορυκτά καύσιμα και να στραφεί προς εναλλακτικές λύσεις που δεν χρησιμοποιούν άνθρακα, όπως η πυρηνική ενέργεια ή οι λεγόμενες αειφόρες πηγές ενέργειας.

Καλύτερη, και πιθανώς πιο αποδοτική μακροπρόθεσμα, εναλλακτική πολιτική είναι η εφαρμογή μιας «στρατηγικής προσαρμογής» που θα έχει ως βάση την αντίληψη ότι οι προκλήσεις της αλλαγής του κλίματος θα μπορέσουν να

αντιμετωπιστούν επιτυχώς μέσω της τεχνολογίας. Είναι αναγκαίο να πραγματοποιηθούν έρευνες και επενδύσεις για την εξεύρεση νέων τεχνολογιών οι οποίες θα μπορέσουν να βελτιώσουν τον τρόπο με τον οποίο εμείς στη Δύση και οι γείτονές μας σε όλο τον κόσμο ζούμε μέσα αλλά και μαζί με το περιβάλλον μας. Με άλλα λόγια, μια πλέον υποσχόμενη στρατηγική δεν συνίσταται στην υπονόμηση των πηγών οικονομικής ανάπτυξης της αγοράς, αλλά στην κεφαλαιοποίηση της κοινωνίας της γνώσης που γέννησε η παγκοσμιοποίηση.

Υπάρχει ο κίνδυνος ότι η πρόοδος που θα επιτευχθεί σε μια χώρα ή ήπειρο, με υψηλό ίσως οικονομικό κόστος, θα υπονομευθεί από τις δραστηριότητες άλλων που δεν ακολουθούν παρόμοια στρατηγική. Η Κίνα, για παράδειγμα, σχεδιάζει επί του παρόντος πάνω από 500 νέους σταθμούς παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας με βάση τον άνθρακα¹³, γεγονός που θα μπορούσε να ακυρώσει ταχύτατα οιαδήποτε πρόοδο από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ορισμένοι εκφράζουν τον φόβο ότι, εάν η πολιτική αυτή δεν επιτύχει τα υποσχόμενα αποτελέσματα, υπάρχει ο κίνδυνος μιας κρίση ιδεολογικής υστερίας να οδηγήσει σε τέτοιου είδους κανονιστικούς περιορισμούς και περιορισμούς όσον αφορά τις τιμές που να καταστρέφει τα ίδια τα κίνητρα της αγοράς πάνω στα οποία βασίζονται οι επενδύσεις, η τεχνολογική πρόοδος και, ως εκ τούτου, η ικανότητά μας να παράγουμε υψηλά επίπεδα διαβίωσης καθώς και μεγαλύτερη ενεργειακή απόδοση και αειφορία. Παρ' όλα αυτά, υπάρχει χώρος για ανάληψη παγκόσμιου ηγετικού ρόλου. Ως πρωτοπόρος διορθωτικής δράσης, η Ευρωπαϊκή Ένωση βρίσκεται σε ισχυρότερη θέση για την αλλαγή των όρων της παγκόσμιας διαμάχης και για την ενθάρρυνση και άλλων να ακολουθήσουν το παράδειγμά της.

Θα απαιτηθεί η εφαρμογή μιας πολιτικής συνεχούς παρακολούθησης και προσαρμογής καθώς τα δεδομένα θα γίνονται ακριβέστερα και τα μοντέλα θα βελτιώνονται. Η διεθνής συνεργασία έχει καθοριστική σημασία για το συντονισμό της προσέγγισης σε παγκόσμιο επίπεδο και για την ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με τις αναδυόμενες τάσεις.

Ενέργεια

Μεσοπρόθεσμα η μόνη αποδεδειγμένη ενεργειακή τεχνολογία που μπορεί να έχει σημαντική επίδραση στον ενεργειακό εφοδιασμό είναι η πυρηνική ενέργεια. Εναλλακτικές επιλογές όπως οι ανεμόμυλοι ή τα βιοκαύσιμα δεν μπορούν παρά μόνον ελάχιστα να συμβάλουν στην αύξηση του ενεργειακού εφοδιασμού. Οι επιλογές αυτές μπορούν να χρησιμεύσουν μόνον συμπληρωματικά σε τοπικό επίπεδο. Για το λόγο αυτό, θα πρέπει να αρθούν οι απαγορεύσεις της ανάπτυξης πυρηνικής ενέργειας. Η βασική πρόκληση έγκειται στην αναδόμηση της γενικής συναίνεσης όσον αφορά τη χρήση της πυρηνικής ενέργειας. Μακροπρόθεσμα, η λύση έγκειται ενδεχομένως στην τεχνολογία υδρογόνου/κυψελών καυσίμου που θα καταστήσει δυνατή τη μετάβαση σε ένα καθεστώς πλήρως ανανεώσιμης ενέργειας όπου σχεδόν οιοσδήποτε θα έχει τη δυνατότητα να καλύψει τις ενεργειακές του ανάγκες και να μοιραστεί την ηλεκτρική ενέργεια που παράγει με πολλούς άλλους. Η τεχνολογία υδρογόνου μπορεί να άρει την εξάρτηση του κόσμου από τις εισαγωγές πετρελαίου, περιορίζοντας εντυπωσιακά τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα και τις επιπτώσεις της αύξησης της θερμοκρασίας του πλανήτη. Η πρώτη κύρια βιομηχανική περιοχή που θα αξιοποιήσει πλήρως το δυναμικό της τεχνολογίας αυτής θα καθορίσει την οικονομική ανάπτυξη για τον υπόλοιπο αιώνα. Παρά τη σημαντική τεχνολογική πρόοδο που σημειώθηκε πρόσφατα, απέχουμε, ωστόσο, πολύ από το να καταστεί διαθέσιμη η τεχνολογία αυτή σε λογικές τιμές.

Η άποψη που επικρατεί και την οποία ασπάζονται οι περισσότεροι εμπειρογνώμονες, επαγγελματίες και υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής είναι ότι, εάν η διαδικασία της αγοράς δεν ενισχυθεί, η πρόοδος θα είναι υπερβολικά αργή για να επιλύσει τα πιθανά ενεργειακά προβλήματα της Ευρώπης και για να εξασφαλίσει την ομαλή πρόσβαση στη μελλοντική,

¹³ Susan Watts, BBC Newsnight Science Editor, 2005. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/programmes/newsnight/4330469.stm>.

μετά το πετρέλαιο, εποχή. Παρά το γεγονός ότι δυνάμεις τις αγορές ασκούν συνεχή πίεση προς τη σωστή κατεύθυνση, λαμβανομένου υπόψη του επείγοντος χαρακτήρα της κατάστασης, υπάρχει σε γενικές γραμμές η πεποίθηση ότι οι αγορές δεν μπορούν να φέρουν εις πέρας το έργο αυτό από μόνες τους και ότι οι κυβερνήσεις πρέπει να παρέμβουν προκειμένου να καθορίσουν τις κατευθύνσεις και να δημιουργήσουν ισχυρά κίνητρα επενδύσεων για τη βιομηχανία. Για παράδειγμα, πρέπει να εξετασθεί σοβαρά το ενδεχόμενο αύξησης των φόρων επί πρακτικών και δραστηριοτήτων που είναι καταστροφικές για το περιβάλλον, καθώς και δέσμευσης των εσόδων για την επιδότηση της στροφής προς τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας («μετακύλιση του φόρου»). Η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη της πρέπει να παράσχουν μεγάλες φορολογικές ελαφρύνσεις και κίνητρα στη βιομηχανία, τις μικρές επιχειρήσεις, τις τοπικές περιφέρειες και τους δήμους, καθώς και τους ιδιοκτήτες κατοικίας και τους καταναλωτές, προκειμένου να ενισχυθούν τόσο η έρευνα και η ανάπτυξη όσο και η υιοθέτηση σε αρχικό στάδιο των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και των τεχνολογιών υδρογόνου/κυψελών καυσίμου.

Ωστόσο, ο κίνδυνος μιας τέτοιας προσέγγισης συνίσταται στο ότι η άμεση παρέμβαση από μέρους των κυβερνήσεων καταλήγει στον εγκλωβισμό των ευρωπαϊκών επιλογών όσον αφορά τα θέματα ενέργειας σε τεχνολογικά αδιέξοδα (αυτό συνέβη, για παράδειγμα, στη Γαλλία με το περιφημο Minitel). Η ιστορία είναι γεμάτη από παραδείγματα που δείχνουν πόσο πολύ οι κυβερνητικές ρυθμίσεις και επιδοτήσεις επιβραδύνουν τη διαδικασία προσαρμογής και καινοτομίας που υποτίθεται ότι επιδιώκουν να επιταχύνουν. Το πέρασμα της βιομηχανικής πολιτικής σε ευρωπαϊκό επίπεδο δεν είναι απαραίτητο ότι θα αυξήσει τις πιθανότητες επιτυχίας.

Συνολικά, υπάρχουν καλοί λόγοι να είναι κανείς αισιόδοξος απενίζοντας το 2025. Η περιφημη πρόοδος της ψηφιακής κοινωνίας μας επιτρέπει να σκεφτούμε μελλοντικές δυνατότητες που πριν από λίγο μόνον καιρό δεν μπορούσαμε ούτε καν να ονειρευτούμε. Για παράδειγμα, σε συνδυασμό με την επανάσταση του υδρογόνου και των κυψελών καυσίμου, η ψηφιακή κοινωνία καθιστά σήμερα τεχνικά δυνατή τη σταδιακή εμφάνιση ενός εντελώς καινούριου ενεργειακού μοντέλου με βάση, κατά κύριο λόγο, ένα σύνθετο δίκτυο αποκεντρωμένων δικτύων παραγωγής και ανταλλαγής «καθαρής» ενέργειας που θα λειτουργεί σύμφωνα με διαδικασίες οι οποίες δεν διαφέρουν πολύ από τις διαδικασίες εκείνες που οδήγησαν, στον τομέα των τηλεπικοινωνιών, στη γέννηση του διαδικτύου.

Η μεγάλη πρόκληση όμως που θα αντιμετωπίσει η ΕΕ τις επόμενες δύο δεκαετίες θα είναι η προώθηση του ανταγωνιστικού πνεύματος και ενός ελεύθερου από κανονιστικές ρυθμίσεις περιβάλλοντος σε συνδυασμό με τη βελτίωση των δεξιοτήτων και της εκπαίδευσης προκειμένου να ενισχυθεί η δυνατότητα των Ευρωπαίων να συγκαταλέγονται μεταξύ των πρώτων που θα αξιοποιήσουν πλήρως τις νέες αυτές τεχνολογικές δυνατότητες.

Σε κάθε περίπτωση, ανεξαρτήτως των τελικών επιλογών και ακόμη και εάν αποδειχθούν λανθασμένες οι πιο απαισιόδοξες προβλέψεις για την αλλαγή του κλίματος, ο σημερινός προβληματισμός για το περιβάλλον και τα θέματα ενέργειας θα αφήσει έντονα σημάδια στον κόσμο του 2025. Είναι πιθανό ότι η κοινωνία του 2025 θα χαρακτηρίζεται από ισχυρή περιβαλλοντική ηθική που θα δίνει μεγάλη σημασία σε ζητήματα οικο-πειθαρχίας και αειφόρου ανάπτυξης.

IV. ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Ευρωπαϊκή Διακυβέρνηση: Αξίες, Ταυτότητα και Σύνορα

ΑΝΑΛΥΣΗ

Λαμβανομένης υπόψη της ανάλυσης που παρουσιάστηκε στα προηγούμενα κεφάλαια σχετικά με τις προκλήσεις του μέλλοντος, προκαλεί εντύπωση η ταχύτητα με την οποία ο κόσμος εισέρχεται σε μια πρωτόγνωρη εποχή προσπαθειών. Η Ευρωπαϊκή Ένωση χρειάζεται να έχει δυνατότητα για ανάληψη δράσης: διότι εάν η Ένωση δεν μπορεί να λειτουργεί αποτελεσματικά, ελάχιστη σημασία έχει το αν διαθέτει τις κατάλληλες πολιτικές. Ως εκ τούτου, η διακυβέρνηση της Ένωσης έχει καθοριστική σημασία. Δεν εγείρονται μόνον ερωτήματα σχετικά με την ίδια τη φύση των αρχών και της ταυτότητας της Ευρώπης, αλλά και ερωτήματα σχετικά με τα σύνορα της Ένωσης. Κατά συνέπεια, είναι σκόπιμο να εξεταστούν οι ακόλουθες παράμετροι:

- τα θεμέλια των κοινών αρχών και της ταυτότητας της Ευρώπης·
- ο θεσμικός μηχανισμός της Ένωσης·
- η ανάγκη αποτελεσματικής διοίκησης και λογοδοσίας·
- τα σύνορα της Ένωσης.

Τα θεμέλια των κοινών αρχών και της ταυτότητας της Ευρώπης

Τα θεμέλια της ευρωπαϊκής διακυβέρνησης εντοπίζονται στην ανάγκη για κοινές αρχές και όραμα για την Ευρώπη και τη θέση της στον κόσμο. Κανένα θεσμικό οικοδόμημα και ο καλύτερος διοικητικός συντονισμός δεν θα μπορούσε να αντισταθμίσει την έλλειψη συμφωνίας επί των θεμελιωδών αρχών. Αυτή η πολιτιστική κληρονομιά τροφοδοτεί την εκτίμηση που τρέφουν από κοινού όλοι οι λαοί της Ευρώπης για τις αξίες της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας, του πλουραλισμού, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, του κράτους δικαίου, της δικαιοσύνης, της ανεκτικότητας, της προστασίας των μειονοτήτων και του ρόλου των κυβερνήσεων. Όπως αναφέρει η δήλωση της Ρώμης του ΕΛΚ

«Οι ιουδαιοχριστιανικές ρίζες και η κοινή πολιτιστική κληρονομιά της Ευρώπης, καθώς και η ευρωπαϊκή κλασική και ορμάνιστική ιστορία και τα επιτεύγματα της εποχής του Διαφωτισμού, αποτελούν τα θεμέλια της πολιτικής μας πλατφόρμας»¹⁴.

Η συζήτηση σχετικά με την ταυτότητα και τις αρχές της Ευρώπης είναι μια συνεχής, δυναμική και ανοικτή διαδικασία στο πλαίσιο της οποίας τα μέλη της ευρωπαϊκής κοινωνίας έρχονται σε συμφωνία σχετικά με μια κοινή αντίληψη της δικής τους ταυτότητας και της ταυτότητας των άλλων. Μέσω των πολιτισμικών ανταλλαγών και της εμβάθυνσης της

¹⁴ «For a Europe of the Citizens: Priorities for a Better Future» («Rome Manifesto»), Συνέδριο του ΕΛΚ στη Ρώμη, 30-31 Μαρτίου 2006. http://www.epp.eu/dbimages/pdf/encondoc310306final_copy_1_copy_1.pdf.

γνώσης μας για τον τρόπο με τον οποίο οι άλλοι αντιλαμβάνονται τον κόσμο μπορούμε να εξαλείψουμε τις προκαταλήψεις, να ανοίξουμε τους ορίζοντές μας και να αναπτύξουμε συνέργειες για περαιτέρω συνεργασία.

Αξίες: Το ευρωπαϊκό σύστημα αξιών βασίζεται σε τέσσερις θεμέλιους λίθους:

- Το πολιτικό σύστημα της Αρχαίας Ελλάδας εισήγαγε την ιδέα της άμεσης δημοκρατίας. Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, η συμμετοχή των πολιτών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων της Ένωσης έχει ζωτική σημασία. Ομοίως, η ελευθερία του λόγου και ο πλουραλισμός συμβάλλουν σημαντικά στην πολιτική σταθερότητα.
- Το νομικό μας σύστημα έχει επηρεαστεί βαθύτατα από τη ρωμαϊκή παράδοση. Η έννομη (δικαστική) προστασία, για παράδειγμα, η ισότητα έναντι του νόμου και το δικαίωμα στην ιδιοκτησία εξακολουθούν να είναι απαραίτητες προϋποθέσεις για την ευημερία των οικονομικών συστημάτων.
- Η κληρονομιά των αξιών του Χριστιανισμού έχει μεγαλύτερη σημασία από ποτέ. Η φιλανθρωπία, η ανεκτικότητα, η ατομική ελευθερία, ο σεβασμός της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας και η αλληλεγγύη εξασφαλίζουν την πολιτική σταθερότητα.
- Τέλος, ο κοσμικισμός συνιστά τη μεγαλύτερη σε διάρκεια κληρονομιά του Διαφωτισμού. Η θρησκευτική ελευθερία, τόσο σε τοπικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, αποτελεί βασική προϋπόθεση για την ειρηνική συμβίωση των ανθρώπων.

Παρά το ότι δεν έχουμε το δικαίωμα να επιμένουμε στην αναγνώριση των αξιών μας από όλο τον κόσμο, πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι τις αξίες αυτές μοιράζονται και άλλοι στον δυτικό κόσμο. Ιδίως ο ρόλος των ΗΠΑ ήταν καθοριστικός όχι μόνον για τη νίκη επί του κομμουνισμού και την ενοποίηση της Ευρώπης, αλλά και για την ανάπτυξη μιας πολιτιστικής κοινότητας αξιών.

Ταυτότητα: Σε γενικές γραμμές, είναι δυνατόν να ειπωθεί ότι υπάρχει μια ευρωπαϊκή ταυτότητα από πολιτισμική, ιστορική, θρησκευτική, πολιτική και γεωγραφική άποψη ενώ, παράλληλα, η ΕΕ (και οι πρόδρομοι οργανισμοί αυτής) δόμησαν μια πολύ πιο συγκεκριμένη «Ευρώπη» με τους δικούς της θεσμούς, διαδικασίες συζήτησης, κανόνες και κανονισμούς. Βασική παράμετρος της πολιτιστικής Ευρώπης είναι το κράτος-έθνος. Για τους πολίτες το έθνος έχει πολύ πιο έντονη παρουσία, έχει μεγαλύτερη επίδραση στις δραστηριότητές τους και καθιστά πιο έντονη την αίσθηση της ταυτότητας. Λόγω της ύπαρξης αυτών των κρατών-εθνών, απαιτείται υψηλό επίπεδο εσωτερικής συνοχής μεταξύ των μελών της Ένωσης για να λειτουργήσει αυτή αποτελεσματικά.

Θεσμικός μηχανισμός

Η σύνοδος κορυφής του Βερολίνου αποτέλεσε σημαντική στιγμή για την Ένωση. Δόθηκε τέλος στο αδιέξοδο που είχε δημιουργηθεί ύστερα από τα δύο αρνητικά δημοψηφίσματα στη Γαλλία και τις Κάτω Χώρες. Παρά το γεγονός ότι η κρίση είχε υπερεκτιμηθεί –σημαντικό στοιχείο για την επιτυχία της Ένωσης είναι η δυνατότητά της να συνεχίζει την πορεία της υπό δύσκολες συνθήκες-, υπήρξε ανάγκη μεταρρύθμισης μετά τα δύο πρόσφατα κύματα της μεγαλύτερης

διεύρυνσης στην ιστορία της Ένωσης, με την οποία σχεδόν διπλασιάστηκε ο αριθμός των μελών της. Έπρεπε να γίνουν βελτιώσεις από δημοκρατική άποψη στα θεσμικά όργανα της ΕΕ, τόσο όσον αφορά τις νομοθετικές όσο και τις δημοσιονομικές τους αρμοδιότητες· η διαδικασία λήψης αποφάσεων στο Συμβούλιο έπρεπε να καταστεί πιο ορθολογική έτσι ώστε να καλυφθούν οι ανάγκες μιας διευρυμένης Ένωσης· και η Ένωση χρειαζόταν να προσαρμοστεί έτσι ώστε η φωνή της να γίνει πιο δυνατή στον κόσμο. Όλα αυτά επιτεύχθηκαν στο Βερολίνο μέσω ενός μεταρρυθμιστικού πακέτου το οποίο επικεντρώνεται στις σημαντικότερες μεταρρυθμίσεις που περιλαμβάνονταν στη συνταγματική συνθήκη.

Ανάγκη για αποτελεσματική διοίκηση

Σε ό,τι αφορά την ευρωπαϊκή διακυβέρνηση, μέγιστη προσοχή δίνεται στη συνταγματική δομή της Ένωσης, αλλά παρά τον κεντρικό ρόλο αυτού του «μακροζητήματος», υπάρχουν άλλα «μικροζητήματα» τα οποία δεν πρέπει να παραβλέψουμε. Η παραίτηση της διοίκησης Σαντέρ προκάλεσε σοβαρά ερωτήματα σχετικά με την ικανότητα της Επιτροπής να φέρει εις πέρας το ρόλο της ως θεματοφύλακα των συνθηκών. Ως αποτέλεσμα ερευνών των Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και της Επιτροπής Σοφών (1999), ξεκίνησε μια φιλόδοξη διαδικασία μεταρρύθμισης και οι δύο ακόλουθες διοικήσεις της Επιτροπής επιχειρήσαν να πραγματοποιήσουν τις αλλαγές που απαιτούνταν.

Ένας από τους μεγαλύτερους κινδύνους για την Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ότι τα κράτη μέλη της είναι συνεχώς αντιμέτωπα με τον πειρασμό να αναθέσουν νέες εργασίες στα θεσμικά όργανα χωρίς όμως να τους παρέχουν τους πόρους για την αποτελεσματική εκτέλεση των εργασιών αυτών. Το γεγονός αυτό έχει ως αποτέλεσμα ανεκπλήρωτες προσδοκίες, απογοήτευση και δυσaréσκεια.

Τα σύνορα της Ένωσης

Η ύπαρξη συνόρων δημιουργεί την αίσθηση ότι ανήκει κανείς κάπου και την αίσθηση της ταυτότητας καθώς προσδιορίζονται τα κτηθέντα αγαθά και παράλληλα παρέχεται προστασία. Καμία κοινωνία και καμία οικονομία δεν είναι δυνατή χωρίς σύνορα – η ύπαρξή τους έχει ουσιαστική σημασία για την πολιτική διαδικασία. Στην περίπτωση της Ευρώπης, τα σύνορα έχουν αλλάξει ανά τους αιώνες. Δεν υπάρχει σαφής ορισμός του σημείου από όπου ξεκινά η Ευρώπη και του σημείου όπου καταλήγει. Παρά το γεγονός ότι τα σύνορα είναι με αριετή σαφήνεια καθορισμένα στο Βορρά και τη Δύση, δεν υπάρχει πραγματική συναίνεση σχετικά με τα ανατολικά σύνορα της Ευρώπης. Σύμφωνα με τον γερμανό επιστήμονα Hartwig Hummel, τα ευρωπαϊκά σύνορα δεν είναι σταθερά καθορισμένα σημεία, αλλά αποτέλεσαν προϊόν ιστορικών εξελίξεων που μπορούν να αλλάξουν και να μετεξελιχθούν.

Στην περίπτωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του καθορισμού των συνόρων της Ευρώπης, τα κράτη μέλη έχουν κοινά συμφέροντα που βασίζονται στις κοινές ευρωπαϊκές αξίες όπως δημιουργήθηκαν από την κοινή ιστορία και παράδοση. Οι αξίες αυτές δημιουργούν μια αίσθηση ότι ανήκουμε μαζί στην ίδια κοινότητα· δεν είναι δυνατή η ανάληψη δράσης από κοινού εάν δεν ταυτίζονται οι αντιλήψεις περί των κοινών αξιών. Κατά συνέπεια, η δύναμη ενός κοινού οράματος έχει τη δυνατότητα να καθορίσει το σημείο από όπου ξεκινά και το σημείο στο οποίο σταματά η Ευρώπη από γεωγραφική άποψη: μιλάμε ασφαλώς για την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Τα επιχειρήματα που έχουν χρησιμοποιηθεί έως σήμερα δείχνουν ότι το πρόγραμμα της ΕΕ στρέφεται σήμερα με ταχείς ρυθμούς από τη συνταγματική δόμηση στη χρησιμοποίηση των θεσμικών οργάνων για την αντιμετώπιση των

παγκόσμιων αλλαγών. Είναι δυνατή η εκτίμηση ότι η Ευρώπη έχασε χρόνο με τη διαδικασία θέσπισης συντάγματος τα προηγούμενα 5 έτη και δεν έδωσε επαρκή προσοχή στην ταχεία προσαρμογή σε έναν κόσμο σφραγισμένου οικονομικού ανταγωνισμού, σημαντικών στρατηγικών απειλών και συνταρακτικών τεχνολογικών και πολιτισμικών αλλαγών.

Στην επιδίωξη των στόχων αυτών, είναι βέβαιο ότι θα φανεί πως πλησιάζει ο καιρός να καθοριστούν τα σύνορα της ΕΕ έτσι ώστε να καταστεί δυνατή η παγίωση αίσθησης ταυτότητας για τους πολίτες της ΕΕ. Το γεγονός αυτό θα επιτρέψει επίσης να καταβληθούν εστιασμένες προσπάθειες για την αντιμετώπιση των προκλήσεων του μέλλοντος χωρίς να διασπάται συνεχώς η προσοχή της Ένωσης λόγω της διεύρυνσής της και να αποδυναμώνεται πιθανώς η ικανότητά της να ενεργεί ως αναγνωρισμένος παγκόσμιος εταίρος. Αυτός ο καθορισμός των συνόρων της ΕΕ δεν σημαίνει το τέλος της διαδικασίας διεύρυνσης· κατ' αυτόν τον τρόπο, όμως, η Ένωση θα μπορέσει να δώσει πρωτίστως έμφαση στο δικό της συμφέρον, δηλαδή στην ενταξιακή της ικανότητα, αντί να επιτρέπει την ένταξη κάθε κράτους που επιθυμεί την είσοδο στους κόλπους της.

ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Αλλαγή στάσης απέναντι στη διακυβέρνηση

Για την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων, η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να λάβει υπόψη της τον τρόπο με τον οποίο αλλάζει η στάση απέναντι στους φορείς διακυβέρνησης κάθε είδους.

- Ο σεβασμός του κύρους των πολιτικών θεσμικών οργάνων μειώνεται ολοένα και περισσότερο. Λόγω μιας ευρείας σύμπνοιας απόψεων σχετικά με τη γενική κατεύθυνση των εφαρμοζόμενων πολιτικών, τα εκλογικά αποτελέσματα φαίνεται να έχουν ολοένα και λιγότερη σημασία και αυτό έχει ίσως ως συνέπεια τα ολοένα και μικρότερα ποσοστά προσέλευσης στις εκλογές (πλην ελαχίστων εξαιρέσεων).
- Σε έναν παγκοσμιοποιημένο κόσμο με βάση την ψηφιακή οικονομία η κύρια μονάδα σημασίας θα είναι το άτομο. Με αυτό ως δεδομένο, το γραφειοκρατικό ήθος της ΕΕ και των κρατών μελών της θα χρειασθεί να προσαρμοσθεί για να επικαιροποιηθεί η ευρωπαϊκή διακυβέρνηση. Το κοινό χρησιμοποιεί τις νέες τεχνολογίες για να ζητήσει το λόγο από τους πολιτικούς ηγέτες για τις ενέργειές τους, να συζητήσει ιδέες και να ζητήσει αλλαγές πολιτικής: τα ιστολόγια (blogs) χρησιμοποιούνται ολοένα και περισσότερο για την εξάπλωση ιδεών και τη στρατολόγηση υποστηρικτών· πορείες διαμαρτυρίας οργανώνονται σε σύντομο χρονικό διάστημα μέσω μηνυμάτων και μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου· «εικονικές» ομάδες πίεσης αντικαθιστούν τις παραδοσιακές ενώσεις ως κύριοι φορείς πολιτικής δράσης.
- Η ταύτιση της πλειονότητας των πολιτών με τα έθνη-κράτη της Ευρώπης εξακολουθεί να είναι ισχυρή και είναι πιθανόν ότι οι πολίτες θα συνεχίσουν να είναι πιστοί σε αυτά και να τα θεωρούν απαραίτητα για την καλή διακυβέρνηση. Γίνεται, ωστόσο, ευρύτερα αποδεκτή η ιδέα ότι η πολιτική δύναμη μπορεί να καταταμηθεί σε διαφορετικά επίπεδα διακυβέρνησης εάν είναι απαραίτητο -για παράδειγμα, στο ευρωπαϊκό επίπεδο για ορισμένες πολιτικές και στις περιφερειακές/τοπικές αρχές για άλλες- ή να αφαιρεθεί τελείως από την κυβέρνηση και να δοθεί σε ιδιωτικούς φορείς, εμπορικούς ή φιλανθρωπικούς, ή σε μεμονωμένα άτομα. Επομένως, η διακυβέρνηση κάθε είδους εντάσσεται σε μια ανταγωνιστική αγορά για επιρροή και δύναμη.

Η διαδικασία διεύρυνσης

Η μελλοντική διεύρυνση συνιστά τεράστια πρόκληση για τη διακυβέρνηση της Ένωσης. Έχει σημαντικές συνέπειες για τους τέσσερις τομείς που εξετάστηκαν ανωτέρω μιας λειτουργικής Ένωσης και δεν θα πρέπει να επιχειρηθεί χωρίς περίσκεψη. Η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να προσέξει να μην επεκταθεί υπερβολικά - δόμηση μιας τόσο μεγάλης Ευρώπης που να μην δύναται να πραγματοποιήσει τις υποσχέσεις της. Με κανέναν τρόπο δεν πρέπει να θυσιαστεί η λειτουργία της ΕΕ στο βωμό της διεύρυνσης.

Μια καλά σχεδιασμένη διεύρυνση εξακολουθεί να έχει τη δυνατότητα να επεκτείνει το πεδίο εφαρμογής του ευρωπαϊκού κράτους δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, διασφαλίζοντας τον δημοκρατικό χαρακτήρα των νέων μελών της· μπορεί να επεκτείνει την εσωτερική αγορά, τη μεγαλύτερη ενιαία αγορά, συμβάλλοντας στην ενίσχυση της οικονομικής σταθερότητας και ευημερίας· μπορεί να καταστήσει πιο δυνατή τη φωνή της Ευρώπης στον κόσμο. Η πραγματοποίηση όμως μιας διεύρυνσης βιαστικά, χωρίς καλό σχεδιασμό και χωρίς ταύτιση απόψεων περί των κοινών αξιών ή των μελλοντικών στόχων θα έπληττε αμετάκλητα τη δύναμη της Ένωσης. Η κριτική ανάλυση των πλεονεκτημάτων κάθε αίτησης πρέπει να περιλαμβάνει την προσεκτική εξέταση της ενταξιακής ικανότητας της Ένωσης τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή και για τη συγκεκριμένη αιτούσα χώρα.

Ενώ οι συνθήκες αναγνωρίζουν το δικαίωμα των ευρωπαϊκών χωρών να υποβάλουν αίτηση ένταξης στην Ένωση, είναι απαραίτητος ο σαφής καθορισμός των συνόρων της Ένωσης έτσι ώστε αυτή να μπορέσει να ανταποκριθεί επιτυχώς στις προκλήσεις που αντιμετωπίζει, να διατηρήσει την εσωτερική της συνοχή και να μπορέσει να ενσωματώσει τα δυτικά Βαλκάνια. Μετά την επίτευξη σχετικής συμφωνίας, συνιστάται να επιτραπεί η παρέλευση σημαντικού χρονικού διαστήματος, ίσως και 15 ετών, πριν από την ολοκλήρωση περαιτέρω διαπραγματεύσεων διεύρυνσης. Μια συνεκτική και ειδικά στοχευμένη πολιτική για τους γείτονες της Ένωσης θα πρέπει να αναπτυχθεί πλήρως, έτσι ώστε να διατηρηθεί το πνεύμα συνεργασίας, η ευημερία και η σταθερότητα των σχέσεων με όλες τις εν λόγω χώρες.

Θεσμικός μηχανισμός

Τεράστιες αλλαγές επήλθαν στη δομή της Ένωσης τα τελευταία 20 έτη – θεσπίστηκαν 4 σημαντικές Συνθήκες και η πέμπτη αναμένεται να ολοκληρωθεί και να επικυρωθεί από τα 27 κράτη μέλη τους επόμενους 12 μήνες. Κανείς δεν θα μπορούσε να έχει προβλέψει τα γεγονότα αυτά και τις επιπτώσεις τους.

Για τους ευρωπαίους πολίτες, ωστόσο, θα ήταν καλοδεχούμενη μια αναστολή των θεσμικών μεταρρυθμίσεων, όχι μόνον για να κατανοήσουν τη σφαίρα των αρμοδιοτήτων της ΕΕ αλλά και για να κατανοήσουν τις ενέργειες στις οποίες προβαίνει για να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις του μέλλοντος. Ούτως οιοσδήποτε μελλοντικές αλλαγές στο θεσμικό μηχανισμό της Ένωσης πρέπει να γίνονται διότι θα βελτιώσουν την αποτελεσματικότητα και τη διαφάνεια της εκτέλεσης των καθηκόντων της.

Προκειμένου να ενισχυθεί η αποτελεσματικότητα της δράσης της Ένωσης ως διεθνούς παράγοντα, θα μπορούσε να γίνει χρήση μιας πιο ευέλικτης μορφής της «ενισχυμένης συνεργασίας» ώστε οι νέες πολιτικές που σχεδιάζονται να είναι πιο λειτουργικές και ευρύτερα αποδεκτές. Η ενισχυμένη συνεργασία όσων χωρών την επιθυμούν και έχουν τη δυνατότητα να την αναπτύξουν θα επέτρεπε στις χώρες αυτές να επιδιώκουν τη συνεργασία σε τομείς για τους οποίους υπάρχει πραγματική ζήτηση, χωρίς να εξαναγκάζονται σε συνεργασία σε τομείς όπου δεν την επιθυμούν.

Αποτελεσματική Διοίκηση

Οι πολιτικές της Ένωσης πρέπει να επικεντρωθούν περισσότερο σε θέματα που αφορούν την ικανή και αποτελεσματική διοίκηση. Μπορεί οι διαπραγματεύσεις που λαμβάνουν χώρα αναφορικά με νέες συνθήκες ή η ένταξη νέων χωρών (όπως η Βουλγαρία και η Ρουμανία) να αποτελούν χρήσιμο προπέτασμα καπνού ώστε να αποσπαστεί η προσοχή από τις καθημερινές δραστηριότητες, αλλά οι πολίτες της ΕΕ θέλουν να αισθανθούν ότι γίνεται ορθή διαχείριση των χρηματικών πόρων και ότι συμμετέχουν στις συζητήσεις και τις αποφάσεις που λαμβάνονται στην Ένωση.

Σημαντικές προσπάθειες πρέπει να καταβληθούν για τη χρήση των νέων τεχνολογιών, ιδιαίτερα του διαδικτύου, έτσι ώστε να διευκολυνθεί η συμμετοχή των Ευρωπαίων στις δραστηριότητες της ΕΕ, τόσο όσον αφορά τη διαμόρφωση των πολιτικών όσο και αναφορικά με τη λήψη αποφάσεων. Οι μελλοντικές προκλήσεις θα καταστήσουν δυνατή την εξέταση ευρέων θεμάτων με τη συμμετοχή όλων εκείνων που θέλουν να ακουστεί η γνώμη τους.

Ο Πολυπολικός Κόσμος: ο καθοριστικός ρόλος της Διατλαντικής Συμμαχίας

ΑΝΑΛΥΣΗ

Έως τώρα εξετάσαμε τις προκλήσεις του μέλλοντος και αναλύσαμε τους τέσσερις κυριότερους σε σημασία τομείς τα επόμενα 20 έτη. Νέες πολιτικές θα πρέπει να καταρτιστούν και διαφορετικοί παράγοντες θα πρέπει να ληφθούν υπόψη στο πλαίσιο του παγκόσμιου συστήματος καθώς ο κόσμος γίνεται ολοένα και πιο πολυπολικός. Η Κίνα, η Ρωσία, η Ινδία, η Μέση Ανατολή και η Αφρική θα συνεχίσουν αναμφίβολα να αποτελούν περιοχές με συνεχή γεωγραφική σημασία. Εάν είναι αλήθεια ότι οι προκλήσεις πολιτικής που εξετάστηκαν έχουν μακροπρόθεσμο χαρακτήρα και απαιτούν εντατική ευρωπαϊκή συνεργασία, είναι επίσης βέβαιο ότι οι προκλήσεις αυτές θα μπορούσαν να αντιμετωπιστούν καλύτερα για τη Δύση εάν εμβραθυθεί η διατλαντική εταιρική σχέση για το σκοπό αυτό. Ποια είναι η σημερινή κατάσταση της σχέσης αυτής και ποια μπορεί να είναι η σημασία της το 2025;

Η έντονη διαφωνία μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και ορισμένων από τους ευρωπαίους συμμάχους τους για το Ιράκ προκάλεσε μια άνευ προηγουμένου επιδείνωση της διατλαντικής σχέσης. Η άποψη που επικράτησε είναι ότι με τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου και το τέλος της Σοβιετικής Ένωσης αποκαλύφθηκαν οι σημαντικές διαφορές αξιών και συμφερόντων των δύο πλευρών του Ατλαντικού που στο παρελθόν καλύπτονταν από την έντονη ανάγκη αναχαίτισης ενός κοινού εχθρού. Η διατλαντική εταιρική σχέση οδηγούνταν προς τη σταδιακή αλλά αναπόφευκτη απόκλιση, αν όχι το διαζύγιο. Εντάθηκαν οι φόβοι ότι η Ευρώπη θα προέβαινε σε «forum-shopping» και θα παραμελούσε τη σημαντική σχέση της με τις Ηνωμένες Πολιτείες προκειμένου να εφαρμόσει μια πολιτική «pick and mix» με ανταγωνιστικές διμερείς σχέσεις.

Έως το 2005, ωστόσο, αποκαταστάθηκαν η ευγένεια και οι ήπιοι τόνοι στις διατλαντικές σχέσεις. Οι ηγέτες και στις δύο πλευρές του Ατλαντικού κατέβαλαν προσπάθειες να ξεχαστεί το επεισόδιο αυτό. Ο λόγος για την επαναπροσέγγιση αυτή ήταν εν μέρει η προσήλωση στις διατλαντικές σχέσεις. Παρά τις αναμφίβολες διαφορές απόψεων, οι διατλαντικοί εταίροι εξακολουθούν να έχουν περισσότερες κοινές αξίες και συμφέροντα από οιοσδήποτε άλλες δύο περιοχές στον κόσμο. Λαμβανομένων υπόψη των κοινών πολιτικών και πολιτισμικών χαρακτηριστικών και δεσμών, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ευρώπη εξακολουθούν να είναι φυσικοί εταίροι.

Ακόμη πιο σημαντικό από τους δεσμούς αυτούς, όμως, ήταν η σταδιακή αναγνώριση και από τις δύο πλευρές ότι η Ευρώπη και η Αμερική αντιμετωπίζουν παρόμοιες προκλήσεις σε ένα ταχύτατα μεταβαλλόμενο παγκόσμιο περιβάλλον και έχουν κοινό συμφέρον να ανταποκριθούν επιτυχώς σε αυτές. Σε αντίθεση με την εικόνα συγκρουόμενων συμφερόντων που έχει το κοινό όσον αφορά τις δύο αυτές δυνάμεις, τα γενικότερα πολιτικά προγράμματα και των δύο πλευρών του Ατλαντικού φαίνεται ότι συγκλίνουν. Οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής, οι ειδήμονες και οι πολίτες και στις δύο πλευρές του Ατλαντικού συμφωνούν σε ολοένα και μεγαλύτερο βαθμό επί των στρατηγικών προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι χώρες τους τον 21ο αιώνα.

Τόσο οι Ευρωπαίοι όσο και οι Αμερικανοί, για παράδειγμα, εξακολουθούν να αποκομίζουν τα οφέλη και να αναγνωρίζουν τις ευκαιρίες που προσφέρει η διαδικασία παγκοσμιοποίησης. Εκφράζουν όμως τις ίδιες ανησυχίες σχετικά με τις «σκοτεινές πλευρές» της διαδικασίας αυτής. Οι Αμερικανοί και οι Ευρωπαίοι εκφράζουν τους ίδιους προβληματισμούς σχετικά με τις οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες των συνεχιζόμενων αλλαγών στην παγκόσμια

οικονομία. Οι ανταγωνιστικές προκλήσεις που συνιστούν η Κίνα και η Ινδία, για παράδειγμα, καθώς και συναφή ζητήματα απασχόλησης, εξωτερικής ανάθεσης και ανάγκης για μεταρρύθμιση των συστημάτων πρόνοιας είχαν σημαντική θέση στις συζητήσεις που διεξάγονταν στο πλαίσιο των εκλογών για το Κογκρέσο το 2006 και για την ανάδειξη του γάλλου προέδρου νωρίτερα το έτος που διανύουμε.

Οι ηγέτες και στις δύο πλευρές γνωρίζουν επομένως πολύ καλά ότι είναι απαραίτητο να γίνει καλύτερη διαχείριση της διαδικασίας της παγκοσμιοποίησης. Είναι προς το άμεσο συμφέρον τόσο των Ηνωμένων Πολιτειών όσο και της Ευρωπαϊκής Ένωσης να επιλέξουν από κοινού αναδυόμενες οικονομικές δυνάμεις όπως η Ινδία και η Κίνα προκειμένου να τις εντάξουν στο πλαίσιο των κανόνων που διέπουν την παγκόσμια οικονομία. Συμφωνούν επίσης ότι έχουν κοινό συμφέρον να προωθήσουν την αναγνώριση και την τήρηση κανόνων και προτύπων από μέρους των αναδυόμενων χωρών - είτε όσον αφορά την πρόσβαση στην αγορά, είτε όσον αφορά τα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας ή την ασφάλεια των προϊόντων.

Ένα σημείο που συχνά αναφέρεται ως πηγή συγκρούσεων είναι οι προκλήσεις της παγκόσμιας ασφάλειας. Ενώ όμως παρατηρούνται διαφορές σχετικά με τις προτεραιότητες και την προσέγγιση όσον αφορά τη νομιμοποίηση και τη χρήση στρατιωτικής δύναμης, και οι δύο πλευρές συμφωνούν για τα θέματα που πρέπει να αποτελούν αντικείμενο εξέτασης στον τομέα της ασφάλειας: την ανάγκη να περιοριστεί η διάδοση των όπλων μαζικής καταστροφής, να διεξαχθεί πιο αποτελεσματικά ο αγώνας κατά της διεθνούς τρομοκρατίας και να παρασχεθεί βοήθεια σε ορισμένα αδύναμα ή αποτυχημένα κράτη.

Οι πολίτες και στις δύο πλευρές του Ατλαντικού εξέφραζαν τις ίδιες ανησυχίες σχετικά με τις επιπτώσεις της αλλαγής του κλίματος ακόμη και πριν από την έκθεση της διακυβερνητικής ομάδας για την αλλαγή του κλίματος (IPCC), η οποία αποτέλεσε αντικείμενο ευρείας συζήτησης. Στενά συνδεδεμένη με τη διαπίστωση αυτή είναι η αυξανόμενη συνειδητοποίηση του ολοένα και μεγαλύτερου παγκόσμιου ανταγωνισμού για τους ενεργειακούς πόρους καθώς και της στρατηγικής σημασίας του σταθερού και ασφαλούς ενεργειακού εφοδιασμού.

Ο κατάλογος των προκλήσεων που έχουν εντοπιστεί και από τις δύο πλευρές του Ατλαντικού είναι μακρύς και περιλαμβάνει επίσης το κοινό συμφέρον να αντιμετωπιστεί η ολοένα και πιο ασταθής κατάσταση στη Μέση Ανατολή και να υπάρξει πρόοδος στη διαδικασία επίτευξης ειρήνης μεταξύ των Παλαιστινίων και των Ισραηλινών, να προωθηθεί η παγκόσμια αναπτυξιακή ατζέντα και να αρθεί το σημερινό αδιέξοδο στις διαπραγματεύσεις για την ελευθέρωση των εμπορικών συναλλαγών και να διαδοθούν οι δημοκρατικές αξίες και ο δημοκρατικός τρόπος διακυβέρνησης.

Κατά τις συζητήσεις με θέμα το πεδίο για μια ενισχυμένη διατλαντική συνεργασία, δεν λαμβάνεται συνήθως υπόψη μια πτυχή των διατλαντικών σχέσεων. Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ευρώπη βίωσαν μια πρωτόγνωρη περίοδο οικονομικής ενοποίησης μετά τις αρχές της δεκαετίας του 1990, αποτέλεσμα της οποίας είναι η δημιουργία μιας διατλαντικής οικονομίας. Παρά τις υπερβολικές εκτιμήσεις γύρω από την ανάδυση της Κίνας και της Ινδίας, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ευρωπαϊκή Ένωση εξακολουθούν σήμερα να συνιστούν η μία για την άλλη την πιο σημαντική πηγή και στόχο ξένων άμεσων επενδύσεων. Η οικονομική σχέση ΗΠΑ-ΕΕ αντιστοιχεί σε 3 τρισεκατομμύρια δολάρια ετησίως και οι δύο οικονομίες συνδέονται μεταξύ τους πιο πολύ μέσω των ξένων επενδύσεων και των δραστηριοτήτων ξένων θυγατρικών (πρόκειται για τις πιο βαθιές μορφές οικονομικής ενοποίησης) απ' ό,τι μέσω αμφίδρομων εμπορικών

συναλλαγών (πρόκειται για επιφανειακή μορφή ενοποίησης). Το διασυνοριακό εμπόριο αντιστοιχεί μόνον στο 20% του διατλαντικού εμπορίου.

Οι ροές αμοιβαίων επενδύσεων παραμένουν σημαντικά υψηλότερες από τις επενδύσεις των ΗΠΑ ή της ΕΕ στην Κίνα, την Ινδία ή αλλού. Το ίδιο ισχύει αναφορικά με τον κύκλο εργασιών και τα κέρδη των αμερικανικών και ευρωπαϊκών εταιρειών από δραστηριότητες στην απέναντι αντίστοιχα πλευρά του Ατλαντικού. Επιπλέον, η διατλαντική οικονομία υποστηρίζει άμεσα 14 εκατομμύρια θέσεις απασχόλησης και στις δύο πλευρές του Ατλαντικού.

Ως αποτέλεσμα του μεγάλου βαθμού διατλαντικής οικονομικής ενοποίησης, οι αποφάσεις όσον αφορά τη χάραξη πολιτικών και τη θέσπιση ρυθμίσεων στη μία πλευρά του Ατλαντικού έχουν ολοένα και μεγαλύτερο αντίκτυπο στις επιχειρήσεις και τους καταναλωτές της άλλης πλευράς. Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι η διατλαντική οικονομία υφίσταται για τις επιχειρήσεις, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής έχουν να καλύψουν ακόμη μεγάλη απόσταση. Το πλαίσιο για μια ενισχυμένη συνεργασία ΕΕ-ΗΠΑ σε θέματα πολιτικής και κανονιστικά θέματα βρίσκεται μόνον στο στάδιο της εξέλιξης.

Όπως έχει υποστηρίξει ο Joseph Quinlan, οι διατλαντικές αγορές ηγούνται της διαδικασίας παγκοσμιοποίησης. Λόγω του υψηλού επιπέδου της διατλαντικής οικονομικής ενοποίησης, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ευρώπη δεν έχουν το περιθώριο να προβούν σε ρήξη των διατλαντικών σχέσεων – οι μεταξύ τους δεσμοί οικονομικής ευημερίας και ασφάλειας καθίστανται ολοένα και πιο στενοί. Καμία πλευρά δεν μπορεί επομένως να θεωρήσει δεδομένη τη διατλαντική οικονομία. Τόσο οι ΗΠΑ όσο και η ΕΕ έχουν κοινό συμφέρον να προωθήσουν τη διατλαντική οικονομική ενοποίηση η οποία δύναται να στηρίξει την οικονομική ανάπτυξη και ευημερία στη διατλαντική περιοχή, αλλά και να προστατεύσει τόσο τις ΗΠΑ όσο και την ΕΕ από μεγαλύτερες εμπορικές ανισορροπίες σε σχέση με τις αναδυόμενες οικονομικές δυνάμεις και λαμβανομένης υπόψη της αστάθειας της παγκόσμιας οικονομίας που θα συνοδεύσει την ηγεμονία τους.

Για να διατηρηθεί η κυριαρχία της διατλαντικής οικονομίας και να αναπτυχθεί πλήρως το δυναμικό της, απαιτείται η ενίσχυση της διατλαντικής συνεργασίας κατά τη χάραξη οικονομικών και κανονιστικών πολιτικών καθώς και η άρση των εναπομεινάντων μη δασμολογικών φραγμών στο εμπόριο και τις επενδύσεις. Το πλαίσιο προώθησης της διατλαντικής οικονομικής ενοποίησης που υιοθετήθηκε κατά τη σύνοδο κορυφής ΗΠΑ-ΕΕ το 2007 συνιστά ένα σημαντικό βήμα στην κατεύθυνση αυτή. Για να στεφθεί αυτή η μακροπρόθεσμη πρωτοβουλία με επιτυχία, απαιτείται σταθερή πολιτική ηγεσία και επίβλεψη.

Λαμβανομένων υπόψη των κοινών αξιών και συμφερόντων τους, των ισχυρών πολιτικών και οικονομικών δεσμών τους και της μακράς εμπειρίας επιτυχούς συνεργασίας μεταξύ τους, οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και οι Ηνωμένες Πολιτείες εξακολουθούν να είναι φυσικοί και αναγκαίοι εταίροι στην αντιμετώπιση των κοινών παγκόσμιων προκλήσεων. Τόσο οι Ηνωμένες Πολιτείες όσο και η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν δύνανται να επιτύχουν αναλαμβάνοντας μεμονωμένη δράση. Επιπλέον, οι σχέσεις τους με τρίτα μέρη δεν διαθέτουν το βάθος της διατλαντικής εταιρικής σχέσης ώστε να μπορούν να έχουν τις ίδιες προοπτικές επιτυχίας.

Οι διατλαντικοί εταίροι βρίσκονται σε καλή θέση προκειμένου να αντιμετωπίσουν από κοινού τις προκλήσεις που έχουν μπροστά τους. Όσον αφορά το ορατό μέλλον, οι Ηνωμένες Πολιτείες θα εξακολουθήσουν να είναι η μόνη παγκόσμια

υπερδύναμη με σημαντική πολιτική, οικονομική και στρατιωτική ισχύ και παγκόσμια εμβέλεια ενώ ήδη σήμερα η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι η μεγαλύτερη ενοποιημένη αγορά στον κόσμο. Μαζί η ΕΕ και οι ΗΠΑ αντιστοιχούν στο 40% και άνω του παγκόσμιου ΑΕγχΠ και εξακολουθούν να κατέχουν πρωτεύουσα θέση καθώς διαθέτουν σημαντική επιρροή σε διεθνείς οργανισμούς όπως τα Ηνωμένα Έθνη, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και η Παγκόσμια Τράπεζα. Όταν συμφωνούν επί κανόνων και κανονισμών, συχνά δημιουργούν ένα νέο παγκόσμιο «χρυσό πρότυπο». Και οι δύο είναι οι μεγαλύτεροι χορηγοί αναπτυξιακής βοήθειας και διαθέτουν σημαντική πολιτική επιρροή σε όλο τον κόσμο.

Το πεδίο για ενισχυμένη διατλαντική συνεργασία, η οποία είναι προς το συμφέρον και των δύο πλευρών, είναι τεράστιο. Η αποτελεσματική αντιμετώπιση των προκλήσεων που αναπτύχθηκαν παραπάνω θα εξαρτηθεί από την ενισχυμένη συνεργασία ΕΕ-ΗΠΑ και τον ηγετικό ρόλο ΕΕ-ΗΠΑ. Υπάρχουν, ωστόσο, σημαντικά εμπόδια και στις δύο πλευρές τα οποία περιπλέκουν τη συνεργασία.

Ορισμένες από τις κύριες προκλήσεις όσον αφορά την ενισχυμένη συνεργασία ΕΕ-ΗΠΑ έχουν άμεση σχέση με ζητήματα που εξετάστηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο. Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα γίνει πιο αποτελεσματική εάν καταβάλει μεγαλύτερη προσπάθεια να καταστεί ικανότερος παγκόσμιος παράγοντας και, κατά συνέπεια, παγκόσμιος εταίρος για τις Ηνωμένες Πολιτείες. Θα πρέπει να ενισχύσει τις θεσμικές δομές της, τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, τις δυνατότητες και ιδιαίτερα τις αρμοδιότητές της στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής. Οι Ηνωμένες Πολιτείες, από την άλλη, θα πρέπει να μοιραστούν σε μεγαλύτερο βαθμό την εξουσία που διαθέτουν στο πλαίσιο μιας ίσης εταιρικής σχέσης. Το πιο σημαντικό είναι ότι υπάρχει ακόμη μια τάση μεταξύ των υπεύθυνων χάραξης πολιτικής στις ΗΠΑ να εξετάζουν τις διατλαντικές σχέσεις υπό το αριετό στενό πρίσμα των διμερών σχέσεων και/ή της συμμαχίας του ΝΑΤΟ με επίκεντρο τη συλλογική ασφάλεια.

Και οι δύο αυτές πτυχές αντικατοπτρίζουν ένα διαρθρωτικό περισσότερο έλλειμμα στις σχέσεις ΕΕ-ΗΠΑ. Από τη μία, έχει σημειωθεί μικρή πρόοδος όσον αφορά τον καθορισμό και την αναδιάρθρωση της σχέσης μεταξύ ΝΑΤΟ και Ευρωπαϊκής Ένωσης. Από την άλλη, εάν εξετάσει κανείς τις ποικίλες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν διατλαντικοί εταίροι, η ΕΕ και οι ΗΠΑ εξακολουθούν να μην διαθέτουν σταθερή βάση και γενικό πλαίσιο δομημένης συνεργασίας. Αυτό είναι ίσως και το πιο σημαντικό. Το 1995 η νέα διατλαντική ατζέντα αποδείχθηκε ανεπαρκής για την εδραίωση αποτελεσματικής συνεργασίας, εξαιτίας κυρίως της μερικής μόνον εφαρμογής των διατάξεων της, και σήμερα θεωρείται ξεπερασμένη. Υπάρχει πληθώρα ad-hoc ή τομεακών συζητήσεων και άλλων φόρα ανταλλαγής απόψεων και συνεργασίας μεταξύ των ΗΠΑ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η αποτελεσματική συνεργασία θα εξαρτηθεί από την καλλιέργεια πιο σταθερών και καλά δομημένων μορφών συνεργασίας που θα εξασφαλίζουν την πολιτική επίβλεψη στο ύψιστο πολιτικό επίπεδο και στις δύο πλευρές.

Τέλος, θα πρέπει να υπάρξει αποτελεσματικότερη διαχείριση ορισμένων συμφερόντων και προσεγγίσεων των Ηνωμένων Πολιτειών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης που παρουσιάζουν αποκλίσεις μεταξύ τους. Οι αποκλίσεις αυτές οφείλονται ορισμένες φορές στη διαφορετική πολιτική νοοτροπία και γεωγραφική θέση. Για παράδειγμα, ενώ η ΕΕ εξετάζει τις σχέσεις της με την Κίνα κυρίως από οικονομική άποψη, οι ΗΠΑ θεωρούν την Κίνα πολιτική πρόκληση καθώς και πρόκληση όσον αφορά την ασφάλεια λόγω του περιφερειακού ρόλου που διαδραματίζει και τις δεσμεύσεις που έχουν αναληφθεί έναντι της Ιαπωνίας και της Ταϊβάν. Ωστόσο, άλλες διαφορές απλά επιτείνονται λόγω έντονων συζητήσεων ηθικού χαρακτήρα – είτε πρόκειται για τη θανατική ποινή είτε για τους γενετικά τροποποιημένους οργανισμούς.

ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Παρά το γεγονός ότι άλλες διμερείς σχέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τρίτα μέρη είναι σημαντικές, δεν είναι όλες οι διμερείς σχέσεις ίσες και η Ένωση πρέπει σήμερα να εξασφαλίσει ότι η συνεργασία της με τις ΗΠΑ θα διέπει πλήρως όλα τα επίπεδα δραστηριότητας. Συνεργαζόμενες στενά, δύνανται να αναπτύξουν εν συνεχεία στενές σχέσεις με άλλους κύριους συμμάχους, όπως η Ιαπωνία ή η Ινδία, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις του μέλλοντος.

Για να εφαρμοστεί αυτή η θεμελιώδης προσέγγιση όσον αφορά τις παγκόσμιες υποθέσεις τον 21ο αιώνα, απαιτούνται συγκεκριμένα μέτρα. Πρέπει:

- να αναγνωρίσουμε ότι αναδύεται ένας πολυπολικός κόσμος: η συνεργασία των διατλαντικών εταιρών για την προάσπιση των δυτικών συμφερόντων και αξιών έχει μεγαλύτερη σημασία από ποτέ, κυρίως για την επίτευξη συμφωνίας ως προς τον τρόπο αντιμετώπισης των παγκόσμιων προκλήσεων ·
- να εξασφαλίσουμε ότι η σύνδεση NATO-ΕΕ-ΗΠΑ έχει αποτελεσματική διάρθρωση – σύνδεση με συμμάχους σε παγκόσμια κλίμακα – προς αντιμετώπιση των παγκοσμίων προκλήσεων ·
- να προωθήσουμε την κοινή δράση ΕΕ-ΗΠΑ οπουδήποτε είναι τούτο δυνατό και τουλάχιστον στα παγκόσμια και περιφερειακά φόρα · να θεσπίσουμε μία συνθήκη εταιρικής σχέσης ΕΕ-ΗΠΑ για να έρχεται προς επίρρωση αυτών των δράσεων ·
- να επιδιώξουμε την ολοκλήρωση της διατλαντικής αγοράς έως το 2015 έτσι ώστε να εμβαθυνθούν οι διμερείς ανταλλαγές και να προωθηθεί η παγκόσμια οικονομική ανάπτυξη ·
- να αναπτύξουμε στενή συνεργασία στους τομείς της ενέργειας και του περιβάλλοντος έτσι ώστε να ενισχυθεί η ανάληψη δράσης σε παγκόσμιο επίπεδο ·
- να δώσουμε προτεραιότητα στο ζήτημα των αποτυχημένων κρατών για από κοινού συνεργασία ΕΕ-ΗΠΑ – την ανάπτυξη αυτής της προσέγγισης θα μπορούσε να φέρει μία λεπτομερής αναθεώρηση των επιχειρήσεων παροχής εξωτερικής βοήθειας από την ΕΕ και εξωτερικής ενίσχυσης από τις ΗΠΑ για να δημιουργηθεί ένα περισσότερο στιβαρό μέσο για την προβολή της συνεργασίας και ανάληψης δεσμεύσεων από ΕΕ-ΗΠΑ ·
- να διατυπώσουμε σχέδιο κοινής στρατηγικής ασφαλείας βάσει υφισταμένων κειμένων ((US 2006 – EU 2003), συνδέοντάς το με την αναθεώρηση στρατηγικής του NATO ·
- τέλος, να αναγνωρίσουμε την ανάγκη για ουσιαστική αναμόρφωση των Ηνωμένων Εθνών για να αντικατοπτρίζεται η διαφορετική σε παγκόσμια κλίμακα ισορροπία συμφερόντων το 2025.

V: Συμπεράσματα

Η επακριβής εκτίμηση των συνθηκών που θα επικρατούν το 2025 δεν είναι δυνατή. Ωστόσο, το παρόν έγγραφο υπογραμμίζει με σαφήνεια αρκετές τάσεις που δεν είναι δυνατό να μην ληφθούν υπόψη από τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής στην Ευρώπη. Εξετάζει τη σημασία κάθε μίας από τις τάσεις αυτές και στη συνέχεια συμπεραίνει το είδος της δράσης που πρέπει να αναληφθεί από τους υπεύθυνους σχεδιασμού των προγραμμάτων πολιτικών κομμάτων. Στο έγγραφο αναφέρονται τα εξής κύρια σημεία:

- Μια σημαντική αλλαγή ρυθμού βρίσκεται υπό εξέλιξη όσον αφορά τα συζητούμενα θέματα καθώς παρατηρείται μετατόπιση του σημείου εστίασης από τα συνταγματικά θέματα στις παγκόσμιες προκλήσεις του μέλλοντος· η αλλαγή επιταχύνεται· δίδεται η εντύπωση ότι η Ευρώπη δεν αντιδρά με την απαιτούμενη ταχύτητα στις αλλαγές·
- Οι εν λόγω προκλήσεις του μέλλοντος έχουν τεράστια σημασία όσον αφορά το εύρος και το βάθος τους. Έχουν επίσης μακροπρόθεσμο χαρακτήρα και δεν είναι δυνατόν να επιλυθούν με βραχυπρόθεσμες λύσεις·
- Σε αυτό το εξελισσόμενο παγκόσμιο περιβάλλον, κανένα κράτος μέλος δεν μπορεί να αντιμετωπίσει μόνο του τις προκλήσεις αυτές. Η ΕΕ και τα κράτη μέλη πρέπει να διαδραματίσουν αποφασιστικό ρόλο έτσι ώστε να γίνει κατανοητή η σημασία των προκλήσεων αυτών για τους πολίτες της ΕΕ, ενθαρρύνοντάς τους να γίνουν εξωστρεφείς με αισιοδοξία και αυτοπεποίθηση.
- Σε έναν πολυπολικό κόσμο, η Ευρώπη πρέπει να διατηρεί επαφή με όλους τους παράγοντες, αλλά οι στενοί διατλαντικοί δεσμοί έχουν θεμελιώδη σημασία για την αντιμετώπιση των προκλήσεων, ιδιαίτερα στους τομείς της οικονομίας· της ενέργειας/του περιβάλλοντος και της ασφάλειας. Θα καταστεί απαραίτητο να υπάρξει νέα διάρθρωση της διατλαντικής εταιρικής σχέσης.
- Σε έναν παγκοσμιοποιημένο κόσμο με βάση την ψηφιακή οικονομία η κύρια μονάδα σημασίας θα είναι το άτομο. Με αυτό ως δεδομένο, το γραφειοκρατικό ήθος της ΕΕ και των κρατών μελών της θα χρειασθεί να προσαρμοσθεί για να επικαιροποιηθεί η ευρωπαϊκή διακυβέρνηση. Το κοινό βλέπει στη χρήση των νέων τεχνολογιών το μέσο με το οποίο καλούνται οι πολιτικοί ηγέτες σε απόδοση λογαριασμών, συζητούνται ιδέες και διεξάγονται εκστρατείες με στόχο την αλλαγή πολιτικής..
- Η προσοχή της ΕΕ πρέπει να είναι ολιγότερο εστιασμένη στην επέκταση των συνόρων της προς τα ανατολικά· τα σύνορα της ΕΕ πρέπει τώρα να καθοριστούν και να υπάρξει συμφωνία για μια αρκετά μεγάλη χρονική περίοδο κατά την οποία θα ενδυναμωθεί η εσωτερική συνοχή της Ένωσης. Είναι απαραίτητο να αφιερωθεί περισσότερος χρόνος και προσπάθεια στην αντιμετώπιση ζητημάτων που επείγουν. ... ιδιαίτερα όσον αφορά τους ακόλουθους τομείς πολιτικής:

- Παγκόσμια ανταγωνιστικότητα: ανάγκη για μια επανάσταση της τεχνολογίας της πληροφορίας στην ΕΕ όσον αφορά την εκπαίδευση, την καινοτομία και το επιχειρηματικό πνεύμα, με ιδιαίτερη αναφορά στον ανταγωνισμό εντός του εκπαιδευτικού συστήματος·
- Δημογραφική κατάσταση και μετανάστευση: θα υπάρξουν σημαντικές συνέπειες σε όλες τις πτυχές της ζωής στην Ευρώπη καθώς θα γηράσκει ο πληθυσμός - συντάξεις, μεταφορές, στέγαση κ.λπ.· πρέπει ιδίως να συνειδητοποιηθεί η ανάγκη για μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας όσον αφορά τη μερική απασχόληση και η ανάγκη για μεγαλύτερη επιλεκτικότητα στο πλαίσιο της μεταναστευτικής πολιτικής·
- Τρομοκρατία και Ασφάλεια: πρέπει να διασφαλιστεί η επιβίωση της δυτικής δημοκρατίας και να υπογραμμιστεί η φύση των ριζοσπαστικών ιδεολογιών, δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στην προώθηση των διαπολιτισμικών συνδέσεων κ.λπ.· η Ένωση πρέπει να εξακολουθήσει να δίνει προτεραιότητα στην προώθηση της δημοκρατίας και των δικαιωμάτων του ανθρώπου σε όλο τον κόσμο·
- Ενέργεια και Περιβάλλον: πρέπει να αντιμετωπισθεί η πρόκληση της αλλαγής του κλίματος μέσω της προώθησης ερευνών και επενδύσεων για την εξεύρεση νέων τεχνολογιών που θα μπορέσουν να βελτιώσουν τον τρόπο με τον οποίο εμείς στη Δύση ζούμε μέσα στο περιβάλλον μας αλλά και μαζί με αυτό· υπάρχει επείγουσα ανάγκη να αναπτυχθούν νέες τεχνολογίες, όπως η τεχνολογία υδρογόνου/κυψελών καυσίμου, έτσι ώστε να μειωθεί η εξάρτηση της Ευρώπης από τη Μέση Ανατολή /τη Ρωσία όσον αφορά τον ενεργειακό εφοδιασμό. Πρέπει να αναδομηθεί η λαϊκή συναίνεση όσον αφορά τη χρήση πυρηνικής ενέργειας·
- Συνειδητοποίηση ότι όλες αυτές οι προκλήσεις είναι αλληλένδετες. Η καινοτομία συνδέεται με τη δημογραφική κατάσταση και τη μετανάστευση· η μετανάστευση συνδέεται με την τρομοκρατία και την ασφάλεια· η ασφάλεια συνδέεται με τα θέματα περιβάλλοντος και ενέργειας·
- Τέλος, για να αποδειχθεί χρήσιμο το παρόν εγχείρημα όσον αφορά την κινητοποίηση των υπευθύνων χάραξης πολιτικής σχετικά με τους μελλοντικούς κινδύνους, επιβάλλεται να γίνεται τακτική επικαιροποίηση διότι ο συσχετισμός μεταξύ των διαφόρων ζητημάτων είναι βέβαιο ότι θα αλλάξει καθώς τα γεγονότα εξελίσσονται...2012;

European Ideas Network
EPP-ED, European Parliament, Rue Wiertz, 1047 Brussels, Belgium

www.ein.eu